

20 ANYS

del Parc Natural de s'Albufera de Mallorca

Govern
de les Illes Balears

Conselleria de Medi Ambient

Illes Balears
Sostenibles

20 anys del Parc Natural de s'Albufera de Mallorca

Edita:
Govern de les Illes Balears
Conselleria de Medi Ambient.
Espais de Natura Balear.

Coordinació:
Biel Perelló.

Realització:
Miquel Frontera (Frontera i Font, S.L.).

Disseny i maquetació:
Guillermo Orell.

Revisió lingüística i traducció al castellà:
Marga Font.

Traducció a l'anglès:
Núria Cohen.

© dels textos: els autors.
© de les fotografies: els autors.

*Llibre editat en commemoració del 20è aniversari
de la declaració del Parc Natural de s'Albufera de Mallorca (1988-2008)*

Impressió:
Gráficas Mundo

DL PM 3048-2008

Índex

PÒRTIC

8 Presentació.

CAMINS

14 Estudi ecològic de s'Albufera de Mallorca.

16 S'Albufera , vint anys de gestió.

Aina Llauger i Biel Perelló.

LLIGAMS

31 Textes.

38 Fotografies Biel Perelló.

ARRELS

55 Textes.

70 Fotografies Sebastià Torrens.

NAVEGACIONS

84 Textes.

98 Fotografies Miquel Àngel Dora.

SECRETS

112 Textes.

135 Fotografies Miquel Frontera.

146 Treballadors, treballadores i principals col.laboradors del Parc (1986-2008).

146 Principals entitats i associacions que han col.laborat amb el Parc.

149 Bibliografia.

150 Textos en castellano.

163 English text.

01

Pòrtic

***Celebrar el vintè aniversari d'un parc
natural a Balears és
un esdeveniment molt rellevant.***

ment, i s'hagi convertit en un racó on es preserven les nostres principals espècies de flora i fauna. A més, és un reclam turístic de primer nivell per a la zona nord de Mallorca —com ho demostren els més de 125.000 visitants anuals, principalment alemanys i anglesos, que passen pel parc.

La mobilització ecologista i científica, cap a finals dels anys 70, va aconseguir que l'administració pública obrís els ulls i decidís convertir en públics gran part dels valuosos aiguamolls de s'Albufera, i posteriorment declarar aquell indret parc natural. La societat mallorquina aconseguí que s'Albufera continuàs essent fins ara un indret natural privilegiat, que ha conservat intactes tots els seus valors ambientals. Són gairebé 1.650 hectàrees riques en biodiversitat, que durant dècades han fet un gran servei a Mallorca, dotant-la d'una postal única dins la nostra illa.

S'Albufera és paisatge, però un paisatge atípic, ja que la presència de l'aigua li dona una singularitat especial que contrasta amb la resta del paisatge de Mallorca. Aquesta mateixa singularitat fa que els paratges de s'Albufera allotgin algunes de les espècies més singulars de la flora i fauna de Mallorca. A Balears vivim del turisme, i és per això que la preservació del paisatge esdevé una tasca essencial si volem conservar la nostra principal font de riquesa. En aquest marc, s'Albufera ha jugat un paper que mai es podrà quantificar, però que ha estat cabdal pels seus grans valors ambientals.

Amb el llibre que teniu a les mans podreu conèixer la història, la vida i les riqueses de s'Albufera, contades i relatades fins al més mínim detall pels seus protagonistes. Per la gent que ha treballat, ha investigat i s'ha passejat per s'Albufera, que l'ha estimada. Sense la seva col·laboració, la seva dedicació i la seva cura cap a aquest emblemàtic indret, ben segur no hagués

Però si aquest parc és s'Albufera encara té més mèrit, ja que és la nostra àrea natural per excel·lència i un dels llocs més emblemàtics de Mallorca. La seva riquesa natural, els seus valors ambientals, la seva funció biològica i la seva importància científica fan que aquest parc natural sigui conegut internacional-

estat possible conservar s'Albufera tal i com la tenim en l'actualitat. Es tracta d'una obra de gran valor que pretén retre homenatge a tots ells i a s'Albufera, un dels conjunts naturals més rellevants de la Mediterrània.

M'agradaria manifestar la meva gratitud més sincera, en nom dels ciutadans i ciutadanes d'aquesta terra, a tota la gent que per un motiu o l'altre ha aportat el seu granet d'arena per aconseguir que s'Albufera sigui el nostre parc natural de referència; començant pels treballadors i treballadores que hi han fet feina al llarg d'aquests vint anys, passant pels qui hi han col·laborat voluntàriament, i acabant pels investigadors i científics. Entre tots han contribuït a crear s'Albufera que avui podem gaudir.

Per acabar, voldria felicitar a tota la gent que ha fet possible l'elaboració d'aquest llibre. Han realitzat una tasca des de la seva passió i estimació cap a s'Albufera. Moltes gràcies.

Anem ara a gaudir de s'Albufera. Val la pena!

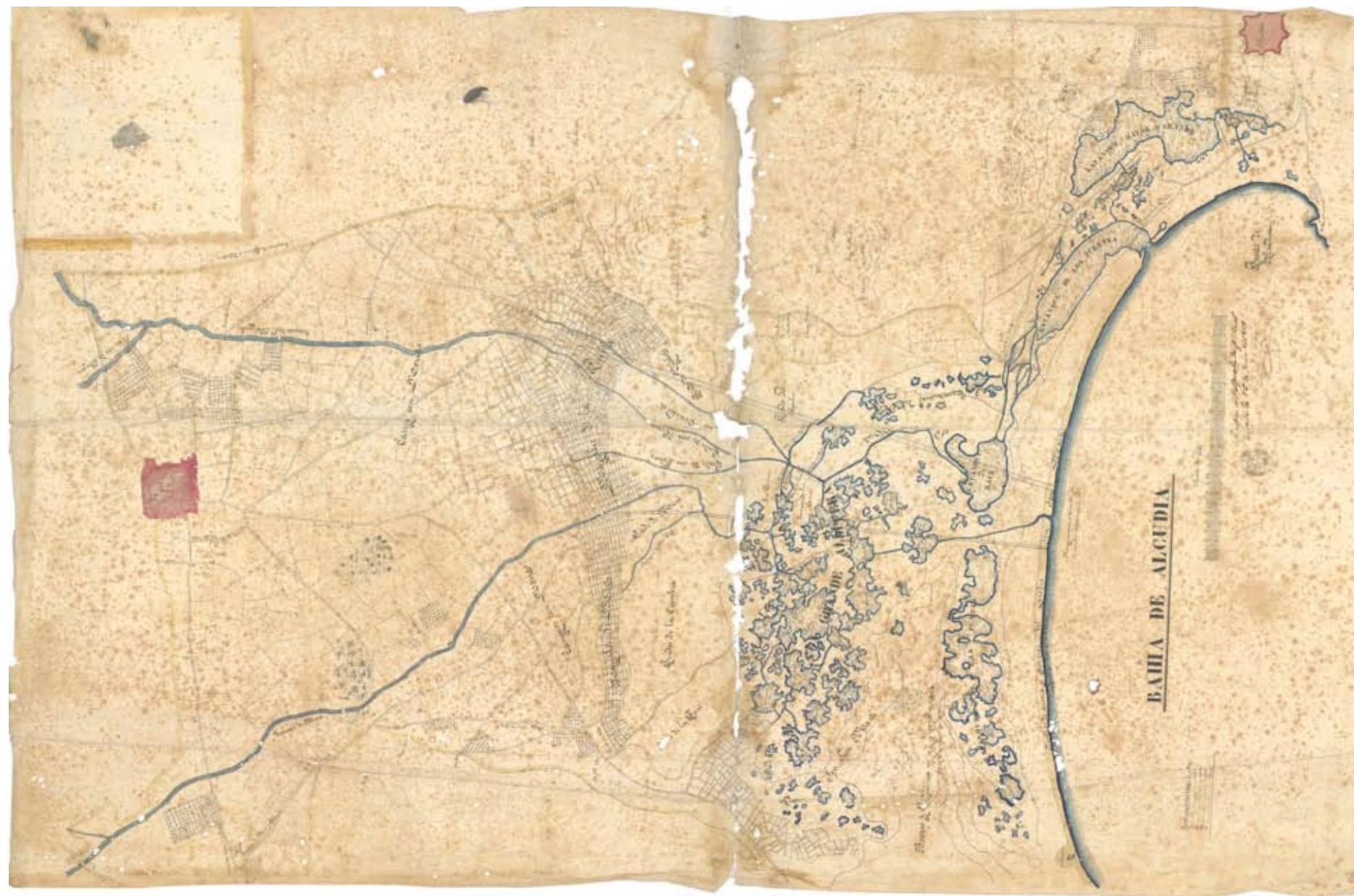
Miquel Àngel Grimalt i Vert
Conseller de Medi Ambient

02

© M. Frontera

Camins

▲ Mapa d'Antoni López de 1856.

... Hem de considerar l'Albufera com a objecte d'investigació científica

i com a element didàctic. El seu coneixement pot situar-se a dos nivells: el que suposa una constant ampliació des de la seva realitat, conseqüència de la investigació de naturalistes, geògrafs, antropòlegs, economistes, etc., i el que suposa la divulgació d'aquests coneixements. Per això considerem convenient la creació a l'Albufera d'un centre d'estudis sobre la mateixa que podria estar relacionat amb la tasca investigadora de la Universitat. Aquest centre podria disposar, amb finalitats didàctiques, d'un museu i altres instal·lacions i mitjans (audiovisuals, guies, publicacions, itineraris, etc.) on qualsevol persona interessada, especialment les escoles, pugui arribar a conèixer l'ecosistema de l'Albufera i el seu passat.

Finalment i com principal conclusió d'aquest estudi, es considera que l'espai que ocupa l'Albufera i els seus voltants, exceptuant, lògicament, les àrees degradades i perdudes irreversiblement, ha de ser conservat en la seva integritat, traient-lo de l'abandonament actual i evitant qualsevol especulació jurídica o econòmica que pugui afectar-lo negativament. Considerem que l'Administració hauria d'assumir aquesta responsabilitat davant d'un espai l'interès social del qual és per sobre de qualsevol interès privat.

ESTUDI ECOLÒGIC DE S'ALBUFERA DE MALLORCA.

Departament de Geografia de la Universitat de Palma de Mallorca (Desembre, 1980).

Foto: T. Salleras

▲ **1987.** *Membres del Govern visiten el Parc amb motiu de la inauguració del primer aguait, en memòria d'Eddie Watkinson.* El M. Hble. Sr. President Gabriel Cañellas, acompanyat pels Hbles. Srs. Consellers Jaume Cladera (Turisme), Jeroni Saiz (Obres Públiques) i Joan Simarro (Agricultura), juntament amb el Sr. Joan Mayol (Director del Parc), s'endinsen al Canal d'En Pujol conduïts per l'Amo en Llorenç "Lloret".

Foto: M. A. Dora

► **2002.** *Membres del Govern i dels Ajuntaments de Muro i Sa Pobla visiten el Parc amb motiu del Dia Mundial de les Zones Húmedes.* El M. Hble. Sr. President Francesc Antich, acompanyat per l'Hble. Sra. Consellera de Medi Ambient, Margalida Rosselló, juntament amb el Sr. President de la Junta Rectora del Parc, Sr. Esteve Bardalet, la regidora de Medi Ambient de l'Ajuntament de sa Pobla, Margalida Serra, i el regidor de Medi Ambient de l'Ajuntament de Muro, Sr. Joan Pol, baixen pel Canal d'Es Sol conduïts per l'Amo en Llorenç "Lloret" i el seu nebot.

© B. Perelló, 1991

S'ALBUFERA, VINT ANYS DE GESTIÓ

Abans de la declaració del Parc, s'Albufera era per les persones sols una font de productes útils: la pesca, la caça, el canyet o la bova... o el mateix sòl, convertit en sòl agrícola o urbanitzable. Però a l'any 1988 culminà un procés de conservació iniciat anys abans: primer pels científics i després pels particulars i les associacions interessats en la conservació d'aquest espai natural. A l'any 1962, una convenció científica internacional (la conferència MAR) ja va proclamar l'interès internacional de s'Albufera, senyalant la prioritat de la seva conservació. Els manifestes i pressions per a la protecció del prat, successivament retallat per distintes urbanitzacions, varen créixer i la força de l'opinió pública mallorquina (gràcies en gran part a la tasca del GOB), espanyola i europea fonamentaren les decisions polítiques per a la preservació efectiva de s'Albufera. L'any 1985, el Govern Balear va adquirir 830 Ha. de la zona humida que sumades posteriorment a les 390 Ha. adquirides per l'antic l'ICONA i a les 88 Ha. dels sistemes dunars d'Es Comú de

© Biel Perelló

Muro, conformaren el Parc que també incorporà algunes propietats privades. El 1988, es va declarar el Parc Natural, que suposà el caràcter no urbanitzable del sòl, i la conservació i restauració dels seus valors naturals, afavorint l'ús públic compatible amb aquesta conservació. El Parc passà a ésser gestionat per la Conselleria d'Agricultura i Pesca del Govern de les Illes Balears (actualment per la Conselleria de Medi Ambient), i compta amb una Junta Rectora on les distintes administracions, científics, ecologistes i sectors interessats participen a la presa de decisions sobre el Parc.

Un equip multidisciplinar d'Espais de Natura Balear (Conselleria de Medi Ambient) treballa dia a dia en tasques tan diverses com la gestió, l'educació ambiental, la informació als visitants, l'administració, el seguiment naturalístic, la vigilància, el manteniment i les feines agrícoles i ramaderes.

A s'Albufera, els recursos humans i econòmics estan al servei d'un objectiu prioritari, la conservació i la restauració del patrimoni natural i cultural, que s'ha de fer compatible amb l'ús públic, educatiu i científic, i amb la integració en la realitat socioeconòmica del seu entorn immediat.

Aquestes són les grans línies que guien la gestió de s'Albufera, que es regeix per un Pla Rector d'Ús i Gestió plurianual, i per plans anuals d'actuacions.

L'aigua

Un eix prioritari de la gestió és el control i seguiment de la qualitat i la quantitat de aigua a la zona humida.

La declaració del parc va suposar la millora de la qualitat de l'aigua. Les aigües que abans s'hi abocaven sense depurar, ara són conduïdes a les depuradores de sa Pobla, Muro i Can Picafort.

Cada mes, el personal del parc, pren mostres d'aigua per mesurar una sèrie de paràmetres fisicoquímics i vetllar per la seva qualitat.

L'altre objectiu de la gestió hídrica és el control de la quantitat i dels fluxos d'aigua. Els canals construïts en el segle XIX per a la dessecació de s'Albufera tenien com a funció que l'aigua fluís directament cap a la mar. Ara la finalitat és mantenir una xarxa bàsica de canals en bones condicions, per la seva importància com a hàbitat, per mantenir el cabdal ecològic i perquè no s'inundin les zones agrícoles de Sa Marjal.

També es fan actuacions de retenció de l'aigua dolça, per tal de mantenir les zones inundades i recuperar antigues llacunes. Tot això sense perdre el contacte amb la mar, imprescindible per a les poblacions de peixos, com l'anguila, l'espècie més important per als pescadors de la comarca.

Per complir aquests objectius es disposa de sistemes de comportes, es realitzen dragats i neteges de canals, síquies i llacunes. Durant l'hivern, per no interferir en la nidificació, se sega el canyet, que així no ofegarà el flux de l'aigua en els canals.

Les neteges són especialment importants quan les torrentades fan arribar al parc grans quantitats de materials i residus dipositats aigües amunt.

© Biel Perelló

Les pastures

En èpoques passades, s'Albufera havia estat terreny de pastures, però quan s'abandonà aquesta pràctica, l'extensió de canyet va créixer molt i es va fer més densa. Aquest fet, juntament amb la progressiva colmatació de la zona, va provocar que les aigües lliures de poca fondària, necessàries per a l'alimentació de moltes aus, gairebé desapareguessin.

Per recuperar aquest hàbitat, es decidí actuar; descartant la utilització de maquinària i de foc, s'optà per la pastura extensiva de bestiar. Els animals més adequats per aquesta tasca són les vaques de raça mallorquina. En alguns punts concrets s'utilitzen també els cavalls de la Camargue. Tots ells són animals capaços d'alimentar-se a les zones inundades.

D'aquesta manera el parc natural ha contribuït també a recuperar una raça autòctona. Més d'un centenar de vaques mallorquines hi pasturen durant la primavera i l'estiu, i durant la tardor es traslladen a les muntanyes, per passar-hi l'hivern. El maneig del bestiar requereix feines de control sanitari, rotació de pastures, construcció de tancats, etc.

La pastura actua com a un excel·lent tallafoc: s'ha aconseguit que els grans incendis incontrolats del canyet, que fins fa poc afectaven bona part de s'Albufera, ara gairebé hagin desaparegut.

Els resultats del control de la vegetació mitjançant pastures han estat espectaculars per a la biodiversitat del parc. S'ha recuperat una extensió considerable d'aigües lliures, i d'aquesta manera ha augmentat la quantitat i diversitat d'aus presents en el parc: la densitat d'hivernants s'ha incrementat més del 400%, espècies abans raríssimes, com la queca, l'esplugabous i el toret, ara hi crien, els agrons són més abundants... També han crescut les poblacions de peixos, amfibis, tortugues d'aigua i orquídiades de prat.

© Biel Perelló

© Biel Perelló

La biodiversitat

Una altra actuació feta per recuperar la biodiversitat ha estat la reintroducció d'espècies que havien desaparegut, com el gall faver, la fotja banyuda i el bec vermell, que ja s'han fet habituals i crien a s'Albufera.

També es controla la presència d'espècies invasores, perjudicials per a la flora i la fauna autòctona, com les tortugues de Florida, els moixos orats, les carpes i diverses plantes al·lòctones.

Per protegir i potenciar la biodiversitat general del Parc, s'actua de preferència sobre els hàbitats més fràgils i més escassos, per tal que no desapareguin o perdin part de la seva vàlua. Igualment, per potenciar la reproducció d'algunes espècies escasses es fa feina en la millora dels seus terrenys de cria.

Per evitar perills per a l'avifauna s'han eliminat algunes esteses elèctriques i s'han soterrat conduccions.

La recuperació del bosc de ribera i la conservació de les orquídiades són també objectius prioritaris.

Així mateix la vigilància continuada en tota l'extensió del parc ha permès reduir la caça i la pesca furtives, reduir els incendis i controlar el compliment de la normativa.

Les tradicions

La gestió de s'Albufera no s'adreça només a la biodiversitat; un dels objectius és també mantenir i recuperar els usos tradicionals, com la pesca de l'anguila mitjançant el mètode tradicional de la cucada, el conreu d'arròs a sa Marjal, l'artesania de la canya i la bova... Aquestes activitats formen part del patrimoni cultural de la comarca i mereixen ésser protegides.

La restauració d'elements singulars ha permès també recuperar un valuós patrimoni arquitectònic.

© Biel Perelló

La ciència

Una peça bàsica per a la gestió de s'Albufera és el Programa de seguiment i suport a la recerca

Des del parc es realitzen diverses activitats de seguiment. Hi ha dues estacions meteorològiques que permeten la recollida diària de dades, que són trameses a l'Agència Estatal de Meteorologia i a Internet, incorporant-se també a la base de dades del parc.

El seguiment de la qualitat de l'aigua compta amb la col·laboració de la Direcció General de Recursos Hídrics. Es té especial cura en vetllar per la quantitat de nitrats, fosfats i altres contaminants presents en les aigües del parc.

Des de 1988 es recopila sistemàticament tota la informació sobre les poblacions d'aus, els moviments migratoris, la reproducció, l'evolució de les espècies reintroduïdes... El seguiment ornitològic es realitza mitjançant recomptes, l'anellament científic i el registre d'observacions. Les aportacions fetes pels visitants també s'incorporen a la base de dades.

Igualment són objecte de seguiment els efectes de les pastures sobre la vegetació, i l'ús públic: es registra el número, procedència i tipus de visitants.

El parc compta amb el laboratori "Dennis Bishop" que està equipat amb un complet instrumental científic, al servei de les tasques del parc, i a disposició dels projectes d'investigació d'altres entitats.

Més de vint grups de recerca i molts científics d'universitats i institucions de l'estat i de l'estranger, realitzen treballs sobre botànica, zoologia, geologia, ecologia, etc. en col·laboració amb el Parc.

La major part de les activitats de recerca es fan dins el marc del TAIB, el Grup Internacional d'estudi de la Biodiversitat de s'Albufera, integrat per científic de diversos camps procedents d'arreu d'Europa. Des de 1989 realitzen un seguiment continuat de la biodiversitat, l'ecologia, el canvi ambiental i els efectes de la gestió del parc.

Els resultats de les investigacions es donen a conèixer amb diverses publicacions i pàgines web. Una fita en la divulgació ha estat la publicació de l'inventari de biodiversitat de s'Albufera, que recull prop de 3000 espècies d'animals plantes i fongs presents en el parc.

La contribució del parc natural a la ciència és fonamental, emperò l'aportació més important és garantir la conservació de les espècies i els ecosistemes.

© Biel Perelló-Aixiu Par

Els visitants

El Parc Natural de s'Albufera de Mallorca no és només obert a la ciència, està obert a la gent: els turistes, les famílies, els naturalistes, fotògrafs, escolars i tothom que vulgui gaudir de la natura.

Cada any passen unes 120.000 persones pel parc. El número de visitants va créixer de forma espectacular en els inicis, i ara s'ha estabilitzat. Devers un 80% procedeix de l'estranger, especialment d'Alemanya i del Regne Unit.

Per fer la visita més interessant i profitosa, es disposa d'un centre de recepció, una exposició permanent, un conjunt d'itineraris, aguait, punts i torres d'observació, personal dedicat a la informació i l'educació, i publicacions en diverses llengües.

Un col·lectiu al qual es dedica una atenció preferent són els escolars. En el marc dels programes educatius del parc, els educadors realitzen itineraris per a uns 4.000 estudiants cada any.

Per a tot el públic s'organitzen activitats, com visites guiades, diades de portes obertes, observació d'auells, projeccions, demostracions d'usos tradicionals...

Amb totes aquestes activitats es pretén que es conegui millor la flora i la fauna de s'Albufera, la seva història, les tradicions... i també que es comprenguin les actuacions de gestió i la necessitat comportar-se de forma respectuosa amb el medi. Els visitants han de comportar-se unes normes mínimes per no destorbar la flora i la fauna ni molestar altres visitants, com per exemple respectar l'horari, accedir a l'interior de parc només a peu o en bicicleta, passejar en silenci pels itineraris senyalitzats, no recollir plantes ni animals, etc.

Les persones que ho desitgen poden implicar-se més en la conservació participant com a voluntaris en els camps de voluntariat i altres activitats. El parc facilita formació i suport a les tasques que els diversos grups realitzen d'acord amb les necessitats de la gestió.

© Biel Perelló

L'entorn

S'Albufera no és una illa desconnectada de l'àrea on està ubicada, un entorn agrari, rural i turístic, en el qual el parc ha de ser un element dinamitzador de rellevància.

L'atractiu turístic de s'Albufera ha estat un dels factors amb majors repercussions socioeconòmiques, ja que la revalorització de la zona contribueix a l'arribada d'un turisme de major qualitat. El parc presenta els seus màxims de visitants a la primavera i la tardor, per això ha contribuït també a la desestacionalització.

La implicació de les poblacions veïnes en el procés de conservació de s'Albufera és objecte d'atenció preferent. Amb els ajuntaments de Muro i sa Pobla, les entitats de lleure, les societats de caçadors, les empreses i associacions de la comarca, es manté una relació continuada per evitar impactes, trobar punts d'acord i fins i tot organitzar activitats conjuntes.

Periòdicament el parc realitza una agenda d'activitats de divulgació i participació especialment adreçada als pobles veïns. També el programa educatiu fa especial incidència en els centres educatius de l'entorn immediat, per tal de millorar la percepció i l'estima a s'Albufera entre els que hi viuen més a prop.

El Parc Natural de s'Albufera de Mallorca és aigua, vida i cultura, un conjunt de valors que s'han de preservar. Però també és molt més que això. Les zones humides són fonamentals per a la conservació de la biodiversitat de tot el planeta. I a les nostres illes, el Parc Natural és una peça clau per avançar cap a la sostenibilitat.

Textes adaptats de la *Guia de Passeig* per Aina Llauger i Biel Perelló.

© Biel Perelló

03

© M. Frontera

Lligams

Tenacitat

Tenacitat i imaginació: ens calen i les tenim.

Tenacitat per creure en s'Albufera, quan molts ja la donaven per perduda.

Imaginació per afaïçonar-la de nou, de fer i refer un paisatge que mai no devia d'haver estat com ens pensàvem que era.

S'Albufera: un espai per construir, un paisatge per inventar.

Perquè l'Home, de sempre, ha estat un factor ecològic. Alguns per destruir, altres per bastir.

Ramon Folch i Guillen, al Llibre d'Honor del Parc (1992)

Bressol de l'aigua

Paisatge. Això és S'Albufera. Però es tracta d'un paisatge ben distint que destaca entre els altres paisatges de Mallorca, definits per l'aridesa del clima; perquè aquí els elements físics, biòtics i antròpics, relacionats amb l'aigua, presenten uns trets originals i ben diferenciats dels de la resta de l'Illa.

Malgrat la reduïda extensió que ocupa S'Albufera i els seus entorns –en principi eren unes 3.000 Ha que representen menys d'un 1 % de l'extensió de Mallorca, de les quals avui en queda aproximadament la meitat–, l'excepcionalitat del seu ecosistema i la seva funció d'acollida en les grans migracions d'auells, ultrapassa la seva importància en relació a l'espai insular i s'ha de valorar en el context de les escasses àrees humides del Mediterrani occidental.

S'Albufera pot ser analitzada a diferents escales, considerant les diferents velocitats amb què s'han produït els canvis, des de diferents àrees de coneixement que s'interessen en les seves realitats, però mai no s'ha d'oblidar, l'estudi qui l'estudi, que té una unitat, la del seu ecosistema, que s'ha anat transformant naturalment o per la pressió de les activitats humanes que han volgut aprofitar els seus recursos.

S'Albufera és un bressol de l'aigua que és la seva protagonista, la que fa possible una flora i una fauna que amb la seva diversitat

i especificitat li donen el gran valor que té per a les ciències de la natura. Tots aquests elements físics i biòtics constitueixen uns recursos aprofitables per l'home, però a la vegada contenen uns elements repulsius. S'Albufera, com tantes àrees humides de la Mediterrània, va ser un focus de paludisme: ja el 1799, Alexandre de Canterac deia a la seva Memòria per a dessecar totes les àrees embassades de Mallorca que “Alcudia est un séjour pestifère pendant l'été. La Puebla ne manque guères”. Aquesta és la raó que addueix per a justificar el seu projecte, a la qual afegeix, també, l'interès agrari. No oblidem que la iniciativa política de 1847 que conduirà a la concessió de les obres de dessecació de 1870 –que financien Bateman i Hope i portaren a terme els enginyers Waring i Grün–, partia d'un principi poblacionista que pretenia aconseguir un millor estat sanitari –en el nostre cas l'erradicació del paludisme– i una major producció de subsistències.

Molt posteriorment s'ha vist que ambdós objectius es podien aconseguir per camins que no eren el de la destrucció de l'àrea embassada. I aquí comença una altra visió de S'Albufera: La natura com a víctima sotmesa als esburbats interessos humans que des de les bonificacions de Sa Marjal al segle XVII fins a les darreres ocupacions turístiques, han reduït i degradat bona part del seu espai i configuració originals. Però en aquest procés de perversió natural, altres persones més interessades en els valors del saber i en el bé comú, assumiren la responsabilitat del seu

coneixement i treballaren per la seva conservació tant des de l'estudi com des de la contestació i la política. Gràcies a elles avui el que ens queda de S'Albufera, es troba protegit i gestionat, i els treballs que s'han fet han enriquit el nostre coneixement i la ciència, i han fomentat l'aprenentatge i el sentit de responsabilitat que, vulguem o no, tots tenim –o hauríem de tenir– envers el medi que ens envolta.

La naturalesa ha donat a S'Albufera una notable capacitat de resistència envers l'agressió per part de l'home, de tal manera que aquest mai no ha aconseguit dominar-la completament, malgrat perdre en aquesta lluita part del seu espai perifèric, el més vulnerable. L'establiment de Sa Marjal suposa la transformació d'un espai ramader en un espai agrícola, la dessecació projectada per Alexandre de Canterac el 1799 no arriba a tirar endavant, però inspira el projecte de Bateman –les coincidències són evidents i les relacions socials de Bateman a Mallorca li feren possible l'accés al document de Canterac a l'arxiu dels Amics del País–, que fracassa, com també ho va fer l'intent d'estendre el cultiu de l'arròs o la fabricació de paper utilitzant el canyet. Més “èxit”, malauradament, ha tingut l'ocupació turística iniciada amb la implantació de l'hotel i el camp de golf l'any 1934 i que s'intensificà posteriorment amb el boom turístic més recent, que han consolidat la desaparició de l'Estany Gran, la degradació de l'Estany des Ponts (avui Lago Esperanza) i la urbanització d'una bona part de la restinga que la separa de la Badia d'Alcúdia.

S'Albufera ha transmès als municipis que participen del seu territori uns trets culturals especials que es manifesten a través de la pràctica de les activitats encaminades a la utilització dels seus recursos, creant entre els seus habitants un caràcter, una feineria i una capacitat de treball destacables en el context mallorquí. La caça, la pesca i el cultiu de l'arròs estan presents en una gastronomia pròpia, a la vegada que en la seva pràctica s'han utilitzat tècniques i rituals, en bona part avui desapareguts, de gran riquesa antropològica. Això també passa amb l'aprofitament d'altres recursos com el de la bova, el cànem, l'espart o el lli, que mantingueren un artesanat que avui se'ns mostra testimonialment al Museu de Muro. Velles històries i tradicions, cançons, glosats i anècdotes, les trobam recollides a les publicacions locals com són Sa Marjal (Ciutat de Mallorca 1909-1923; Sa Pobla 1924-1928), Vialfas (Sa Pobla 1957-1963) i Algebelí (Muro 1962-1970), revistes on s'inicià la seva coneixença.

Presentació de la Monografia S'ALBUFERA DE MALLORCA (1995),
de la Societat d'Història Natural de les Balears

Bartomeu Barceló i Pons

*Catedràtic de Geografia Humana de la UIB,
Membre de l'Institut d'Estudis Catalans,
Membre d'honor de la Junta Rectora del Parc.*

S'Albufera de Mallorca, una gran desconeguda?

Abans de la declaració de Parc Natural el 1988, el Govern Balear va adquirir la major part dels terrenys que es varen protegir llavors. Fou al maig de 1986 quan s'obriren al públic les barreres d'aquest paratge, fins aleshores només accessible als propietaris i als seus coneguts, a alguns pescadors i caçadors; i curiosament, a uns pocs clients estrangers d'alguns hotels explotats pels mateixos propietaris de s'Albufera. Avui podem dir que més de 1.600.000 persones han visitat s'Albufera al llarg d'aquests darrers vint anys.

¿Potser foren aquests hotelers els precursors de les actuals campanyes de promoció turística i desestacionalització? El fet és que ja fa més de vint anys, molts visitants estrangers s'allotjaven en aquests establiments per poder gaudir del privilegi de visitar la zona humida.

A més, la protecció d'aquest espai ha suposat que un mínim de gairebé tres-cents mil mallorquins i mallorquines (288.098, el 24 % dels visitants registrats des de 1988 al centre de recepció) han pogut passejar per camins i malecons, trencant així el cert aire de misteri que envoltava aquest lloc; potser per tants d'anys d'accés restringit (per desgràcia, fet encara present a altres llocs emblemàtics de les nostres Illes), potser per la presència de l'aigua a una illa on el

clima mediterrani i la superpoblació la converteixen en un bé escàs, potser per les criatures que hi viuen, algunes, com l'àguila o les aus migratòries, de curioses formes i costums, que la saviesa popular ha convertit en llegendes i que ara, gràcies a la feina d'aficionats i investigadors, coneixem molt millor.

En molt major nombre han passat pel parc centenars de milers de visitants estrangers, la majoria d'Alemanya i del Regne Unit (841.800, el 70 % del total registrat al centre de recepció). N'hi ha que desconeixen la seva existència i importància fins que la trepitgen per primer cop, i n'hi ha que any rera any i al llarg de les estacions, la inclouen com a element indispensable en les seves estades a l'illa, atrets pel vol de la peixatera, la bellesa de l'orquídia, o senzillament per la tranquil·litat i el silenci dels camins que la recorren.

Finalment voldria citar als qui durant tot aquest temps ens han visitat assíduament, fins i tot diàriament, creant nexes que van més enllà de l'estricta relació entre visitants i treballadors d'un parc.

Tot i així, encara avui hi ha qui em demana sorprès:
"Ah, però es pot visitar?"

Alexandre Forteza Pons,
informador del Parc des de 1988.

S'Albufera, definida frontera de la indefinició entre la terra i la mar, era planura farcida de vida, de pors llegendàries i misteris fabulosos i, en si mateixa, incògnita i fascinant, imperi sensorial de dimensions incommensurables.

Alexandre Ballester,
"Album del temps". Sa Pobla, 2000.

Compartir Sa Bufera

La pràctica totalitat de la meva experiència laboral s'ha desenvolupat a Sa Bufera, i em costaria molt dir que m'hauria agradat fer una altra cosa; en especial pels companys i els amics fets, per les experiències i coneixements que m'ha ofert i per les persones que he conegut compartint les seves singulars vivències i saviesa. A finals del 1988 la veia força més inhòspita que ara, amb més secrets i misteris, més grandiosa, m'hi vaig acostar amb respecte, a ella i la seva gent, amb ganes d'aprendre i també de compartir...

La visió que avui tenim d'ella és el reflex de l'acció dels seus veïnats (habitants n'ha tingut pocs!), dels seus usuaris, l'han feta les persones que han compartit en diferents formes Sa Bufera: els marjalers i marjaleres, els escuradors, els pescadors i els caçadors, els pastors i els pagesos, els enginyers anglesos (o no), els guardes, els especuladors, els hotelers, els turistes, els ecologistes, els escolars, els científics... els visitants en general; però també nosaltres, treballadors i treballadores de plantilla que hi hem posat (hi posam!) esforç i ganes en aquesta 'nova' curolla de la conservació del Parc... Però també ha estat (és encara?) un històric conflicte d'interessos entre la natura i els guanys materials... i això sempre ha pesat! Els vint anys del parc han suposat dos escenaris diferents i contradictoris al temps: un de millora constant de la seva biodiversitat dins l'àmbit de la zona protegida, beneficiada

per les diverses actuacions de gestió, i l'altre, de ressentiment de la qualitat ambiental del seu entorn immediat; el Parc es troba envoltat ara, a més de la central tèrmica amb el seu abocador de cendres, de més urbanitzacions litorals, d'un polígon industrial, de depuradores d'aigües residuals caracteritzades pel seu mal funcionament i de la zona d'agricultura intensiva més extensa de Mallorca. Esperem no haver d'afegir-hi també un camp de golf.

He tingut la sort de treballar amb gent especial, que va obrir el "prim" als nous "encarregats" i va compartir noms de llocs, de plantes, d'animals i de coses que venien de temps llunyans. Gent de paraula, fidel i treballadora com cap altra... Aquelles gruixudes mans aferrades a la crossa, aquell puret al costat dels llavis, aquella indumentària característica i el renou matinal del seu motoret formen part del meu imaginari... Gràcies, l'Amo en Llorenç, per compartir aquells anys!

L'època dels terratinents, la de les dessecacions i les construccions faraòniques, la de les caceres i pesqueres, la de l'arròs, la sal i el paper pertanyen al passat, juntament amb les vides miserables, els treballs incansables i els somnis de les persones que en foren protagonistes i que ens han alliçonat. Aquests vint anys del Parc Natural han consolidat un nou període, que és preveu llarg, d'aquesta intensa història de Sa Bufera, de la seva protecció, restauració i conservació. Han estat 135 les persones que hi han

treballat "oficialment", i moltes més les que han participat com a voluntaris o col·laboradors científics o acadèmics. Durant aquests anys, totes i tots, han deixat les seves petjades, més o menys fondes, però totes importants, compartint les més singulars i variades experiències... Queda encara molt per fer a Sa Bufera!

Pels veterans i pels més novells, pels d'avui i pels d'ahir... molts d'anys per aquest vintè aniversari!... I ja ho deia un pescador per devers Sa Punta d'Es Vent... *"trenta, quaranta... i no hi hem arribat mai!"* (o quelcom paregut!!).

Biel Jeroni Perelló i Coll,

geògraf, treballador del Parc des de 1988.

L'Amo En Llorenç "Lloret"
© Biel Perelló

▼ **Lloc:** Fonts Ufanes (Gabellí Petit - Campanet)

Data: 3 Feb. 2006

Paisatge idíl·lic, bosc, pedres i aigua, origen d'una gran part de l'aigua superficial que arriba a s'Albufera.

Quan rebenten les Fonts Ufanes l'aigua arriba a la zona humida a través del Torrent de Sant Miquel (o d'Alcanella) en forma de grans avingudes.

© B. Perelló

► **Lloc:** Torrent de Sant Miquel a Can Blau

Data: 24 Des. 2006

Pel Torrent de Sant Miquel arriba a s'Albufera l'aigua que precipita a una part de la Serra de Tramuntana, així com els sediments que arrossega en el seu viatge. Malauradament les torrentades també fan arribar a la zona humida residus i abocaments dipositats al llit del torrent.

© B. Perelló

© B. Perelló

© B. Perelló

◀ **Lloc:** Sa Roca – Canal d'En Pujol
Data: 10 Oct. 1990

Les pluges caigudes entre el 8 i el 9 d'octubre de 1990 ocasionaren la plena mes important d'aquests darrers 20 anys; a l'amo En Llorenç "Lloret" no li calia seguir el canal per desplaçar-se pel prat.

▲ **Lloc:** Es Ras
Data: 10 Oct. 2005

Comença el dia a s'Albufera. La suau boirina de la tardor fa ressaltar els llissers, les fotges, ànneres i agrons enceten un nou cicle alimentari...

© B. Perelló

◀ **Lloc:** Bosc de Ribera

Espècie: *Coprinus sp.*

Data: 20 Oct. 2005

El bosc de ribera és un dels llocs més ombrívols de s'Albufera, vora les soques d'oms i polls blancs o entre la fullaraca de tardor creixen bolets de diferents espècies.

© B. Perelló

▲ **Lloc:** Son Bosc

Espècie: *Synaema globosum* – *Orchis robusta*. Orquídia de Prat.

Data: 13 Abr. 2006

L'Orquídia de Prat és una planta amenaçada que a Europa només es troba a s'Albufera. La major part de la seva població es localitza a Son Bosc, lloc que presenta un dels més alts nivells de biodiversitat de les Illes i que actualment es troba més amenaçat per la construcció d'un camp de golf.

© B. Perelló

◀ **Lloc:** Es Comú de Baix

Espècie: *Gonocerus* sp. - *Pistacia lentiscus*.
Posta de xinxa sobre fulla de mata.

Data: 7 Oct. 2005

Una simple posta és l'inici del cicle de la vida... Els insectes constitueixen un dels principals valors de s'Albufera, són els grans desconeguts de la zona humida i objecte d'investigació constant.

Cada any s'incorporen noves espècies al catàleg de biodiversitat de s'Albufera.

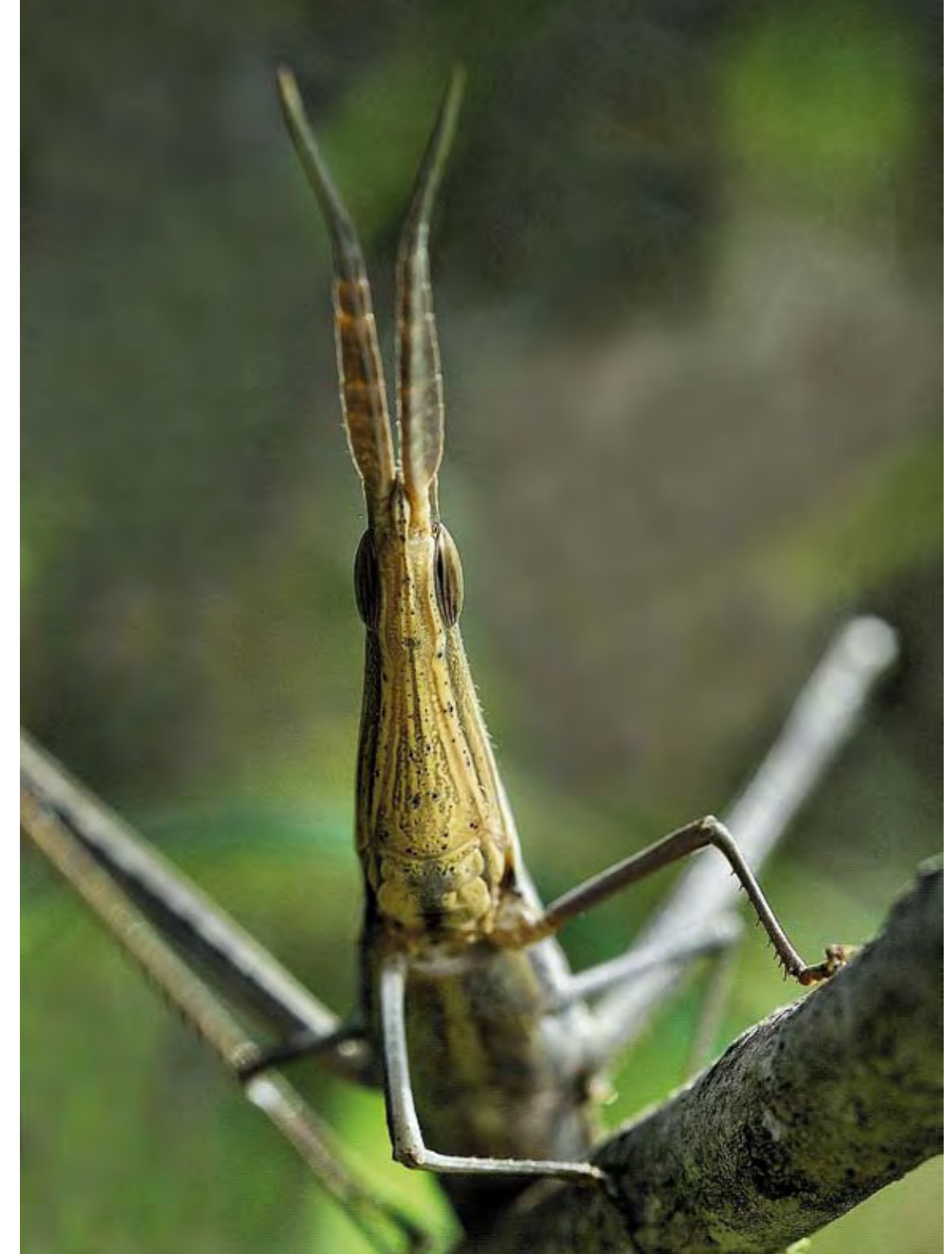
▶ **Lloc:** Sa Roca

Espècie: *Acrida ungarica mediterranea*.

Llagost d'Albufera

Data: 21 Oct. 2006

El llagost d'albufera, expert en tècniques de camuflatge, és molt difícil d'observar entre la vegetació de la zona humida, és el llagost amb la forma més curiosa dels que podem observar a les Illes.

© B. Perelló

© B. Perelló

◀ **Lloc:** Sequió de Sa Roca
Espècie: *Pelophylax perezi*. Granota
Data: 23 Jul. 2005

El raucar de les granotes és un dels trets que ens marca l'inici de la primavera a s'Albufera. Constitueixen una part fonamental de l'alimentació de la majoria dels agrons. El coneixement del seu cicle biològic és una forma d'apropar als infants la màgia de la Natura.

▶ **Lloc:** Es Cibollar
Espècie: *Egretta garzetta*. Agró blanc.
Data: 29 Mar. 2008

D'ençà el 1993 torna a criar a Mallorca, a s'Albufera. Hem sentit contar que a principi del segle passat, aquesta espècie era objecte de caça per l'aprofitament i comercialització del seu plomatge nupcial per guarnir capells, i que carruatges sortien de s'Albufera cap a Palma carregats d'agrons blancs.

© B. Perelló

© B. Perelló

◀ **Lloc:** Canal d'en Pep
Data: Estiu 1997

Ja fa uns anys que el parc no emet cap autorització per a la recollida de bova (Typha latifolia). És un símptoma clar de la imminent pèrdua d'una activitat tradicional. L'Amo En Joan Moranta ha estat una de les darreres persones que ha segat bova dins s'Albufera.

▶ **Lloc:** Es Infernets (Perifèria del Parc).
Data: 10 Des. 2007

L'any 1990 s'Albufera es va veure afectada per l'incendi més gran d'ençà la creació del parc, el 23 de setembre cremaren més de 700 Ha. de canyet i cesquera. Al llarg dels darrers anys, gràcies a la gestió de les pastures i a les relacions amb l'entorn del parc, els incendis que l'afecten pràcticament han desaparegut.

© B. Perelló

© B. Perelló

◀ **Lloc:** Es Cibollar

Espècie: *Porphyrio porphyrio*. Gall Faver

Data: 1 Mar. 2008

L'any 1988 no quedaven galls favers a s'Albufera ni a la resta de zones humides de les Illes. Un cop eliminats els factors que ocasionaren la seva desaparició a mitjan segle passat (caça, alteracions del seu hàbitat, etc.) aquesta espècie va ésser la primera que es va reintroduir a s'Albufera; l'any 1991 se n'alliberaren 28 exemplars procedents de Doñana. Avui l'espècie ha arrelat completament a s'Albufera i s'ha dispersat a altres zones humides de les Illes.

▶ **Lloc:** Gran Canal

Espècie: *Egretta garzetta* – *Bubulcus ibis*.

Agrons blancs i Esplugabous

Data: 25 Set. 2006

Els agrons són uns dels aucells que s'han vist més beneficiats per la gestió del parc, i actualment són sis les espècies que crien a s'Albufera. Els boscos de ribera dels malecons del Gran Canal acullen les colònies de cria i dormidors dels agrons blancs, esplugabous, orvals i torets.

© B. Perelló

04

© M. Frontera

Arrels

1959

1959... Un nin de cinc anys visita s'Albufera sota el guiatge del seu pare, que ocasionalment tenia el privilegi de caçar-hi. Arribam de nit, per pistes de terra, i record desenes de mussols. L'endemà, el miracle: centenars d'agrons blancs, de fotges, d'ànneres, milers de granots... Una àguila cau com una pedra davant la barca i vola amb un peix. Vida exuberant arreu, que suposa per a l'infant una de les impressions més transcendents de la seva vida...

1988... Gairebé trenta anys més tard, aquell infant té el privilegi d'abocar tota la il·lusió en la posada en marxa del primer parc natural de les Balears, d'intentar recuperar-ne el patrimoni natural, malmès per dècades d'abandonament i d'abusos, d'una albufera amputada per la urbanització. Calia protegir la fauna, obrir aigües lliures, motivar la gent a conèixer aquell espai i aquella vida, habilitar itineraris i aguait, escriure fullets, comunicar l'estimació pel parc, els seus animals i les seves plantes. Per aconseguir-ho, un equip humà mínim, però entusiasta; un pressupost ben limitat, però l'ajuda dels voluntaris i dels mecenes (Pat Bishop, Pere Serra i centenars de petites aportacions); manca d'experiència, però una gran dosi de coratge i l'ajuda d'assessors d'altres països. Visites d'experts de la Camarga, del Vèneto, d'Anglaterra, amb consells de vegades contradictoris.

Els mallorquins havien abusat de s'Albufera durant segles de caça intensiva, pesca exhauridora, drenatge i dessecació, urbanització i abocaments d'aigües brutes. El canvi és radical: ara cal restaurar-la, tenir-ne cura, mostrar-la i gaudir-la. S'Albufera, els parcs, no haurien de ser illes dins l'illa, sinó el referent per a un canvi general de la nostra actitud cap al país.

Joan Mayol, biòleg.

Primer director del Parc (1988-1998).

Actualment cap del Servei de Protecció d'Espècies de la Conselleria de Medi Ambient.

Les meves primeres visites a s'Albufera

Les meves primeres visites a s'Albufera eren gairebé clandestines. Era terreny privat i de caçadors. Només qualche dia gosàvem traspasar una barrera o aconseguíem l'autorització dels garriguers. Recordo que hi anava sobretot a l'hivern. Érem en Jesús, en Joan, en Lluc, en Tonyo, qualcú altre. Ens iniciàvem en l'ornitologia de camp. La primera guia de camp, els prismàtics gairebé primitius. Descobrírem a poc a poc que una albufera és un espai de prodigis. I que en teníem una a l'illa (i s'Albufereta i el Salobrar i les basses de Sa Vall i de Cala Mondragó). Aturàvem el cotxe a la carretera (freqüentment inundada) i caminàvem a la mala entre joncs i canyes i bova, fins que un canal d'aigua ens impedia el pas definitivament. Llavors, miràvem —i tot era molt lluny— durant hores la làmina de l'aigua. Amb sort hi vèiem —els aucells anaven molt esquius— unes poques fotges, uns collblaus, unes sel·les inquietes... Passaven grans esbarts d'estornells. Un agró. Una arpella feia giragonses en l'aire com un estel sense fil, i desapareixia empesa pel vent. Plaers fugaços! Ho anotàvem. Feia fred. Potser plovisquejava. Somiàvem que aquell indret esdevindria qualche dia un lloc protegit talment els que coneixíem de les nostres primeres lectures proteccionistes europees. Era un somni. Una quimera. Ens insultaren més d'una vegada. Ens expulsaren més d'una vegada. I ens amenaçaren de pegar-nos un tro més d'una

vegada. Hi tornàvem, tanmateix. D'això fa més de trenta anys. Més. No puc evitar recordar-ho —i inevitablement: recordar-me'n— quan ara visito (no tant sovint com voldria) el parc natural i hi veig tanta gent —treballadors del parc o visitants— que ja l'estimen.

Miquel Rayó.

Escriptor.

Ornitòlegs de camp i ploma

Als inicis dels setanta, érem un grapat d'il·luminats. Voler salvar les Illes de la balearització, bon Jesús! En aquells temps s'Albufera ja era el nostre tòtem, juntament amb la Serra, tot s'ha de dir. També ho era dels rosegadors de la Terra que ben bé tenien planificada la conversió de tota la gran zona humida en una “Venècia de Mallorca” deplorable. No els deixàrem, sí, sí, tal i com sona: no els deixàrem. Per què sinó celebraríem els vint anys del primer parc natural de l'arxipèlag?!

Ara he d'escriure unes línies d'algun record meu, d'alguna anècdota... Gairebé res! Què puc dir d'un lloc que ja al 1975 em va mostrar un aucell *“vist per primera vegada a l'Arxipèlag”?*, el somni de tot ornitòleg. Al camí des Senyals vaig veure un hortolà capnegre que mai abans s'havia vist a les Illes, i que gairebé va quedar com una al·lucinació meva que mai s'ha tingut en compte i, tanmateix, més de vint anys més tard —1996 i 1998—, s'ha tornat a veure, amb totes les benediccions, aquesta vegada a Bòquer. Així que, al cap i a la fi, aquell dia no havia esnifat res.

Amb tot, recordo molt a la primeria, abans d'això de l'aucellet, que un dia, de cop i volta, els rosegadors, que mai descansaven, començaren a dessecar i omplir un nou bocí preciós, amb estanys, canals i taques i malecons de salicornial. Ho omplien

tot ben aviat amb cendres encara calentes de la central d'Alcanada, en una patètica processó de camions i camions que anaven trabucant aquell material erm que res deixava viure; els “ecolós” o “cotorritas verdes” —malnom que ens va posar un periodista, deien que il·lustre—, anàvem com a molt cop-pius, diguéssim que ben alacaiguts, i a mi em va pegar la fal·lera de fer com de James Bond: em vaig vestir el millor que vaig poder amb colors Afrika Korps, i fosca negra, amb els ormejos de fer fotos, de cap a s'Albufera s'ha dit! A trenc d'alba ja era a lloc, ben amagat entre muntanyetes de cendra i d'altres materials, amb polsina grisenca fins a les celles, i quan arribaren els camions a complir amb la seva tètrica feina, vaig donar-li gust al dit, ben nerviós. Això ho vaig fer un parell de dies, i tot i no ser la primera vegada, ni de molt, que s'abocaven cendres a s'Albufera ni que es dessequés una zona humida a Espanya, aquelles fotos de denúncia del que s'estava fent sortiren publicades a molts mitjans nacionals i varen ser, una mica, un dels inicis d'una campanya continuada que ja no s'aturaria fins a la declaració de parc. No, a la natura i a nosaltres mai ens han regalat res a les Balears.

Què més hauríem volgut que hagués estat l'única agressió al sagrat territori. Encara faltava la millor i impactant, la central d'Es Murterar. Altre lloc no varen trobar els rosegadors per muntar-la! Vençuts una vegada més pel Progrés unidireccional, em vaig proposar que tothom veuria créixer la central, així que em vaig enginyar un sistema per fixar la meva filmadora, d'un format que es deia “super-8” —posterior als germans Lumière, no cregueu—,

sempre exactament al mateix lloc, i ho vaig armar al puig de Sant Martí, el cim més meridional. El pla era filmar el creixement “dia a dia” de la central, prenent uns segons d'imatges sempre a la mateixa hora i exactament des del mateix punt, cada quinze dies: una altra vegada sortia nit tancada, de Ciutat, tot solet; en arribar, s'Albufera gaudia d'una il·luminació perfecta... i el solar de la central, on anava inflant-se el monstre, també. Una curta filmació i fins a la propera, i així un caramull de vegades. Somiava amb el moment de projectar els bocinets tots junts per veure a la pantalla com sorgia del no-res una central elèctrica. En aquells temps, un rodet de pel·lícula se n'anava primer a Barcelona, i després a Suïssa, on el revelaven. La meva primera bobina va partir però de bades... Mai la vaig tornar a veure. Era per la meva quarta pel·lícula, sobre els prats de Mallorca, que ja mai vaig arribar a muntar.

Així i tot, havíem guanyat la batalla. Ja no es parlava de s'Albufera sinó del Parc de s'Albufera, envoltada de bunyols, però protegida al cap i a la fi. N'hi haurà més de batalles, però la més decisiva segueix pendent: que tota la gent de l'illa —o quasi tota—, valori tots els nostres tresors i no tan sols els que la miopia tradueix al negoci de la depredació del territori.

Jesús R. Jurado.

Ornitòleg de camp i ploma.

Vint anys del Parc Natural de s'Albufera de Mallorca

El Parc Natural de s'Albufera de Mallorca va néixer com molts d'altres (sa Dragonera, Mondragó, Salines d'Eivissa, Albufera des Grau, etc.) com una conseqüència de la pressió popular.

Aleshores, 1985. Jo era Cap de Servei del SECONA (l'antic ICONA Provincial transferit). Davant la necessitat de conservar tan emblemàtic aiguamoll, vàrem dissenyar una estratègia. L'objectiu era adquirir el màxim de territori per llavors intentar la declaració de parc; el preu dels terrenys, aleshores edificables des de sa Roca fins a la mar, impossibilitava cap tipus d'iniciativa. Es va encarregar a la Universitat un estudi per tal d'avaluar la importància de l'aiguamoll. L'estudi presentat a l'Ajuntament va permetre la desclassificació d'una gran part del territori com a urbanitzable, i va obrir el camí a la negociació a tres bandes: propietaris, Conselleria d'Agricultura i l'ICONA.

El resultat va ésser l'adquisició per part del Govern Balear de 800 ha., i d'altres 400 per part de l'Estat Espanyol. El camí per a la declaració de Parc Natural estava obert. I així es va continuar, no sense dificultats, donada l'afecció d'algunes finques privades al Parc.

Així va néixer el primer Parc Natural de les Balears, abans encara de la sortida de la Llei estatal 4/89 que regula la declaració i gestió dels espais naturals protegits, i el primer Director va ésser una de les persones que més varen lluitar per la seva conservació: en Joan Mayol.

Mateu Castelló i Mas.
Enginyer de monts i llicenciat en dret.
Cap de Servei del SECONA (1985-1998).

S'Albufera, els bons records

Tenim la sort de pertànyer a una espècie que té l'avantatge de poder recordar. A més, en termes generals, el nostre singular tàxon està format per espècimens prou astuts com per, en la seva capacitat de recuperar situacions passades, mantenir l'habilitat de seleccionar majoritàriament les experiències mes grates.

És per això que no costa massa, en tractar de rememorar la interrelació personal i professional amb s'Albufera, deixar passar per alt els durs començaments d'aquest parc natural, derivats de la inicial incomprensió i contundent oposició de les forces —vives?— del seu entorn del que va ser la creació del primer espai natural protegit de l'arxipèlag balear.

Ben al contrari, s'amunteguen a la memòria, com traços superposats de les nostres vivències a s'Albufera, aquells instants que ens han permès gaudir de les més extraordinàries sensacions que proporciona contemplar la naturalesa. Des de la primera vegada que veus, a simple vista, el raig blau cel d'un blauet cabussant-se fins aconseguir la seva presa, o una altra ocasió en la que se't presenta l'oportunitat de “tocar” amb la punta dels dits la poderosa figura d'una peixatera a través de la indiscreta òptica d'una potent ullera de llarga vista.

Un d'aquests moments, plens d'experiències intenses i magnífiques, el visquérem en una ja llunyana jornada de primavera. Un grup de voluntaris es va desplegar a mig matí des del peu de la central d'Es Murterar, cap a l'interior de la zona humida. Havíem estat convocats per Joan Mayol, que ja havia assumit la compromesa tasca de dirigir la posada en marxa del parc.

En cas d'haver estat vistos en aquells moments per algun ciutadà, aquest s'hauria vist obligat tot seguit a avisar el quarter més proper de la Guàrdia Civil amb el requeriment de preparar un bon nombre de places al psiquiàtric de Palma.

En calçons o banyador, amb o sense camisetes (com sempre, embotides de les més variades reivindicacions conservacionistes), i amb tota una col·lecció de curioses i diverses espardenyas i calçats de platja, aquell animós grup de joves es llançava a l'aigua per recórrer un bon nombre d'hectàrees. Els reunia l'afany de realitzar un primer cens visual de nius d'agró imperial, tractant de localitzar i, arribat el moment, fins i tot anellar els pollets que es tingués la fortuna de trobar. Pretenien avançar des d'Es Colombar fins, un cop travessat el canal Ferragut, assolir terreny ferm en el malecò de Sa Siurana.

El desplegament, que ni la millor de les guerrilles seria capaç d'emular, va superar els primers calfreds en caminar/caure/nedar/xipollejar/submergir-se en les escassament temperades aigües de s'Albufera, i després dels recels provocats pels primers xof-xof va començar un pesat avanç per

terrenys d'aigües i fangs cada vegada més profunds. Després va començar la tasca d'esquivar i travessar la permanent i espessa massa de canyet, que tan eficaçment protegia i donava resguard al nostre objectiu ornitològic.

A la fi aconseguírem assolir la zona on es preveia que es concentrava la colònia. I van començar a aparèixer els nius, amb un nivell de camuflatge i mimetisme espectacular. De vegades, fins i tot més a prop del desitjable. Et topaves amb una plataforma des de la qual, amb mirada penetrant i amb el més amenaçador dels seus gests, t'observava un pollastre armat amb un punxó terrible i precís de més de trenta centímetres de llarg, i més afilat que la millor ganiveta d'escorxador.

Tanta sort, que entre la nostra molt escassa protecció comptàvem amb gruixudes ulleres de busseig. Impedien els perillosos efectes que, en la seva defensa, qualsevol d'aquests pollets fers i robusts és capaç de provocar quan se sent amenaçat.

Després d'aconseguir pentinar l'àrea de la colònia i amb la missió pràcticament complerta, les petites unitats de rastrejadors, amb els seus respectius recomptes i valuosos croquis, vam anar arribant fins a Sa Roca.

Com que l'època dels portàtils, GPS, càmeres digitals, mòbils, etc., encara ni tan sols es pressentia, el recompte final es va anar fent tan aviat com es reposaven forces, s'entrava en calor, s'anava superant la cua per dutxar-se i es compartia el dinar.

La tasca va ser bona, l'experiència valuosa, els resultats de molt interès, però, com sempre, el realment important era la profunda sensació de compartir l'esforç amb un excepcional grup de persones que dia a dia de forma anònima i desinteressada contribuïen, una vegada més, a millorar el coneixement del patrimoni natural d'aquestes Illes, a donar suport a la protecció dels seus recursos ambientals més rellevants i a facilitar una gestió activa per a la conservació d'algunes de les seves espècies silvestres i hàbitats més singulars i representatius.

Potser per això, per aquests companys que tant han fet per preservar s'Albufera, que són la clau del record, encara que alguns d'ells desgraciadament ja no ens acompanyen, resulti tan espontani l'exercici de “re” (de nou) i *cordis* (cor), aquest agradable “tornar a passar pel cor” aquells paisatges que s'aprecien, aquelles coses que es valoren, els éssers vius que ens acompanyen i molt especialment a les persones que s'estimen.

Luis Berbiela.

Antic cap de l'ICONA a Balears. Actualment cap del Servei de Gestió Forestal i Protecció del Sòl de la Conselleria de Medi Ambient.

S'Albufera i l'Educació Ambiental

Sembla que fou ahir i ja han passat trenta anys! Érem professors universitaris novells; un de Geografia i l'altre de Pedagogia. Ens apassionava discutir sobre les bases epistemològiques de les nostres disciplines, i sempre arribàvem a la conclusió que els fonaments d'una no eren molt més sòlids que els de l'altra. Però encara ens agradava més l'acció. Franco era mort feia poc, el pas de la Dictadura al que, després, s'anomenà la Transició Democràtica es posava en marxa, i pensàvem que teníem l'obligació de canviar el món, almanco la nostra part. Eren els anys del que es va anomenar “renovació pedagògica”; grups de professors, de tots els nivells, cercàvem alternatives a una escola que de l'educació n'havia fet adoctrinament.

L'educació ambiental—un moviment que en aquells anys començava a desenvolupar-se arreu del món— ens va semblar idònia per satisfer les nostres dèries. Era un lloc de trobada de la Pedagogia amb la Geografia, i entre els seus principis s'assenyalava la necessitat d'obrir les aules a l'entorn. L'educació ambiental va donar satisfacció, peremptòria, a les nostres necessitats de redimir la humanitat. Evidentment, ens hi tiràrem de cap i publicàrem, és cert, alguns dels primers articles teòrics sobre el tema.

Necessitàvem, però, tocar amb els peus a terra; sortir de les aules de Son Malferit, on aleshores hi havia els estudis de la Facultat de Filosofia i Lletres, i contribuir al canvi de les nostres escoles, relacionant-les amb el medi ambient. Aconseguir que els joves

coneguessin i estimassin un dels indrets més emblemàtics de Mallorca —s'Albufera— ens va semblar un bon objectiu. Així, juntament amb Pere Rios, enllestírem l'elaboració d'uns materials didàctics que “La Caixa” va editar l'any 1986, dins el seu projecte “La Caixa a les escoles”: *Itineraris de les Balears*.

El de “S'Albufera de Mallorca” estava format per un *Llibre del Mestre* —amb format de programació didàctica—, un *Quadern per a l'alumne* —amb informacions i propostes d'activitats— i quaranta diapositives. Tot plegat, un dels primers recursos d'educació ambiental de Balears, amb s'Albufera com a destinació. Plànols i perspectives geomorfològiques, les dunes i la vegetació de la barra litoral, l'aturada al pont dels Anglesos i la història de la transformació humana de s'Albufera, sa Marjal i el bosc de ribera, l'àguila peixatera, el moixó de moscard o el llarg viatge de les anguiles... menaven a una xarxa tròfica —que ens dugué una feinada resoldre— per a una millor comprensió de l'ecosistema.

Els nostres “encontres educatius” amb s'Albufera han tengut continuïtat. Però potser, així com una besada de festeig val per mil de casat, la nostra relació amb el Parc Natural no ha estat tan apassionada com quan l'objectiu era aconseguir aquesta figura de protecció. Però mai hem deixat de ser-li fidels. Sempre, amb més o menys intensitat, la dèria de s'Albufera ha estat present en els nostres treballs sobre educació ambiental. A l'hora d'elaborar materials didàctics, a l'hora de posar exemples de serveis educatius en espais naturals protegits, a l'hora d'estudiar els usos dels equipaments didàctics, a l'hora de

sortir amb els nostres alumnes d'Educació Social o de Didàctica de la Geografia, s'Albufera ha estat contingut o objecte de coneixement.

Reviure posseeix, sobre viure, els avantatges de la reflexió, de la possibilitat de l'anàlisi assossegada. Reviure la nostra relació “educativa” amb s'Albufera ens omple de satisfacció. I encara més quan, en un dels darrers estudis que hem dirigit, hem pogut comprovar que s'Albufera és, amb molta diferència, l'espai natural protegit més emblemàtic dels mallorquins. També és cert que més del 60% dels habitants de Mallorca no en coneix cap. Vol dir això que, de feina, encara en queda molta.

Climent Picornell / Jaume Sureda.

Professors de la UIB.

Desig sense realitzar

Ha estat un honor i una experiència única poder presidir la Junta Rectora del Parc Natural de s'Albufera des de la seva creació. Crec que aquest primer parc natural de Balears ha estat i és un referent d'una labor conservacionista destacable en una de les escasses àrees humides del nostre entorn mediterrani. Gràcies a la visió de futur i als mitjans econòmics dedicats pels successius consellers responsables del Govern Balear, s'ha aconseguit evitar una mort segura d'aquest ecosistema, tot i que seguirà necessitant estar en una "unitat de vigilància intensiva", donades les amenaces del seu entorn pròxim i del canvi climàtic que afecten la seva base biològica: les aigües superficials i subterrànies. D'altra banda, s'ha convertit en un reclam turístic per a la zona i en un lloc de lliure visita ciutadana.

La societat balear i gran part dels experts en medi ambient d'Espanya i d'Europa són avui conscients de la importància ecològica de la nostra Albufera i per això estic segur que l'excel·lent tasca que està realitzant el personal del parc seguirà estant protegida degudament. Una peça valuosa d'aquest sistema de gestió i protecció la constitueix la nostra Junta Rectora, que, si bé és només un òrgan consultiu, ha dedicat temps i reflexió al control i valoració de les mesures engegades o planejades per la Conselleria. Voldria agrair a tots els membres, passats i

presents, el seu compromís lleial i desinteressat a favor de la conservació d'aquest paratge natural. La meva tasca com a President, i com a President Delegat del Conseller, ha estat menys difícil de l'esperada, donat l'excel·lent nivell de correcció dels seus membres en totes les sessions. Crec que la Junta ha emès generalment judicis positius per a la salut del parc, i ha col·laborat amb esperit constructiu amb la Conselleria. És necessari conservar la seva representativitat actual i el seu nivell d'independència de la Conselleria.

Per acabar, demano un desig sense realitzar després de molts anys d'intentar-ho: la visita al parc del cap de l'Estat Espanyol, S. M. el Rei. Seria el fermall d'or per a la celebració d'aquest vintè aniversari.

Esteve Bardolet.

President Delegat de la Junta Rectora del Parc.

Passejar sense càmera

Sempre m'he sentit atret per s'Albufera. Des dels primers anys, quan jo era un jovenet fascinat davant aquella extensió impressionant de canyet que amaga, gelosament, els seus tresors. Em demanava, i encara ara ho faig, on cria l'arpella, on s'amaga l'agró roig, d'on surt tota aquesta aigua... Mentrestant, gaudia observant tota aquella vida amb els meus prismàtics. Aviat, això no em va bastar. Un bon dia vaig decidir començar a retratar tot aquell món exuberant. Vaig haver d'aprendre moltes coses que per a mi eren noves; com ara que havia d'adaptar el meu horari al dels animals de s'Albufera. Començaren les dematinades.

I llavors, gairebé per casualitat, vaig descobrir els colors de s'Albufera. L'efecte màgic dels primers raigs de sol que pinten aquell paisatge, aquelles criatures. L'aigua, tenyida de colors vius, que reflecteix la vida incessant del prat. Allò va esser una revelació.

També va eixamplar-se i enriquir-se el meu ventall d'amics. Fotògrafs com en Pere, en Joan Mario, en Llorenç, entre d'altres, i en Climent, enyorat, que em deia coses com ara: "Tothom utilitza Kodachrome, prova-ho." Com gairebé sempre, tenia raó. També molta de gent que treballa o ha treballat aquí. Sense ells, el plaer de visitar i retratar s'Albufera no hauria estat el mateix.

També vaig entendre que, de vegades, per poder accedir a aquest món s'ha de pagar un petit peatge. Com quan els meus peus queden travats pel fang engolidor. O quan, a les fosques i amb pas insegur, travesso un braç d'aigua i els peixos dibuixen línies inquietants al meu entorn. O quan els bous, amb les seves banyes, passen a pocs centímetres del meu cos, protegit només per una feble tela. Però la recompensa sempre és generosa. Aquells moments d'intimitat dels aucells, aquells colors elèctrics dels insectes, aquelles formes abstractes de la vegetació reflectida dins l'aigua...

I encara hi ha gent que em diu: "A s'Albufera? Si només hi ha moscards i canyet..." Jo, d'amagat, me n'enric. I és que, d'una banda em consider un privilegiat per conèixer alguns dels secrets d'aquest lloc; i d'una altra, pens que, a tots els qui estimam s'Albufera, ens queda encara una gran tasca per apropar a la gent del carrer la riquesa, els valors i l'atractiu d'aquest espai únic, que ha pogut sobreviure al pas sovint turbulent dels segles.

De tant en tant m'encanta fer un viatge enrere en el temps, passejar-me sense càmera per les ribes, amagar-me darrera el canyet... És inútil, els avisadors ja m'han vist i es posen a cridar per delatar la meva presència. Talment com fa vint anys. I em sent de nou com aquell jovenet, gaudint d'aquelles passejades.

Ens queda, idò, un deure ineludible: intentar que les properes generacions puguin també experimentar les sensacions intenses que nosaltres mateixos hem pogut descobrir en aquest indret màgic.

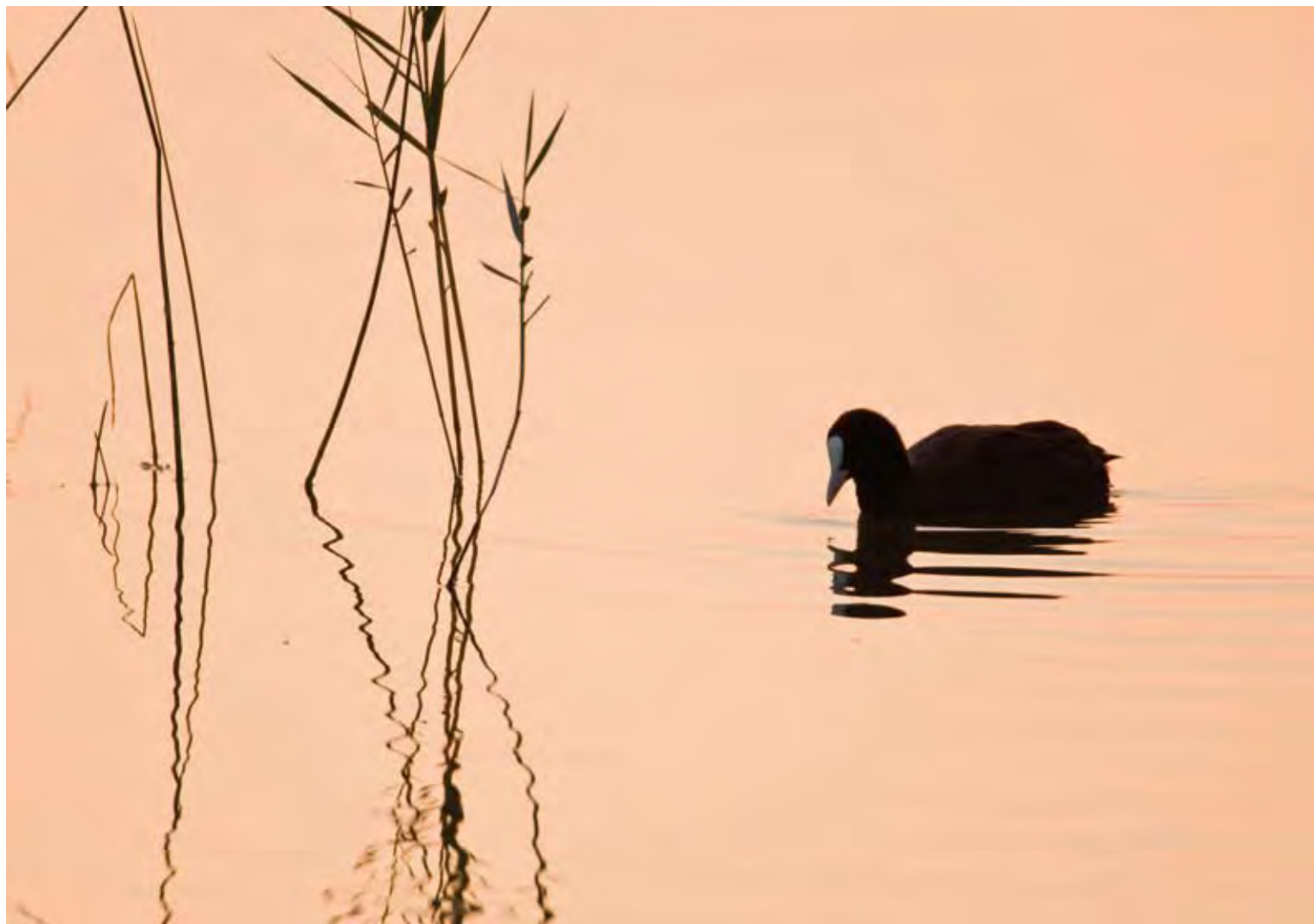
Sebastià Torrens.

Fotògraf de natura.

►
L'aigua de S'Albufera,
un espai compartit
per persones i natura.

© S. Torrens

© S. Torrens

© S. Torrens

▲ ► Els aucells, meravelles alades que travessen el cel de s'Albufera.

© S. Torrens

◀ Les corregudes
del cavall
destorben la tranquil·litat
d'un Coll blau. u

© S. Torrens

© S. Torrens

◀ Atractius colors
envolten al Rascló (dreta)
o a la Xivitona u
enmig de les seves tasques
diàries.

© S. Torrens

◀ Descansen
els Abellerols
a Son Bosc, sobre els prats
on floreix la preciosa
Orquídia de Prat ▶

© S. Torrens

◀ A l'hivern, l'impressionant
Àguila peixatera vigila
un dels seus llocs preferits de pesca,
un canal que es tapa de níguls
empesos per l'aire fred de la
tramuntana. ▶

05

© M. Frontera

Navegaciones

La sort i l'herència

La meva relació amb s'Albufera ha estat sempre marcada per la sort. Va ser obra de la fortuna que els meus pares, essent jo petit, comprassin una casa a tocar de s'Albufera, la qual cosa va propiciar que els meus jocs d'infant acabessin per força (i per gust!) en alguns dels canals més propers.

Sempre recordaré les primeres fotges —negres i esquives— que vaig veure, o els primers granots que vaig sentir cantar. Però sobretot, tindrè per sempre gravades dintre meu les sensacions que em van transmetre les olors del canyet, de l'aigua buferera i del fang. Aquests perfums, repulsius per a alguns, resulten per a mi evocadors i agradables com pocs.

I va ser encara una sort més gran que una de les meves primeres feines com a naturalista la pogués realitzar en aquest espai únic, quan el parc tenia encara molt pocs anys de vida. La tasca de cercar i comptar els primers galls favers i bec vermells que tornaven, després de segles d'absència, a habitar s'Albufera, no era en realitat una feina sinó un enorme privilegi, un premi immerescut que m'havia tocat a mi!

La meva relació actual amb s'Albufera per ventura no sigui tan romàntica. Veig més papers que collblaus, però, així i tot, tenir el despatx envoltat de canyet i gallinetes d'aigua, de tamarells i

papallones, d'oms i falcons marins, no és només una immensa fortuna, és tot un luxe que puc gaudir —quin privilegi!— a diari. És possible, amb aquests condicionants, no estimar s'Albufera com si fos ca meva? Com si fos part important de la meva vida?

De sempre s'ha dit (i és ben cert) que l'actual Albufera és una conseqüència del seu passat agredolç. Les dessecacions —associades a malalties endèmiques i a curolles agràries— primer, i el voraç procés urbanitzador —usurpador i destructor— després, conformen la part amarga de la història heretada. La part dolça i emotiva d'aquesta herència és la que han escrit en lletres d'or totes les persones que han estat vinculades a s'Albufera durant aquestes dues darreres dècades. Gràcies a totes elles, s'Albufera està considerada un exemple restaurador i conservacionista a nivell balear, espanyol i internacional. Em toca ara a mi formar part de l'equip que ha de seguir amb el procés i, si és possible, millorar-lo. Els resultats que s'estan obtenint, a nivell ecològic, ens xerren d'alguns fracassos (pocs!) i moltes alegries.

Quan, com a part de la meva feina diària, em top amb unes gràfiques que mostren que les mil i escaig aus aquàtiques hivernants que tenia s'Albufera abans de ser protegida s'han convertit en dotze mil vint anys després, no puc més que pensar: “Gràcies, Albufera, gràcies per ser tan agraïda”, i sobretot: “Gràcies, treballadores i treballadors del parc, el vostre sacrifici i il·lusió durant aquests vint anys ha tingut el fruit desitjat!”

El miracle ha estat obrat, ara ens toca a tots saber-lo gaudir, administrar i, per damunt de tot, conservar com es mereix.

Maties Rebassa.

Biòleg. Director del Parc d'ençà l'any 2003.

Buferrers de debò

S'Albufera és un paisatge de canvis sobtats i radicals. Un incendi o una plena la desfiguren totalment per després, a poc a poc, tornar al seu estat anterior. Record una visita a un dels ullals que va ser per a mi la descoberta d'un lloc remot, perdut enmig d'un mar de canyet altíssim. Arribar a l'ullal tenia qualche cosa de navegació, perquè dins la vegetació es perdien totes les referències. Uns mesos després, un incendi va transformar aquella densitat impenetrable en una plana ennegrida, i l'ullal es va convertir en un bassiot que es podia trobar a primer cop d'ull. Pocs mesos després, la vegetació havia tornat a créixer, i l'ullal havia tornat a enfonsar-se dins el canyet, com si no hagués passat res.

Desgraciadament, la meva feina no em deixava massa temps per contemplar el parc. De la gestió diària sobre el terreny se n'ocupava l'equip del parc, consolidat i amb experiència; jo m'havia d'ocupar d'altres qüestions. El primer que vaig fer en arribar al parc és el que s'ha de fer a Mallorca quan un arriba i vol romandre: vaig anar a saludar els veïnats, els batles de la comarca. La relació amb la comarca va ser complexa, amb qualche moment de tensió, però sempre vaig trobar cordialitat i qualitat humana.

Enmig de paperum i reunions hi havia ocasions —poques— de prendre contacte directe amb la realitat, de fer costat a l'equip del parc, de córrer i d'embrutar-me de fang.

Una era pel gener, quan es fa el recompte d'aucells hivernants, que començava de part de prest amb una xocolatada que esper que es mantingui. Record especialment el recorregut amb en Gustau Fernández, perquè aquella va ser la darrera vegada que vam anar junts a veure aucells.

De tant en tant, en Nick Riddiford compareixia amb una cort d'estudiosos de totes i cadascuna de les branques de la biologia, i de vegades em feia partícip del privilegi de contemplar alguna de les troballes.

Les vaques, abúliques, i els bous i els cavalls, més inquiets i fugissers, ens entretenien a tots. Les vaques les replegàvem per a la petita transhumància anual fins a una finca propera, amb crits, corregudes... i quan acabàvem hi havia berenar de frit. En aquestes ocasions compareixia l'amo en Llorenç, el més genuí dels pobladors de s'Albufera, que sempre era tractat com una autoritat. S'Albufera és un lloc amable per als qui venen de pas, però són pocs els que arriben a ser albuferers de debò.

Juan Salvador Aguilar.

Biòleg. Director del Parc (2000-2003)

Dualitat

Poques són les persones que tenen plena consciència de la generosa riquesa i varietat de la vida de sa bufera, i a mi m’ha tocat la sort de, sovint, haver d’acompanyar-les.

Amb l’especial tasca diària d’inventariar i avaluar el que hi ha, vaig recurrent els camins i canals de la nostra zona humida (molts d’ells plens d’històries i encara més plens d’oblits) per anar omplint pàgines de xifres i dades naturalístiques que serviran, a d’altres persones i altres nivells, per determinar si la salut de sa bufera és bona, si millora, si canvia o es manté...

En vint anys de caminar-hi, m’he empeltat d’ella. Sempre, sigui on sigui, puc aturar-me un instant i sentir l’alè de sa bufera perquè a les mans tinc el record viu del tacte sec del canyet del desembre, les meves oïdes guarden els alenars bramulencs de la queca dins la foscor matinera, i els meus ulls tenen gravats els colors encesos dels capvespres de tardor... Tot això en un instant, en uns segons. I he après que, en ella, tot és dual: verd i groc, foc i aigua, terra i cel, ploma i escata, vida i mort, fred i calor... Com el vol de les espurnes de les fogueres de Sant Antoni en una nit gelada a mitjan gener...

Jo ja en som part. N’estic farcit del cant del cadell, de la calor aferradissa del mes d’agost... i de l’olor a gírgola, olor a terra amarada d’octubre, de soca d’om morta i humida... de l’esclafit de l’àguila peixatera quan pesca, cada matí, a les llacunes salobres del Cibollar...

Pere Vicens i Siquier.
Naturalista del Parc.

Camí per córrer

Seria de persones poc assenyades no reconèixer els valors ambientals i humans de s'Albufera, i foren aquests valors els que anunciaren a crits la seva protecció ara fa vint anys!

Des dels inicis, l'Educació Ambiental ha constituït un dels pilars per a la gestió i conservació de s'Albufera; de fet, els primers programes d'educació ambiental als espais naturals protegits de les Balears es gestaren aquí, i des de l'any 1988 més de setanta cinc mil escolars han tengut l'oportunitat d'aprendre tot experimentant la natura; especialment els escolars de la comarca que, a més, ens han transmès les vivències dels seus majors amb Sa Bufera. La passió i sensibilitat arribaria sota el guiatge dels voluntaris ambientals que, any rera any, regalen el seu temps, desenvolupant accions encaminades a la conservació i la promoció d'actituds solidàries envers el medi.

Però a la protecció de s'Albufera li queda camí per recórrer; educativa i ambientalment avancem, sí, però lentament, i és massa habitual que sorgeixin sotracs que atempten la seva integritat en nom d'un "interès general" que aplaudeix el benefici immediat d'uns pocs i que ofèn els valors ètics de molts. És, sens dubte, una participació ciutadana compromesa la que esdevé clau en l'estima i protecció dels espais naturals.

Mª Àngels Ferragut.

*Geògrafa i educadora ambiental
del Parc (1991-2007).*

Un lloc per a la natura

L'any 1970 vaig venir de vacances a Mallorca per primera vegada amb l'objectiu d'observar ocells, i em vaig enamorar de l'àrea que es coneix com s'Albufera, que en aquells temps es trobava amenaçada per l'especulació urbanística.

Vàrem tornar a Mallorca per instal·lar-nos-hi. El meu marit, Eddie Watkinson, que dissortadament ja no és amb nosaltres, era un dels representants de la *Royal Society for the Protection of Birds* al Regne Unit, una feina que jo vaig assumir durant uns anys després de la seva mort. Vàrem conèixer grups d'ornitòlegs, mantinguérem reunions, vàrem passar pel·lícules, i molta gent vingué d'Europa i dels Estats Units per gaudir de la història natural de l'illa.

S'Albufera esdevingué la joia que és, i després d'uns anys es va declarar Parc Natural. Vàrem observar amb orgull com anava agafant més rellevància a l'àmbit internacional. S'hi van descobrir noves espècies, gràcies als científics i experts d'arreu del món que se sentiren atrets per s'Albufera, degut al seu potencial i excel·lents instal·lacions.

Ha estat per mi un plaer i un orgull donar suport econòmic a alguns projectes, i la meva família i jo estem especialment orgullosos del *Dennis Bishop Laboratory*, que duu el nom del meu segon marit.

Pat Bishop

Espero que s'Albufera segueixi essent un lloc bàsicament per a la natura —i no per a la gent. A tothom li atrau la seva pau i bellesa natural. És un paradís per a la fauna i un tresor per a Mallorca. És la història d'un èxit que s'ha de seguir protegint per a les futures generacions. Em sap greu no poder ser amb vosaltres, però sempre us tenc presents, ja que s'Albufera i els treballadors, compromesos i lleials, que li donen suport, sempre tindran un lloc especial al meu cor!

Pat Bishop.

Membre d'honor de la Junta Rectora del Parc.

Pat Bishop

Pat Bishop

Pat Bishop

Pat Bishop

Pat Bishop

Pat Bishop

Pat Bishop

El suport internacional

Max Nicholson em va telefonar el 1988 per demanar-me si estava lliure per anar a Mallorca al maig de 1989, per tal de supervisar un projecte d'Earthwatch Europe que es basava en s'Albufera. Vaig demanar si primer podia veure el lloc, i vaig anar-hi amb en Max a l'octubre de l'any 1988. És un lloc meravellós, i he de dir que va ser una idea assenyada per part del Govern Balear, que va demostrar tenir la suficient previsió de futur, declarar-lo Parc Natural. La *Royal Society for the Protection of Birds* (RSPB) tenia un interès ferm, que venia d'enrere, en aquesta àrea, i el finat Peter Conder havia dissenyat una estratègia per a la seva gestió. L'Eddie i la Pat Watkinson, ambdós involucrats amb l'RSPB, no només donaven suport al Parc, sinó que n'eren uns importants benefactors. Quan l'Eddie va morir i la Pat es va casar amb Dennis Bishop, les contribucions econòmiques continuaren i augmentaren. Max Nicholson va aconseguir mobilitzar un suport internacional considerable pel Parc. Pel que fa al suport mallorquí, quan jo hi estava involucrat, se centrava en la figura d'en Joan Mayol, la contribució del qual era científica, administrativa i política.

El primer projecte d'Earthwatch Europe va transcórrer durant tot el maig de l'any 1989, seguit d'un projecte de dimensions menors durant el mes d'octubre del mateix any. En tots els projectes hi participaren voluntaris mallorquins, a més de

voluntaris d'altres indrets d'Europa, dels Estats Units i d'arreu del món. Els projectes de primavera i tardor continuaren, i uns anys després el projecte dirigit per Nick Riddiford va agafar cert pes, i Earthwatch es va retirar.

Les meves visites són cada vegada menys freqüents, en part degut a altres compromisos, i, en part, perquè sabia que el Parc Natural de s'Albufera i els projectes del TAIB estaven en bones mans, gràcies a la dedicació i la bona feina dels treballadors del Parc, i a la supervisió de la impressionant base de dades feta per Nick Riddiford. Mentrestant, amb la meva dona Jo i la nostra amiga Dinah McLennan, amb el suport de Pat Bishop, publicàrem un excel·lent llibre de plantes, els beneficis del qual aniran a parar al Parc.

No cal dir que hem tengut bones i males èpoques. Sabíem que no seria fàcil gestionar aquesta gran àrea, reconciliar objectius que de vegades entraven en conflicte. Tenc la certesa que el Parc, amb el suport del Govern Balear, sabrà mantenir i realçar el seu estatus com a àrea de conservació important de la Mediterrània. Us desitjo a tots que l'esdeveniment del 26 de gener vagi d'allò més bé.

Palmer Newbould

*Professor Emèrit de ciències ambientals,
University of Ulster*

Com a casa

Corrien els anys vuitanta quan vaig visitar per primera vegada s'Albufera, guiat per un amic fotògraf de natura. Aquell paratge de canals i llacunes, inhòspit a simple vista, tan diferent a la resta d'indrets que coneixia de Mallorca, em captivà, i des d'aleshores una part de la meva vida batega al ritme de Sa Bufera, al ritme tan desconegut dels espais humits.

M'agrada entrar i sortir discretament del parc, sense que ningú pugui saber quan de temps hi he passat. Necessit intimar amb Sa Bufera, amb aquesta “mar petita”. Necessit caminar pels seus camins i malecons amb els peus humits; albirar l'arribada d'algun aucell migrador; alenar l'aire humit tot resseguint olors conegudes; poder sorprendre un mostel esquiu; veure de ben a prop un cavallet del dimoni, una serp d'aigua o una anguila; ajeure'm a terra per esguardar una orquídia; contemplar una posta de sol reflectida dins el Gran Canal; tancar els ulls i escoltar el cant llunyà de sa por de Sa Bufera... amb una càmera fotogràfica a les mans.

Després de molts anys retratant Sa Bufera segueixen emocionant-me molts dels espectacles naturals que els cicles estacionals ens ofereixen. Sa Bufera, a diferència d'altres indrets de Mallorca, amaga una ingent diversitat biològica que no deixa

indiferent a cap aficionat a retratar la natura. En una extensió relativament petita, és possible embaladir-se tot retratant invertebrats, amfibis o rèptils; retratant paisatges únics i una flora captivadora; i, sobretot, intentant aconseguir les millors fotografies d'aucells.

S'Albufera encara amaga un valor molt més important: la qualitat humana de les persones que durant aquests darrers vint anys han fet d'aquest parc natural un emblemàtic lloc d'acollida per als fotògrafs de natura illencs. Els treballadors i treballadores del parc han fet d'aquest espai natural protegit un indret —com n'hi ha molts pocs— on ha estat perfectament compatible la conservació i la restauració del patrimoni natural amb la pràctica de la fotografia de natura. A Sa Bufera, a més d'haver-hi fet milers d'imatges, hi tenc amics, amics dels imprescindibles, amb els qui compartesc molt més que la passió per la fotografia i per la natura. Gràcies a ells, a Sa Bufera sempre m'he sentit com a casa, som a casa.

Miquel Àngel Dora

Fotògraf de natura.

◀ Sa Bufera demana sovint agenollar-se per intentar retratar menudències vegetals o animals. Acostar-se al més petit permet descobrir que aquí hi viuen éssers sorprenents.

► Sovint necessit començar o acabar una jornada fotogràfica a Sa Bufera acostant-me a Es Comú, una zona amb alts valors ambientals.

© M.A. Dora

© M.A. Dora

◀ Sa Bufera té llums
especials, molt atractives
i sovint embadalidores.

▲ Un dels atractius de Sa Bufera
és la immensa quantitat de motius
que cada visita m'ofereix...

© M.A. Dora

© M.A. Dora

◀ Els fotògrafs de natura coneixem bé la importància que té la mirada en una fotografia. De Sa Bufera guard infinites mirades.

▲ Mentre retratava aquest cavallet del dimoni, un discret grup d'escolars, visitants del Parc, s'acostaren per veure l'animaló. Sa Bufera m'ha permès acostar el món natural als infants i la fotografia de natura als adults.

© M.A. Dora

◀ Em sembla increïble que després de vint anys, després de tanta feina feta, Sa Bufera encara visqui de ben aprop les amenaces dels que dia a dia posen preu a aquesta illa.

▶ L'era de la fotografia digital ens ha permès obtenir imatges que fa una dècada semblaven impossibles. Em preocupa que en el futur la fotografia de natura esdevingui una simple caça fotogràfica: cercar i encalçar per capturar i mostrar.

© M.A. Dora

◀ Sa Bufera és un dels millors indrets de Mallorca per retratar la natura. Aquí s'albirà, curiosament, l'AFONIB (Associació de Fotògrafs i Filmadors de Natura de les Illes Balears), que tan bones relacions ha mantingut sempre amb el Parc Natural.

▲ Compartir amb bons companys i amics alguns dels espectacles que la natura buferera ens regala m'alegra tant o més que poder obtenir un bona fotografia. La meua sort és tenir amics que també estimen i defensen la natura tot retratant-la.

© M.A. Dora

▲ Cada visita a Sa Bufera amaga inoblidables sorpreses. Veure i no sorprendre, retratar sense destorbar, és un viu plaer.

► En record dels amics que ens han deixat aquests darrers vint anys, trescadors de Sa Bufera amb un equip fotogràfic o amb uns binocles, i que ens han regalat milers d'imatges úniques i irrepetibles, milers d'històries que ens han emocionat sovint.

© M.A. Dora

06

© M. Frontera

Secrets

El nom de les coses

El primer que em va sorprendre en començar a fer feina a s'Albufera, va ser el sentiment de **desconfiança** o **temor** que mostraven els buferers cap al Govern, el nou “amo” de s'Albufera: l'estimaven tant que tenien por que es deixés perdre encara més.

Transmetien un **respecte** quasi reverencial en contar històries o gratar en la memòria. Més d'una vegada vaig veure eixugar gruxudes llàgrimes en evocar els records de s'Albufera que conegueren.

Aquest és el seu **bagatge**, feixos de coneixements i saviesa, que es perden dia a dia. Per això mateix em vaig sentir **captivat** des del primer dia per la gent d'aquesta comarca. En captivà especialment el seu **lèxic**, paraules pròpies i dites amb propietat; noms de coses, de feines, d'eines i el maneig d'un registre naturalístic immens. Noms de plantes: **sussores, sussorins, corconíes, colasses, paperines, arpelles, junces, orelles de llebre, coa de mart, reboles i gatasses**; de peixos: **nàccia, jonquetó, moixó, agut, llobarro, pelloso, cabot, anguila de llevat o correguda, borda o estiuenca**; d'auells (ara acadèmicament incorrectes): **grisa collarada, burella, polla de ropit, queca, cel·lot, pigarda, moixeta, rossa, capblau, cuer, farruell, cegall de mossón, quequí**, o per donar nom a l'àmbit, a la terra, al seu cosmos:

lliser, trespel, ullal, prim, marjal, veles, taulell, carrera, turó, mota, purgant, malecò, regana, parança, i a les feines pròpies: **crossa, fester, buidadors, espadar, rompinions, goig** (d'arròs), **escurar, bagatge** (de cesquera i canyet), **cucada**, etc, ...

Les coses pel seu nom

Lluny d'idíl·liques estampes dels temps passats, la dura realitat de l'explotació agrícola de s'Albufera es reflecteix en fotografies de gran valor documental de l'any 1941. A la Mallorca franquista dels anys quaranta les condicions laborals dels marjalers i marjaleres eren d'explotació sense ambages.

Les mateixes condicions d'explotació inhumana que es descriuen en un document de principis del segle passat: “...y teniendo en cuenta que la mujer es un elemento importantísimo de trabajo, tanto por la baratura de su jornal como por su carácter humilde y trabajador, hasta el punto que hemos observado desempeñaban a maravilla las faenas más rudas, tales como la siega de arroz y otras, hay que presumir que no habrán de escasear los brazos necesarios para las faenas agrícolas de La Albufera...”

...“El carácter del bracero de la región que nos ocupa es igualmente dócil y humilde, y su laboriosidad y sobriedad no tienen límites. El precio máximo del jornal del bracero es de 2'23 pesetas para la penosísima faena de limpieza

y monda de canales, en la cual hemos tenido ocasión de verlos con agua al pecho pasar el día entero en esta ruda tarea, exceptuando los pequeños descansos (de media hora) a que el límite de resistencia de su constitución de individuos de sangre caliente y respiración pulmonar les obliga. Y conste que lo mismo realizan este trabajo en verano que en invierno”.¹

1. Memoria descriptiva de la finca agrícola Albufera de Alcudia (en la Isla de Mallorca). Redactada por los ingenieros agrónomos D. Enrique Cremades y D. Luis Beneyto para la Sociedad Agrícola Industrial Balear, compañía anónima establecida en Madrid y Palma de Mallorca. 1901

Francesc Lillo Colomar.

Geògraf i primer “guarda forestal” del Parc.

Els secrets de s'Albufera

L'aigua de la Serra hi arriba i segueix el seu camí cap a la mar, les llavors de les plantes són portades pels vents, i les aus i les persones creuen les fronteres de diferents països per visitar-la. S'Albufera està oberta a tot i a tots.

No només és la zona humida més important de les Illes, sinó que també és la que té més projecció internacional. L'any 1989, s'Albufera de Mallorca va ser declarada Zona Humida d'Importància Internacional (zona Ramsar); aquell mateix any, un equip de científics britànics i un grup de la Universitat de Londres varen començar conjuntament el que s'ha convertit en un dels programes de seguiment a llarg termini més antics de la Mediterrània. Enguany farà vint anys que un equip multidisciplinari i internacional repeteix el seu viatge any rere any, com un esbart d'aus migratòries, per tal d'estudiar la flora, la fauna, la hidrologia i els efectes de l'acció humana sobre els ecosistemes aquàtics. Així ens han descobert molts dels secrets que s'Albufera guarda amagats i que només ha revelat a aquells que hi dediquen temps i esforç.

Un dels secrets més ben guardats de s'Albufera és l'existència de la major població europea de l'orquídia de prat nord-africana a Son Bosc, un indret just a la vora del parc que serà ocupat "si no s'impedeix" per un nou camp de golf, del tot innecessari i que

amenaça la supervivència de la zona humida. Els principals organismes internacionals de conservació de la natura ja s'han mobilitzat i han demanat la protecció urgent de la zona, mentre que els responsables polítics afavoreixen el camp de golf o giren els ulls cap a una altra banda. És necessari i urgent assegurar la supervivència d'aquesta zona i dels nombrosos valors i serveis que ofereix. Amb una bona gestió i evitant massificacions, Son Bosc és un recurs potencial de primer ordre pel turisme de natura i l'ús educatiu. El repte és ara més clar que mai pels responsables de les decisions: estar a l'alçada d'un futur de progrés o quedar clavats en el passat més ranci de la degradació ambiental.

Pere Tomàs Vives

Biòleg i ex-Director General de Biodiversitat.

TAIB, 2018

Quan vaig arribar a s'Albufera el març de 1989, no imaginava que encara l'estaria visitant amb regularitat vint anys després. La intenció d'aquell any era engegar un projecte multidisciplinar dissenyat per fer un seguiment del canvi climàtic a s'Albufera, mentre que, al temps, es volia proporcionar informació i consell que pogués contribuir a la gestió efectiva de la zona humida per part del parc natural recentment inaugurat. Altres objectius incloïen la formació de biòlegs i gestors d'àrees protegides balears i internacionals, així com la generació de material interpretatiu i dades per als visitants del parc.

El projecte va ser una idea original del gran conservacionista i visionari Max Nicholson, i es va fundar a través de la, llavors, nova organització conservacionista de voluntariat *Earthwatch Europe*. El professor Palmer Newbould, un eminent ecologista tot just retirat, fou reclutat per fer-se càrrec del projecte com a investigador principal. El meu paper aleshores era assegurar-me que tot funcionés bé com a encarregat de la logística. El projecte es va batejar informalment com “Projecte s'Albufera d'Earthwatch Europa” (*Earthwatch Europe Project s'Albufera*) i, més formalment, “Seguiment del Canvi Climàtic: un Model al Mediterrani” (*Monitoring for Environmental Change: a Mediterranean Model*).

Earthwatch va donar suport al projecte fins al 1997. Per tant, s'ha pogut continuar endavant gràcies a la generositat de molta gent i a l'entusiasme d'un equip internacional de científics —*The Albufera International Biodiversity group* (TAIB)—, que han aportat de manera voluntària el seu temps i esforç al projecte.

Max Nicholson va establir alguns objectius molt ambiciosos. A hores d'ara, el projecte —que es coneix com *The Albufera Initiative for Biodiversity*— ha sobrepassat fins i tot la seva visió. La llista d'objectius assolits és enorme. Científics de renom d'un ampli espectre de disciplines biològiques, de gestió de la conservació i d'ecologia han participat en l'equip formador. I aquesta formació ha arribat a gent de quaranta països diferents, provinents de sis continents, que han participat en el projecte i han tornat al seu lloc d'origen amb nous coneixements, i havent après tècniques de gestió útils per a la seva tasca. Un bon grup de joves tot just graduats de Balears i de la Península ha passat també pel projecte. Molts d'ells estan ara treballant en temes de conservació i medi ambient, també a nivell internacional, i marcant una diferència a l'hora de tenir cura del món natural. Amb el temps, alguns s'han unit a l'equip científic, equilibrant la composició d'experts locals i internacionals.

Els especialistes internacionals han revolucionat la coneixença de la important zona humida i els ecosistemes dunars que conformen el parc, així com de la gran biodiversitat que acull tant la zona protegida com l'àrea adjacent. L'any 1989, només al parc es coneixien cinc cops més espècies

de papallona nocturna que a tot el conjunt de les Balears. El 2006 es varen realitzar estudis intensius sobre el grup dels dípters que afegiren 175 espècies a la llista de biodiversitat del parc; 170 d'aquestes novetats ho eren també per a les Illes Balears. En total, el TAIB ha afegit 330 espècies de dípters a la llista de les Balears, cent de les quals són també noves per a Espanya! També s'hi han registrat espècies noves per a Europa i fins i tot espècies noves per a la ciència. Els estudis del TAIB han posat de relleu que s'Albufera és tant important internacionalment per les seves plantes i invertebrats del canyet o de les dunes com ho és pels seus ocells.

S'han publicat articles científics i divulgatius, així com llibres de diferents temàtiques que il·lustren el valor i la importància de s'Albufera i de les Illes Balears en general. El TAIB, en col·laboració amb el parc, ha participat en estudis pilot dirigits a publicacions de consulta per al seguiment de les zones humides del Mediterrani, la conservació de la biodiversitat i temes similars. S'han establert participacions conjuntes amb universitats i d'altres institucions que han permès realitzar estudis més extensos i especialitzats a la zona. *The Albufera Initiative for Biodiversity* és avui ben coneguda arreu del Mediterrani i es troba implicada en iniciatives d'aquesta regió i també del continent africà. Veiem, doncs, que s'ha aconseguit donar al parc un perfil internacional. El Parc Natural de s'Albufera ha arribat a ser àmpliament conegut com a lloc on poden anar-hi gestors de la conservació internacionals per aprendre bones pràctiques de gestió d'una zona protegida.

Al món hi ha pocs espais naturals protegits que hagin estat estudiats de manera tan intensiva com s'Albufera, i així s'ha pogut obtenir una extraordinària quantitat de coneixements sobre la seva biodiversitat, els seus ecosistemes i els seus valors. El poble balear hauria d'estar orgullós d'aquest lloc meravellós i hauria d'apreciar la seva importància internacional, no només pel fet conservacionista sinó també per l'enriquiment que aporten les visites dels milers de turistes que venen a s'Albufera cada any.

El Parc Natural de s'Albufera no és una illa, sinó que interacciona amb la seva zona d'influència i és afectat per tot el que tingui lloc a la mateixa. És precís mantenir l'atenció per garantir que les qualitats tan clarament demostrades de s'Albufera no es perdin o siguin malmeses per activitats inadequades més enllà dels seus límits formals. Tots tenim una responsabilitat de cara a implementar les mesures adequades que garanteixin que s'Albufera sigui tan fascinant i rica al 2018 com ho és avui dia.

Nick Riddiford.
Investigador Principal, TAIB.

L'essència d'un lliurament a la mar

A la muntanya, les aigües tendeixen a crear estructures convergents; l'aigua dissol en canalets paral·lels els rascles que acabaran formant reguerons. Els reguerons s'ajunten en angles aguts, i les microconques continuen sumant convergències, amb angles més oberts, mentre que es va perdent un poc l'energia potencial, però finalment l'aigua va xapant i esculpint els paisatges sublims fins arribar al pla.

Al pla, els torrents prenen les formes sensuais de les corbes obertes i creen corredors fluvials, paisatges de caducifolis, verds a l'estiu, quan tot és sec, i grocs a la tardor. Bosquets de ribera, paisatges d'energia tranquil·litzada, amb lledoners entre terra i roca, als llocs visitats pels aucells, on el torrent jove encara és acceptor dominant d'aigua i la inundació del sòl molt poc probable. Després, al pla, on es fa dominant la funció dadora d'aigua del torrent i on la terra pot quedar amarada per períodes més o manco prolongats, els fleixos, oms i pollancres van vestint les riberes, amb qualche figuera i magraner volander, creant els paisatges plàcids dels primers romàntics, el paisatge pintoresc d'en Constable i els Ruisdale o de les parets pintades de les sales de la balconada del casal d'Alfàbia. Aquests bosquets són la darrera frontera en l'erosió física de la terra, l'espai d'humitat estratègica que es conserva fins acabar la primavera, sobretot en els torrents que drenen el pla

blanquinós i poc permeable de l'illa. Finalment, en les darreres ondulacions, arriben a les llacunes litorals, a la frontera perimetral, on els tamarells agafen el relleu dels pollancres.

En acostar-se al litoral, les aigües tendeixen a ocupar la màxima superfície, divagant mandrosament o meandrosament, fins arribar a la mar. El gradient es maximitza amb el temps, augmentant la superfície de contacte entre el medi aquàtic i el terrestre, com en un procés d'alveolització dels sacs pulmonars, i la creació de microhàbitats amb diferent quimisme permet la presència d'una alta biodiversitat de productors primaris, per tant una alta diversitat de recursos alimentaris i d'hàbitats que seran ocupats per una alta biodiversitat de consumidors i depredadors, des de bacteris anoxigènics i primigenis fins a vertebrats i flora, i a tot això hem d'afegir-hi els organismes migradors, que exploten eficientment els polsos de productivitat que sovint caracteritzen aquests espais. Això és s'Albufera, es veu bé en el mapa de López, l'essència d'un lliurament a la mar.

S'Albufera m'atrau perquè és Parc Natural artificial. No tot és tan poètic com el que he contat fa un moment, però l'ecosistema funciona. Absorbeix energia amb unes bones cobertures, segrestant carboni atmosfèric que acaba formant la turba del canyissar i recicla els nutrients, emmagatzemant-los dins biomassa activa i en els sediments, fins i tot el nitrogen és satisfactòriament depurat. Les sortides, llevat de situacions més aviat catastròfiques, són aigües lliures de concentracions

altes de sediments. El sistema artificial treballa gràcies a les peces de biodiversitat, que colonitzen l'espai. Aquest ecosistema artificial, o tal vegada hauríem de dir domesticat, té una capa d'història i d'humanitat que el transforma en un paisatge suggestiu i exemplificant, un paisatge on part de la producció primària fou desviada cap a l'home, mentre que un cabal significatiu de la producció es mantenia i es manté a disposició de la biodiversitat que colonitza l'Albufera. La vida dels seus humans està reflectida en les pedres, les veles, els canals, els ponts, els norais de Pol·lèntia. Mestre Pep "Alls" i en Bateman i en López i molts altres, també els representants polítics que feren el mal negoci de deixar construir en alçada sobre la franja dunar. Tots formen aquest paisatge, com el formarem nosaltres més endavant.

No tot el que hi ha presenta una bondat ambiental, ni tot el que hi ha demostra una sensibilitat educada, però això es pot anar solucionant mitjançant la rehabilitació d'algunes formes divagants, la recuperació dels bosquets de ribera –tan malmesos per l'home i les plagues–, la creació d'espais de seguretat als voltants del parc, el disseny de rutes de connexió ecològica i la rehabilitació de la franja costanera, tant la natural com l'afectada per la incultura urbanística i la manca de coneixement.

Treballar dins s'Albufera no és delicat; el lloc té energia, aigua, nutrients i una majoria d'espècies amb estratègies ben preparades per a situacions catastròfiques més o manco imprevisibles. La rehabilitació en aquests llocs sempre és agraïda si es fa quan toca,

on toca i amb coneixement de la biologia de les espècies. El sistema dunar és més delicat, però també hi ha la tecnologia per fer-ho i els recursos humans per fer-ho bé. Finalment, treballar sobre les construccions desproporcionades també és imprescindible, perquè finalment les coses malfetes no tenen futur, i si a més són ostentoses no tenen perdó; fan mal a tota Mallorca.

I per tal que s'Albufera sigui quelcom més que un museu de processos ecològics i biodiversitat, els seus torrents s'han de recuperar i rehabilitar, i com si el parc fos una gran ciutat de biodiversitat, hem de dissenyar els corredors ecològics dins d'una matriu rural ambientalment amigable, on els excedents de s'Albufera puguin campar sense por, retornant part de l'energia que s'endú la gravetat. Això és el que desitjo per a s'Albufera, els seus habitants i els seus esperits.

Antoni Martínez Taberner.

Professor de l'Àrea d'Ecologia de la UIB.

Importància i conservació dels sistemes platja-duna de s'Albufera

A l'entorn de l'Albufera, la contrada coneguda popularment com es Braç constitueix el que des d'una òptica geomorfològica s'anomena una restinga. Aquesta formació, feta de sediment arenós, constitueix la pressa, la reclosa que tanca el contacte directe de la mar amb la zona albuferenca. El Braç de l'Albufera és una jove formació que començà a evolucionar com una fletxa litoral, ara fa tan sols uns sis mil anys, ancorada al substrat rocallós de Can Picafort. La part primogènita de la restinga, la zona del Comú de Muro, és la que ha adquirit major amplada, al temps que presenta el major nombre de dunes holocenes i també les de major volum. La fletxa litoral, amb el temps, es perllongà cap al Nord, reduint progressivament la seva amplada i les dimensions de les dunes que s'hi formaven a sobre. Va acabar el seu avanç quan topà amb una costa rocallosa a l'altura del Port d'Alcúdia, donant lloc al total tancament de l'actual Albufera.

Avui, la façana marítima de la restinga constitueix un sistema platja-duna, amb una contrastada però superposada dinàmica submergida i subaèria, plena de relacions i dependències entre el que constitueix el món biòtic i el món abiòtic. La restinga i les seves dunes, a més dels alts valors ecològics que ja tenen per elles mateixes, constitueixen l'element clau en l'estabilitat de la línia de

costa. L'arena que avui formen el conjunt de dunes de la restinga és el contingent de sediment real que disposa la dinàmica litoral per fer front a les envestides dels grans temporals marítims i a la progressiva pujada del nivell de la mar que actualment vivim. D'altra banda, la diversitat de la cobertura de vegetació que les cobreix és la defensa d'aquest sediment del vent, possibilitant a més, en el futur, els mecanismes de transferència.

Tot plegat, i malgrat no estar d'acord amb l'ús antròpic —urbà— que s'ha donat al Braç des de la segona meitat del segle passat, el gaudiment i l'explotació de l'home de s'Albufera, passa de forma irremeiable i urgent per la conservació integral de tota la restinga. Hi ha albufera perquè hi ha restinga dunar.

Jaume Servera.
Geògraf.

Parlant d'invertebrats...

Si parlam d'invertebrats hem de submergir-nos en un món gairebé infinit. En el món, els invertebrats artròpodes representen un poc més del 60% de la biodiversitat global.

De les aproximadament 1.300 espècies animals citades de s'Albufera de Mallorca, més del 90% està constituït per aquestes espècies de mides modestes que són els invertebrats. Els grups més ben representats són les papallones (*Lepidoptera*), les mosques (*Diptera*) i els escarabats (*Coleoptera*). Només aquests tres grups zoològics d'insectes representen més de la meitat de les espècies animals conegudes en aquest reduït ambient. La importància dels invertebrats és capital, doncs l'altre percentatge, el dels vertebrats (el 10% restant), viu o acudeix a s'Albufera per alimentar-se d'aquesta elevada productivitat.

La seva biodiversitat, el seu paper en les xarxes tròfiques, la seva elevada productivitat, el paper ecològic transcendental en processos de pol·linització de plantes o disseminació de llavors, etc., fa que siguin elements clau dins l'ecosistema.

També trobam alguns exemples de singularitat: els endemismes. Espècies que només es coneixen d'una àrea geogràfica concreta, i, en alguns casos, ara per ara només de s'Albufera. Entre els insectes

endèmics destaca la família dels Tenebriònids, uns escarabats negres i robusts que degut a les seves característiques no voladores (àpteres) s'han convertit en unes autèntiques relíquies biogeogràfiques.

Sense cap mena de dubte podem parlar de s'Albufera de Mallorca com del major centre de biodiversitat o "punt calent" de les Illes Balears.

Guillem X. Pons.

*Professor del Departament de Ciències de la Terra,
Universitat de les Illes Balears.*

Vetllar per la conservació

Després de vint anys de protecció i gestió, sens dubte han estat molts els avanços realitzats dins l’espai protegit de s’Albufera, progressos que probablement hem d’agrair més als professionals que han duit endavant la gestió quotidiana del parc que no als polítics responsables en darrera instància de la conservació del nostre patrimoni natural. Però, malauradament, aquests vint anys d’evident progrés en la consciència conservacionista de la societat illenca no han servit per solucionar una complexa problemàtica que, generada a l’exterior del parc, té però un impacte negatiu evident sobre la superfície protegida.

Per posar alguns exemples, les aigües del parc segueixen igualment carregades de nitrats per mor de l’agricultura intensiva de Sa Pobla i Muro; de tant en tant segueixen arribant abocaments d’aigües residuals a través dels torrents; l’estació impulsora de les Salinetes segueix abocant aigües fecals periòdicament i de forma “controlada”; s’ha construït un polígon industrial adjacent al parc, i en el moment d’escriure aquesta nota està a punt d’atorgar-se llicència per a la construcció d’un camp de golf a Son Bosc, igualment confrontant amb el parc.

La zona humida de s’Albufera és, de fet, també una illa, envoltada (més aviat assetjada) per una problemàtica important i

fins i tot creixent des de la seva declaració. Aquest és un magnífic exemple dels riscos que suposa protegir espais sense actuar sobre el seu entorn i la resta del territori.

El paper del GOB al llarg d’aquests anys ha estat el de denunciar aquesta situació gairebé sempre en solitari, com malauradament és habitual. La Junta Rectora del Parc, com instrument de participació social, ha estat un fòrum que hem utilitzat per manifestar les nostres denúncies, tot i que no podem dir que aquest òrgan consulti hagi exercit mai amb gaire vehemència la seva tasca de “vetllar per la conservació de l’espai natural”.

Antoni Muñoz, *membre del GOB. Representant de les associacions de Conservació de la Naturalesa a la Junta Rectora del Parc.*

La Guia de les Plantes

Vaig venir a Mallorca per primera vegada l'any 1989, per ajudar amb el projecte Earthwatch que s'estava iniciant a s'Albufera.

Amb l'objectiu d'ajudar als voluntaris, que en principi eren majoritàriament americans i sense formació en botànica, vàrem preparar un herbari de les plantes que es trobaven al Parc. Això va facilitar que els voluntaris poguessin comprovar i identificar les plantes que recollien, i a més proporcionava una experiència sobre el que es considera el procediment botànic correcte.

La meva amiga i col·lega en les tasques botàniques, Dinah McLennan, amb estudis superiors i un doctorat en ciències, m'ajudava, a més de fer un inventari de les plantes dins l'àrea del Parc. Estic molt contenta de saber que els estudiants de la Universitat de les Illes Balears continuen utilitzant i mantenint l'Herbari.

Al Parc hi venen molts visitants ocasionals, tant locals com estrangers, incloent-hi els amics del gran nombre d'observadors d'ocells que venen d'arreu del món. Quan la Dinah i jo fèiem l'inventari de les plantes, els visitants sovint s'aturaven per demanar-nos els noms. Aviat ens adonàrem que hi havia la necessitat de fer un llibret senzill i breu on es poguessin identificar fàcilment les plantes. Amb l'aprovació i encoratjament d'en Biel Perelló vàrem escriure

La Guia de les Plantes (Plants of Paths, Marsh and Meadows), en català i en anglès. Com que el llibret va adreçat a persones sense estudis en botànica, les característiques específiques apareixen a les il·lustracions, mentre que els termes tècnics només els vàrem emprar quan realment calia. En el llibret hi apareixen en forma tabular algunes dades com la floració, l'altura de la planta i el seu ús, tant a l'àmbit farmacèutic com pràctic. Vàrem incloure el nom llatí i la família a la qual pertany cada planta, pensant en els botànics que consultin el llibre i per a tots aquells que vulguin saber alguna cosa referent a la flora. La nostra intenció sempre ha estat que tots els beneficis de la venda del llibre vagin destinats al Parc Natural de s'Albufera... No obstant això, a dia d'avui les vendes segueixen essent escasses.

Dissortadament, mentre preparava el llibre va haver-hi un canvi en l'equip gestor del Parc i es van tallar moltes flors silvestres a les vores dels camins. Els camins ja no eren tan interessants visualment. Per sort, sota un altre equip gestor les flors tornen a créixer amb la seva fauna associada.

Hi havia cert temor pel futur de les orquídiades al Turó de ses Eres. Les inundacions que tingueren lloc l'any 1990 varen anihilar la població de conills al Turó, i el resultat fou que algunes plantes, especialment l'*Euphorbia terracina*, varen créixer tant que les orquídiades començaren a estar amenaçades. Es va dur a terme un seguiment de l'àrea, i el TAIB n'està deixant constància.

Altres compromisos a Anglaterra, tant personals com relacionats amb la botànica, m'han mantingut apartada de s'Albufera en els darrers anys, però estic encantada de saber que els estudiants de les Illes es mostren tan actius, i que juntament amb els voluntaris que treballen pel TAIB continuen amb la feina de la Biodiversitat en la que vaig tenir el privilegi de participar en els primers anys de l'existència del Parc Natural de s'Albufera.

Josephine P. Newbould. MSc.

Parc Natural de s’Albufera, vint anys d’un lloc dinàmic

La meva primera estada a s’Albufera va ésser l’any 1999, quan vaig fer un estudi sobre els impactes de l’agricultura i el turisme en el sistema aquàtic. La presa de dades mensual de la qualitat de l’aigua (del 1994 fins avui) mostra un sistema molt dinàmic, lluny d’una situació estable. No obstant això, al meu entendre fer aquest seguiment no només és important per observar canvis, sinó també per formular objectius pel maneig de s’Albufera que tenen en compte el valor d’alta variabilitat interanual entre l’ecosistema i el clima mediterrani. A més a més, és important tenir constància de la probabilitat de canvis abruptes a la zona humida quan es troba a llindars ecològics.

És molt difícil fer el seguiment de canvis globals de l’ambient en un ecosistema tan manipulat com s’Albufera; de fet, els efectes globals es relacionen mútuament i amb canvis d’escala local i escala regional en patrons multidimensionals, difícils de comprendre. No obstant això, la comunitat científica internacional interpreta el diagnòstic de la vulnerabilitat a escala regional per a canvis globals com un mètode alternatiu per entendre relacions complexes sobre causa i efecte. En aquest sentit, s’Albufera ens proveeix d’una base de dades de vint anys que és única i multidisciplinària a escala regional.

La interpretació i selecció del coneixement científic respecte als impactes humans i al gran valor de s’Albufera, és parcialment un exercici normatiu dins la política de Mallorca. Per això, la transparència en aquest exercici té la mateixa importància que la millora del coneixement científic. La presentació pública d’incertesa científica i social també és un desafiament important per a programes de seguiment a llarg termini com el del TAIB.

Després de l’any 1999 he tornat cinc cops més a s’Albufera, i cada vegada la meva curiositat ha anat augmentant a causa de les novetats en el maneig de la zona humida. Això mostra el caràcter dinàmic d’aquesta àrea única, la qual cosa mai s’ha de considerar avorrida. Finalment, impressiona veure la resistència ecològica d’aquesta àrea protegida malgrat la pressió humana, un assoliment impressionant del personal del parc.

Jeroen Veraart,
Wageningen University.

Libèl·lules... amb olivetes

M’agradava anar amb bicicleta per s’Albufera, equipada amb el meu dispositiu, tot el dia a la recerca de libèl·lules. Observava a través dels prismàtics, identificava i comptava totes les libèl·lules que veia.

En algunes ocasions, quan estava asseguda a la vora de l’estany, respirava profundament l’aire del Mediterrani. Lluny hi havia esplugabous encalçant búfals –així era com solia passar el dia a Mallorca durant la meva estada, mentre preparava el projecte per treure’m el Màster a la Universitat de York, a Anglaterra. Vaig decidir passar aquest temps a Mallorca perquè, de fet, ja havia estat a s’Albufera el mateix any, en un viatge organitzat a la primavera per la Universitat de York, i havia comprovat que era una àrea interessant per estudiar l’ecologia de les zones humides. L’institut d’investigació es trobava al bell mig de la zona humida, i vaig aconseguir recollir dades molt valuoses dels diferents tipus de libèl·lules a s’Albufera. El resultat de la meva recerca es va publicar més endavant a una revista científica. Aquesta experiència em portà a seguir investigant –quan vaig tornar al Japó, el meu país–, la genètica de la població de libèl·lules al Japó per al meu doctorat. Els treballadors de s’Albufera van ser amables, i m’ho vaig passar molt bé xerrant amb ells. Normalment, tenia el costum de sopar a les sis de l’horabaixa –l’hora habitual en què se sopa

al Japó, però no a s’Albufera– i ells em demanaven cada dia si allò era el dinar o el sopar. Estic molt agraïda als treballadors de s’Albufera per tot el seu suport. Enyoro tota aquesta gent, amb una gran calidesa humana, els paisatges bells i les olives tan gustoses que vaig menjar aquí.

Mayumi Sato.
Opositora al doctorat al Centre d’Investigació Ecològica a la Universitat de Kyoto, Japó.

Desig d'albufera

Què és el que els mou a fer tants quilòmetres, a traslladar-se des de la seva terra al nord d'Europa per venir a Mallorca i justament a s'Albufera? No és només el sol, ni la platja. Arriben durant la primavera i la tardor, quan les platges gairebé són buides i el bon temps no està ni molt menys garantit. Ho sabem prou, venen atrets pels ocells.

Sabem que els ocells viatgen per necessitat, per evitar les condicions climàtiques extremes i la manca d'aliment. En canvi, als amics dels ocells els mou principalment un desig. La il·lusió d'uns instants que potser ni tan sols es produiran. Gairebé segur que sí, però potser no en la mesura que havien imaginat. Cal molta imaginació, un desig estrany de puresa que cerquen entre el llot pesant i olorós de s'Albufera: la regió més maleïda per la literatura de tots els temps és, també, el teatre de l'aire. I les antigues caceres s'han convertit en meticuloses observacions, anotacions i registres.

Identifiquen el cant, l'aleteig, els colors. Es mouen en silenci, vesteixen robes militars, carreguen pesades motxilles. Despleguen els trespeus amb ànsia i enfoquen el telescopi. No faran cap fotografia. Durant uns segons, miren l'ocell que encara es demora un moment fent la seva via, indiferent. La precisió de l'òptica connecta l'ull i la ment de l'observador amb el gest lleuger de l'ocell. No hi ha res

més que aquest instant fugisser. Un instant que no podem aturar amb una càmera fotogràfica sense que perdi la màgia, perquè no és només una imatge.

Per mi, els observadors d'ocells són uns dels tipus humans més interessants de s'Albufera d'avui, juntament amb els pagesos de sa marjal o els pescadors búlgars. Per això, he orientat el meu treball fotogràfic gairebé com un document etnogràfic centrat en la nova relació entre les persones i la natura que el Parc va configurant.

Vull donar les gràcies a les persones que s'han deixat retratar. A Gerhard Voegele, turista alemany que visitava s'Albufera per quarta vegada, a la família Venables d'Anglaterra, a la família Neven, holandesos residents a Irlanda, i a M. Runchman i el seu company, d'Anglaterra; tots ells passaren per s'Albufera un mateix dia d'aquest any d'aniversari. També vull donar les gràcies per haver-se deixat retratar, als immigrants búlgars i romanesos que pesquen somnis i carpes en els torrents de Muro i de Sant Miquel, part defora del Parc. I als pagesos de sa marjal, l'esperit dels quals he perseguit per tota la contrada. Evidentment, també a tot el personal del Parc i a tots els que, un dia o l'altre, en aquests vint anys, hem caminat junts per s'Albufera.

Miquel Frontera Serra.
Biòleg i fotògraf.

► Cames de Jonc, 2004

© M. Frontera

© M. Frontera

De la série
◀ *Sa Marjal*, 2008 ▶

© M. Frontera

© M. Frontera

◀ *Infant en el joncar,*
2008

© M. Frontera

◀ *Pescador búlgar,*
2008

◀ Els becaris
i les bicicletes,
2008

És al gener de 1986 quan s’inicia la gestió de s’Albufera de Mallorca, després de l’adquisició de 800 Ha. de la zona humida per part del Govern el 13 de setembre de 1985. El parc es declara el 28 de gener de l’any 1988.

TREBALLADORS/ORES I PRINCIPALS COL·LABORADORS DEL PARC (1986-2008)

ADROVER, Ramon (Treballs forestals, 1991-92)
AGUILAR, Juan S. (Director conservador, 2000-03)
AGUILO, Josep A. (Informador i educador, 1986-88. Tècnic, 1988-89)
ALEMANY, Miquel A. (Prestació social, 1994-95).
ALOMAR, Guillem (Manteniment, 1986-87)
AMENGUAL, Joan (Vigilant mòbil, 2008)
AMENGUAL, Jordi (Educador, 2007-avui)
ARTIGAS, Francisca Mª (Vigilant mòbil, 2008)
BARCELÓ, Antònia (Informadora, 1996-97)
BENNASSAR, Pere (Prestació social, 1995-96)
BERNAT, Mª Magdalena (Educadora, 1998-00, 2002)
BLANCH, Mercè (Educadora, 1991)
BOIX, Elisenda (Educadora, 1987-90)
BONNÍN, Jerònia A. (Educadora, 1993-95)
BOSCH, Celina (Educadora, 2001-02)
BOSCH, José Luis (Informador, 2004-06)
BUADES, Pere (Manteniment, 1991)
CAIMARI, Antoni (Guarda Forestal, 1999-00)
CALDES, Joan Miquel (Vigilant mòbil, 2000)
CAMPINS, Pep (Extinció incendis, 1999-00)
CANTALLOPS, Miquel (Oficial agrícola, 2002-avui)
CANTALLOPS, Jaime (Vigilant mòbil, 1994. Manteniment, 1995)
CAPELLÀ, Llorenç (Guarda Forestal, 1993-94)
CAPO, José L. (Prestació social, 2000)
CARBONELL, Aina (Informadora, 1986-88)
CASTELLÓ, Mateu (Cap de servei i de departament, 1985-2000)
CASTELLÓ, Vicente (Manteniment, 1986-87)
CERDA, Miquel (Prestació social, 1999)
CHACÓN, Carme (Educadora, 1991)

CHAPMAN, Michelle (Investigació, 1994-2000).
CIFRE, Josep A. (Vigilant mòbil, 1991-93)
CLADERA, Rafel (Prestació social, 1999-00)
CLAR, Ramon (Treballs forestals, 2002)
CLOQUELL, Jordi (Manteniment, 1991-92)
COELLO, Manuel (Especialista manteniment, responsable de brigada, 1989-avui)
COLL, Joan J. (Prestació social, 1994-95)
COLL, Mª Salvadora (Informadora, 2002-03)
COLL, Melsion (Prestació social, 1995; Guarda Forestal, 1998)
CORRO, Antonio (Prestació social, 1997-98)
CORRO, Jerònia (Educadora, 2003-avui)
CRESPÍ, Antoni (Educador, 2000)
CRESPI, Miquel (Prestació social, 1998-99)
CRESPÍ, Francesca (Educadora, 1990-91)
DONNELLY, Chris (Investigació, 1992-2004)
EBEIER, Martin (Investigació 2001-06)
ENCINAS, Carolina (Investigació, 1997-2000)
FERRAGUT, Mª Àngels (Educadora, 1991-96, 1997-99, 2001-07)
FERRIZ, Immaculada (Investigació, 2002-avui)
FLORIT, Miquel (Vigilant mòbil, 2008)
FORTEZA, Alexandre (Educador 1987-88. Informador, 1987-00, 2003-avui)
FORTEZA, Vicenç (Investigació i educador, 1986)
FRONTERA, Miquel (Investigació i educador, 1988-91)
GAMUNDÍ, Jaume (Garriguer, 1987-97)
GARAU, Joana Mª (Investigació, 1999-2004)
GARCIA, Francisco (Prestació social, 1999)
GARCÍA, Pedro (Especialista manteniment, 2005-avui)
GELABERT, Jaume (Prestació social, 1997-98)
GELABERT, Joan A. (Garriguer, 1998-02)
GOMILA, Josep (Vigilant mòbil, 2002)
GREEN, Richard (Investigació, 2000-07)
GUAITA, Gaspar (Educador, 2007-avui)
HILL, Pamela (Investigació, 2000-07)
HOMS, Josep (Prestació social, 1994-95)
HONEY, Martin (Investigació, 2000-avui)
JACINTO, Domingo (Manteniment, 1994-95)
JAVIER, “Javi” (Manteniment, 1986-87)
JIMÉNEZ, Francisco (Tècnic, 1989)
JORDAN, José Mª (Prestació social, 1995-96)
KING, Jon (Investigació, 1991-93)
KING, Rachel (Investigació, 1996-2004)
LACALLE, Mª Pilar (Informadora 1989-03. Aux. administrativa, 2003-avui)
LILLO, Francesc (Guarda Forestal, 1986-90, 1994-98)

LILLO, Vicenç (Manteniment, Garriguer, 1987-90. Especialista 1ª, 1996-avui)
LLADÓ, Josep (Treballs forestals, 1991-92)
LLOBET, Susanna (Educadora, 1991)
LUPTON, Paul (Investigació, 1996-avui)
MALMIERCA, Juan C. (Guarda Forestal, 2002-03)
MARTÍ, Guillem (Agent Medi Ambient, 2003-06)
MARTÍNEZ, Carlos (Educador, 1996-97)
MARTÍNEZ, Antoni (Investigació, 1986-88).
MARTORELL, Guillem (Vigilant mòbil, 2007)
MAS, Jaume (Prestació social, 1994-95)
MAS, Rafel (Naturalista, 2001-02; Manteniment, 2002. Informador, 2006-07)
MAS, Ramon (Prestació social, 1995)
MAS, Oriol (Guarda Forestal, 2000-02)
MASSANET, Antoni (Manteniment, 2003-05)
MASSUTÍ, Catalina (Cap de servei, 1998-avui)
MATAS, Antoni (Vigilant mòbil, 1991-02)
MATEU, Joan (Vigilant mòbil, 2007)
MAYOL, Joan (Director conservador, 1988-99)
MAYOL, Martí Ignasi (Tècnic, 1989-90)
MacLENNAN, Dinah (Il·lustradora, 1990-2003)
MEDINA, Àngela (Vigilant mòbil, 2002. Especialista manteniment, 2006-08)
MEISSNER, Matthias (Investigació, 1995-96)
MESTRE, Bartomeu (Especialista manteniment, 2003-06)
MIGUELES, Antonio (Vigilant mòbil, 1995)
MIRA, Antoni (Educador, 1998-00)
MONSERRAT, Joan (Vigilant mòbil i treballs forestals, 1991-92)
MONTANER, Joan Carles (Voluntari)
MONTERDE, Jordi (Manteniment, 1986-89)
MORANTA, Joan (Vigilant mòbil, 1998)
MORANTA, Margarita (Neteja, 1991-98)
MORENO, Pedro (Manteniment, 2002)
MOREY, Miquel (Especialista manteniment, 2006-avui)
MORLÀ, Guillem (Capatàs, 2002-03)
MORRO, Bartomeu (Informador, 2000-06)
MORRO, Eddy (Manteniment, 1990-91)
MORRO, Maria (Educadora, 1999-00)
MUNTANER, Miquela (Informadora, 2000-01)
MUNTANER, Andreu (Guarda Forestal, 1990-93)
MURILLO, Inma (Investigació)
NEWBOULD, Palmer (Investigació, 1989-90)
NEWBOULD, Jo (Investigació, 1989-2003)
NICOLAU, Maria (Vigilant mòbil, 1993-94)
NOVELLA, Demetri (Zelador, 2002)
ORDINAS, Gabriel (Vigilant mòbil, 1990)

OWENS, Nick (Investigació, 1996-2007)
PAYERAS, Gabriel (Educador, 1996-97, 1999-00)
PAYERAS, Francesca (Neteja, 2000)
PAYERAS, Catalina (Neteja, 2001-avui)
PERELLÓ, Gabriel Jeroni (Educador, 1988-89. Tècnic, 1989-avui)
PERRING, Franklyn (Investigació, 1991-92)
PICÓ, Bernat (Educador, 1991-92)
PIÑA, Samuel (Investigació, 2007-avui)
PONS, Jaume (Informador, 2006-avui)
PONS, Miquel (Guarda Forestal, 1993)
PORTELL, Francisco (Garriguer, 1987)
PRUNIER, Florent (Investigació, 2002-05)
RAMOS, Enric (Informador, 1986)
RAYÓ, Antoni (Vigilant mòbil, 1990; Manteniment, 1990-94)
RAYÓ, Juan M. (Capatàs, 2002)
REBASSA, Maties (Naturalista/Informació, 1991-93. Prestació social, 1996-97. Director conservador, 2003-avui)
REUS, Miquel Àngel (Agent Medi Ambient, 2006-avui)
RIDDIFORD, Nick (Investigació, 1989-avui).
RIDDIFORD, Elisabeth (Investigació, 1989-avui).
ROIG, Margalida (Educadora, 2002-03. Informadora, 2007-avui)
ROSSELLÓ, Bernardo (Prestació social, 1998)
ROTGER, Antònia (Vigilant mòbil, 1996-97)
ROYO, Laura (Investigació, 2002-avui)
RUIZ, Antonio (Vigilant mòbil, 1998-99)
SANTANDREU, Marc (Especialista manteniment, 2003-06)
SEBASTIÀ, Catalina Mª (Vigilant mòbil, 2002. Treballadora agrícola, 2003)
SEGÚ, Jerònia (Vigilant mòbil, 1995-97)
SERJEANT, Tony (Investigació, 2000-07)
SERRA, Llorenç (Garriguer, 1987-91)
SIQUIER, Josep L. (Investigació)
SIQUIER, Josep (Extinció incendis, 1999-00)
SOLIVELLAS, Josep (Prestació social, 1998-99)
SOLIVELLES, Martí (Garriguer, 1993-02)
STAGG, Arthur (Voluntari)
STRACHAN, Rob (1993-2007).
TEBAR, Fco. Xavier (Educador, 1997-00)
TOMÀS, Pere (Educador, 1986. Informador, 1988-89)
TORRENS, Miquel (Prestació social, 1996)
TUGORES, Margalida (Informadora, 1988)
TUR, Catalina (Educadora, 1987-88)
VALERO, Ramon (Garriguer, 1998-99)
VAQUER, Raquel (Investigació, 2003-06)
VERAART, Jeroen (Investigació, 1999-avui)

VERD, Antoni (Educador, 1991-96. Especialista manteniment, 2002)
VIADA, Carlota (Educadora, 1990-91)
VICENS, Pere (Garriguer-naturalista, 1988-01. Naturalista, 2002-avui)
VIVES, Jaume (Capatàs, 1999)
WELLS, Terry (Investigació, 1993-95)
XAMENA, Juana (Educadora, 1996; funcions de direcció, febrer-agost 1999)

La Junta Rectora del Parc, integrada per representants de diferents departaments del Govern, dels ajuntaments de Muro i Sa Pobla, d’associacions no governamentals i altres col·lectius relacionats amb el parc, ha estat presidida al llarg d’aquests vint anys pel Sr. Esteve Bardolet i ha nomenat a la Sra. Pat Bishop i al Dr. Bartomeu Barceló com a membres honoraris.

Nota: El llistat de treballadors/ores i de persones que han col·laborat de forma desinteressada amb el parc seria força mes llarg, ens hem vist obligats, molt a pesar nostre, a establir un criteri selectiu; aquest s’ha establert en una relació continuada amb el parc mínima de 3 mesos. Volem també que disculpeu alguna possible errada o omissió en la relació presentada.

En negreta les persones que avui formen l’equip humà del parc.

PRINCIPALS ENTITATS I ASSOCIACIONS QUE HAN COL·LABORAT AMB EL PARC

ABAP
AFONIB
ASSOCIACIÓ DE CRIADORS DE BESTIAR BOVÍ RAÇA MALLORQUINA
ASSOCIACIÓ HOTELERA PLATGES DE MURO
BOSCOS DE BALEARS
COFIB-Natura Parc
CONSELLERIA D'EDUCACIÓ (FCT)
DIRECCIÓ GENERAL DE JOVENTUT
EARTHWATCH EUROPE
ESPLAI DE LES ILLES
EUROPARC
EUROSITE
FDSIB
FODESMA (CIM)
FUNDACIÓ ILLES BALEARS
FUNDACIÓ MARIA FERRET
GADMA
GOB MALLORCA
IMEDEA
GRUP SERRA
MEDWET
PRAM
AJUNTAMENT DE MURO
AJUNTAMENT DE SA POBLA
AJUNTAMENT DE PALMA
SBEA
SEO
SEPRONA
SHNB
TAIB
UCL
UIB
UNIVERSITY OF DERBY
UNIVERSITY COLLEGE LONDON
UNIVERSITY OF YORK
WAGENINGEN UNIVERSITY
ZOO DE BARCELONA

BIBLIOGRAFIA

ALEXANDRE BALLESTER: *L’ahir de s’Albufera*. Programa de festes de Santa Margalida i Sant Jaume, sa Pobla, 2000.

BARCELÓ, B. *Realidad y mito de la Albufera*. BOCCIN núm. 684, Palma 1965.

BERARD, Jeroni de Palma (1983): *Viaje a las Villa de Mallorca* 1789. Palma: Ajuntament de Palma-Lluís Ripoll editor.

BUTLLETÍ DEL PARC NATURAL S’ALBUFERA DE MALLORCA. Govern Balear. Mallorca.

CANYELLES, M. PUJALS, M. RIPOLL, S. SEGUÍ, A. *Sa Pobla. La gent, el medi, la Història*. Ajuntament de sa Pobla, 2003.

DESPUIG i DAMETO, Antoni (1785) *Mapa de la Isla de Mallorca*. (Escala aproximada 1:70.000). Mallorca.

Gran Enciclopèdia de Mallorca (1989-97) *Gran Enciclopèdia de Mallorca*. (XVII vol). Inca: Ed. Promomallorca.

MARTÍNEZ TABERNER, A. I MAYOL SERRA, J. (eds) (1995): *S’Albufera de Mallorca*. Monografies de la Societat d’Història Natural de les Balears, 4. Ed. Moll. Mallorca.

MAYOL, JOAN (1978): *Els aucells de les Balears*. Ed. Moll. Edició especial de Sa Nostra. Caixa d’estalvis de les Balears. Mallorca.

ORDINAS, G. *L’explotació de s’Albufera als segles XVII, XVIII I XIX a través dels arrendaments*. I Jornades d’Estudis Locals d’Alcúdia. 1998.

Sa Marjal. Revista Popular (1910). Sa Pobla.

VARGAS PONCE, JOSÉ (1983): *Descripciones de las islas Pithiusas y Baleares*. 1787. José J. de Olañeta, Editor. Mallorca.

TEXTOS EN CASTELLANO

01 PORTICO

Presentación

Celebrar el vigésimo aniversario de un parque natural en Baleares es un acontecimiento muy relevante. Pero si este parque es s’Albufera todavía tiene más mérito, ya que es nuestra área natural por excelencia y uno de los lugares más emblemáticos de Mallorca. Su riqueza natural, sus valores ambientales, su función biológica y su importancia científica hacen que este parque natural sea conocido internacionalmente, y que se haya convertido en un rincón donde se preservan nuestras principales especies de flora y fauna. Además, es un reclamo turístico de primer nivel para la zona norte de Mallorca —cómo demuestran los más de 125.000 visitantes anuales, principalmente alemanes e ingleses, que pasan por el parque.

La movilización ecologista y científica, hacia finales de los años 70, consiguió que la administración pública abriera los ojos y decidiera convertir en públicos gran parte de los valiosos pantanales de s’Albufera, y posteriormente declarar aquel lugar parque natural. La sociedad mallorquina consiguió que s’Albufera continuara siendo hasta ahora un lugar natural privilegiado, que ha conservado intactos todos sus valores ambientales. Son casi 1.650 hectáreas ricas en biodiversidad, que durante décadas han hecho un gran servicio a Mallorca, dotándola de una postal única dentro de nuestra isla.

S’Albufera es paisaje, pero un paisaje atípico, ya que la presencia del agua le da una singularidad especial que contrasta con el resto del paisaje de Mallorca. Esta misma singularidad hace que los parajes de s’Albufera alojen algunas de las especies más singulares de la flora y fauna de Mallorca. En Baleares vivimos del turismo, y es por eso que la preservación del paisaje se convierte en una tarea esencial si queremos conservar nuestra principal fuente de riqueza. En este marco, s’Albufera ha jugado un papel que nunca podrá cuantificarse, pero que ha sido primordial por sus grandes valores ambientales.

_Con el libro que tenéis en las manos podréis conocer la historia, la vida y las riquezas de s’Albufera, contadas y relatadas hasta el más mínimo detalle por sus protagonistas. Por la gente que ha trabajado, ha investigado y se ha paseado

por s’Albufera, que la ha amado. Sin su colaboración, su dedicación y su cuidado por este emblemático lugar, no hubiera sido posible conservar s’Albufera tal y como la tenemos en la actualidad. Se trata de una obra de gran valor que pretende rendir homenaje a todos ellos y a s’Albufera, uno de los conjuntos naturales más relevantes del Mediterráneo.

Me gustaría manifestar mi gratitud más sincera, en nombre de los ciudadanos y ciudadanas de esta tierra, a toda la gente que por un motivo u otro ha aportado su granito de arena para conseguir que s’Albufera sea nuestro parque natural de referencia; empezando por los trabajadores y trabajadoras que han trabajado en ella a lo largo de estos veinte años, pasando por los que han colaborado voluntariamente, y acabando por los investigadores y científicos. Entre todos han contribuido a crear la Albufera que hoy podemos disfrutar.

Para acabar, querría felicitar en toda a la gente que ha hecho posible la elaboración de este libro. Han trabajado desde su pasión y estimación por s’Albufera. Muchas gracias.

Vamos ahora a disfrutar de s’Albufera. ¡Vale la pena!

Miquel Àngel Grimalt i Vert
Consejero de Medio Ambiente

02 CAMINOS

... Hemos de considerar a la Albufera como objeto de investigación científica y como elemento didáctico. Su conocimiento puede situarse a dos niveles: El que supone una constante ampliación desde su realidad, consecuencia de la investigación de naturalistas, geógrafos, antropólogos, economistas, etc., y el que supone la divulgación de estos conocimientos. Para ello consideramos conveniente la creación en la misma Albufera de un centro de estudios sobre la misma que podría estar relacionado con la labor investigadora de la Universidad. Este centro podría disponer a fines didácticos, de un museo y otras instalaciones y medios (audiovisuales, guías, publicaciones, itinerarios, etc.) donde cualquier persona interesada, especialmente las escuelas, pudieran llegar a conocer el ecosistema de la Albufera y su pasado.

Finalmente y como principal conclusión de este estudio, se considera que el espacio que ocupa la Albufera y sus aledaños, exceptuando, lógicamente, las áreas de la misma degradadas y perdidas irreversiblemente, debe ser conservado en su integridad, sacándolo del abandono actual y evitando cualquier especulación jurídica o económica que pueda afectarla negativamente. Consideramos que la Administración debería asumir esta

responsabilidad ante un espacio cuyo interés social está por encima de cualquier interés privado.

ESTUDIO ECOLÓGICO DE LA ALBUFERA DE MALLORCA.

Departamento de Geografía de la Universidad de Palma de Mallorca (Diciembre, 1980).

S’ALBUFERA, VEINTE AÑOS DE GESTIÓN

Antes de la declaración del Parque, s’Albufera era para las personas sólo una fuente de productos útiles: la pesca, la caza, el carrizo o la espadaña... o el mismo suelo, convertido en terreno agrícola o urbanizable. Pero en el año 1988 culminó un proceso de conservación iniciado años antes: primero por los científicos y después por los particulares y las asociaciones interesados en la Conservación de este espacio natural. En el año 1962, una convención científica internacional (la conferencia MAR) ya proclamó el interés internacional de se Albufera, señalando la prioridad de su conservación. Los manifiestos y presiones para la protección del humedal, sucesivamente recortado por distintas urbanizaciones, crecieron y la fuerza de la opinión pública mallorquina (gracias en gran parte a la tarea del G.O.B.), española y europea fundamentaron las decisiones políticas para la preservación efectiva de se Albufera. El año 1985, el Gobierno Balear adquirió 830 Ha. de la zona húmeda que sumadas posteriormente a las 390 Ha. adquiridas por el antiguo el ICONA y a las 88 Ha. de los sistemas dunares des Comú de Muro, conformaron el Parque que también incorporó algunas propiedades privadas. En 1988, se declaró el Parque Natural, que supuso el carácter no urbanizable del suelo, la conservación y restauración de sus valores naturales, favoreciendo el uso público compatible con esta conservación.

El Parque pasó a ser gestionado por la Consejería de Agricultura y Pesca del Gobierno de las Islas Baleares (actualmente por la Consejería de Medio Ambiente), y cuenta con una Junta Rectora donde las distintas administraciones, científicos, ecologistas y sectores interesados participan en la toma de decisiones sobre el Parque. Un equipo multidisciplinar de *Espais de Natura Balear* (Consejería de Medio Ambiente) trabaja día a día en tareas tan diversas como la gestión, la educación ambiental, la información a los visitantes, la administración, el seguimiento naturalístico, la vigilancia, el mantenimiento y los trabajos agrícolas y ganaderos

En s’Albufera los recursos humanos y económicos están al servicio de un objetivo prioritario: la conservación y la restauración del patrimonio natural y cultural, que se debe compatibilizar con el uso público, educativo y científico, así como con la integración en la realidad socioeconómica de su entorno inmediato.

Éstas son las grandes líneas que guían la gestión de s’Albufera, que se rige por un plan rector de uso y de gestión plurianual, así como por planes anuales de actuaciones.

El agua

Un eje prioritario de la gestión es el control y el seguimiento de la calidad y de la cantidad del agua en la zona húmeda. La declaración del Parque supuso la mejora de la calidad del agua. Las aguas que antes se vertían sin depurar, ahora son conducidas a las depuradoras de sa Pobla, Muro y Can Picafort.

Cada mes el personal del Parque toma muestras de agua para medir una serie de parámetros físico-químicos y velar así por su calidad.

El otro objetivo de la gestión hídrica es el control de la cantidad y de los flujos de agua. Los canales construidos en el siglo XIX para la desecación de s’Albufera tenían como función que el agua fluyera directamente hacia el mar. Ahora la finalidad es mantener una red básica de canales en buenas condiciones por su importancia como hábitat, para mantener el caudal ecológico y para que no se inunden las zonas agrícolas de marjal.

También se realizan actuaciones de retención del agua dulce, a fin de mantener la zonas inundadas y recuperar antiguas lagunas. Todo ello sin perder el contacto con el mar, imprescindible para las poblaciones de peces, como la anguila, la especie más importante para los pescadores de la comarca.

Para cumplir estos objetivos, se dispone de sistemas de compuertas, se realizan dragados y limpiezas de canales, acequias y lagunas. Durante el invierno, para no interferir en la nidificación, se siega el carrizo, que así no impedirá el flujo del agua en los canales.

Las limpiezas son especialmente importantes cuando las tormentadas hacen llegar al parque grandes cantidades de materiales y residuos depositados aguas arriba.

Los pastos

En épocas pasadas, s’Albufera había sido terreno de pastos, pero cuando se abandonó esta práctica la extensión de carrizo creció mucho y se hizo más densa. Este hecho, junto al progresivo rellenado de la zona, provocó que las aguas libres de poca profundidad, necesarias para la alimentación de muchas aves, casi desaparecieran.

Para recuperar este hábitat se tomó la decisión de actuar. Descartada la utilización de maquinaria y de fuego, se optó por el pastoreo extensivo de ganado. Los animales mas adecuados para esta tarea son las vacas de raza mallorquina. En algunos puntos concretos se utilizan también los caballos de La Camargue y los búfalos asiáticos. Todos ellos son animales capaces de alimentarse en las zonas húmedas.

De este modo, el Parque Natural ha contribuido también a recuperar una raza autóctona. Más de un centenar de vacas mallorquinas pastan allí durante la primavera y el verano, y durante el otoño se trasladan a la montaña para pasar el invierno. El manejo de ganado requiere trabajos de control sanitario, la rotación de pastos, la construcción de cercados, etc.

El pasto actúa como un excelente cortafuego: se ha conseguido que los grandes incendios incontrolados de carrizo, que hasta hace poco afectaban buena parte de s’Albufera, ahora casi hayan desaparecido.

Los resultados del control de la vegetación mediante pastos han sido espectaculares para la biodiversidad del Parque. Se ha recuperado una extensión considerable de aguas libres y, de esta forma, ha aumentado la cantidad y diversidad de aves presentes en el Parque: la densidad de las que invernan en s’Albufera se ha incrementado en más del 400%; especies antes rarísimas, como el avetoro, la garcilla bueyera y la garcilla cangrejera, ahora crían allí; las garzas son más abundantes... También han crecido las poblaciones de peces, anfibios, tortugas de agua y orquídeas de marisma.

La biodiversidad

Otra actuación realizada para recuperar la biodiversidad ha sido la reintroducción de especies que habían desaparecido, como el calamón común, la focha cornuda y el pato colorado, que ya se han hecho habituales y crían en s’Albufera.

También se controla la presencia de especies invasoras, perjudiciales para la flora y la fauna autóctonas, como las tortugas de Florida, los gatos asilvestrados, las carpas y diversas plantas alóctonas.

Para proteger y potenciar la biodiversidad general del Parque, se actúa de preferencia sobre los hábitats más frágiles y más escasos, para que no desaparezcan o pierdan parte de su valía. Igualmente, para potenciar la reproducción de algunas especies escasas se trabaja en la mejora de sus territorios de cría.

Para evitar peligros para la avifauna se han eliminado algunos tendidos eléctricos y se han enterrado conducciones.

La recuperación del bosque de ribera y la conservación de las orquídeas son también objetivos prioritarios.

Asimismo, la vigilancia continuada en toda la extensión del Parque ha permitido reducir la caza y la pesca furtivas, reducir los incendios y controlar el cumplimiento de la normativa del Parque.

Las tradiciones

La gestión de s’Albufera no se dirige sólo a la biodiversidad: uno de los objetivos es también mantener y recuperar los usos tradicionales, como la pesca de la anguila mediante el método tradicional de “cucada”, el cultivo de arroz en la zona de marjal, la artesanía de la caña y de la espadaña... Estas actividades forman parte del patrimonio cultural de la comarca y merecen ser protegidas. La restauración de elementos singulares ha permitido también recuperar un valioso patrimonio arquitectónico.

La ciencia

Una pieza básica para la gestión de S’Albufera es el **Programa**

de seguimiento y apoyo a la investigación.

Desde el Parque se realizan diversas actividades de seguimiento. Existen dos estaciones meteorológicas que permiten la recogida diaria de datos, que son enviados a la Agencia Estatal de Meteorología y a Internet, incorporándose también a la base de datos del Parque.

El seguimiento de la calidad del agua cuenta con la colaboración de la Dirección General de Recursos Hídricos. Se tiene especial cuidado en velar por la cantidad de nitratos, fosfatos y otros contaminantes presentes en las aguas del Parque.

Desde 1988 se recopila sistemáticamente toda la información sobre las poblaciones de aves, sus movimientos migratorios, su reproducción, la evolución de las especies reintroducidas... El seguimiento ornitológico se realiza mediante recuentos, el anillado científico y el registro de observaciones. Las aportaciones realizadas por los visitantes también se incorporan a la base de datos.

El parque cuenta con el laboratorio Dennis Bishop que está equipado con un completo instrumental científico, al servicio de las tareas del Parque y a disposición de los proyectos de investigación de otras entidades. Más de veinte grupos de investigación y muchos científicos de universidades e instituciones del estado y del extranjero realizan trabajos sobre botánica, zoología, geología, ecología, etc., en colaboración con el Parque.

La mayor parte de las actividades de investigación se realizan dentro del marco del TAIB, el Grupo Internacional de Estudio de la Biodiversidad de s’Albufera, integrado por científicos de diversos campos, procedentes de toda Europa. Desde 1989 realizan un seguimiento continuado de la biodiversidad, la ecología, el cambio ambiental y los efectos de la gestión del Parque. Los resultados se dan a conocer a través de diversas publicaciones y páginas web. Un hito de esta divulgación ha sido la publicación del inventario de biodiversidad de s’Albufera, que recoge cerca de 3.000 especies de animales, plantas y hongos presentes en el Parque.

La contribución del Parque Natural a la ciencia es fundamental, pero la aportación más importante es garantizar la conservación de las especies y de los ecosistemas.

Los visitantes

El Parque Natural de s’Albufera de Mallorca no está sólo abierto a la ciencia, sino que también lo está a la gente: los turistas, las familias, los naturalistas, los fotógrafos, los escolares y todos los que quieran disfrutar de la naturaleza.

Cada año pasan unas 120.000 personas por el Parque. El número de visitantes creció de forma espectacular en los inicios del Parque y ahora se ha estabilizado. Alrededor de un 80% procede del extranjero, especialmente de Alemania y del Reino Unido.

Para hacer la visita más interesante y provechosa, se dispone de un nuevo centro de recepción, una exposición permanente, un conjunto de itinerarios, observatorios de aves, puntos y torres de observación, personal dedicado a la información y educación, y

publicaciones en diversas lenguas.

Un colectivo al que se dedica una atención preferente son los escolares. En el marco de los programas educativos del Parque, los educadores realizan itinerarios para unos 4.000 estudiantes al año.

Para todo el público se organizan actividades, como visitas guiadas, jornadas de puertas abiertas, observación de aves, proyecciones, demostraciones de usos tradicionales...

Con todas estas actividades se pretende que se conozca mejor la flora y la fauna de s’Albufera, su historia, sus tradiciones... y también que se comprendan las actuaciones de gestión y la necesidad de comportarse de forma respetuosa con el medio. Los visitantes deben seguir unas normas mínimas para no molestar la flora y la fauna ni incordiar a los otros visitantes, como, por ejemplo, respetar el horario, acceder al interior del Parque sólo a pie o en bicicleta, pasear en silencio por los itinerarios señalizados, no recoger plantas ni animales, etc.

Las personas que lo deseen pueden implicarse más en la conservación y participar como voluntarios en los campos de voluntariado y otras actividades. El Parque facilita formación y apoyo a las tareas que los diversos grupos realizan de conformidad con las necesidades de la gestión.

El entorno

S’Albufera no es una isla desconectada del área donde está ubicada: un entorno agrario, rural y turístico, donde el Parque debe ser un elemento dinamizador de relevancia.

El atractivo turístico de s’Albufera ha sido uno de los factores con mayores repercusiones socioeconómicas, ya que la revalorización de la zona contribuye a la llegada de un turismo de mayor calidad. El Parque presenta sus máximos de visitantes en primavera y otoño y, por ello, ha contribuido a la desestacionalización.

La implicación de las poblaciones vecinas en el proceso de conservación de s’Albufera es objeto de atención preferente. Con los ayuntamientos de Muro y sa Pobla, las entidades de ocio, las sociedades de cazadores, las empresas y asociaciones de la comarca, se mantiene una relación continuada para evitar impactos, encontrar puntos de acuerdo e incluso organizar actividades conjuntas.

Periódicamente el Parque realiza una agenda de actividades de divulgación y de participación especialmente dirigida a los pueblos vecinos. También el programa educativo incide especialmente en los centros educativos del entorno inmediato, a fin de mejorar la percepción y la estima hacia s’Albufera entre quienes viven más cerca de ella.

El Parque Natural de s’Albufera de Mallorca es agua, vida y cultura, un conjunto de valores que se deben preservar. Pero también es mucho más que eso. Las zonas húmedas son fundamentales para la conservación de la biodiversidad de todo el planeta. Y en nuestras islas el Parque Natural es una pieza clave para avanzar hacia la sostenibilidad.

Textos adaptados de la *Guia De Passeig* por Aina Llauger y Biel Perelló.

03 LIGADOS

Tenacidad

Tenacidad e imaginación: nos hacen falta y las tenemos.

Tenacidad para creer en s’Albufera, cuando muchos ya la daban por perdida.

Imaginación para darle forma de nuevo, hacer y rehacer un paisaje que nunca debía de haber sido como nos pensábamos que era.S’Albufera: un espacio por construir, un paisaje por inventar.

Porque el Hombre, desde siempre, ha sido un factor ecológico. Algunos para destruir, otros para construir.

Ramon Folch i Guillén,

en el Libro de Honor del Parque (1992)

Cuna del agua

Paisaje. Eso es s’Albufera. Pero se trata de un paisaje bien distinto que destaca entre los otros paisajes de Mallorca, definidos por la aridez del clima; porque aquí los elementos físicos, bióticos y antrópicos, relacionados con el agua, presentan unos rasgos originales y bien diferenciados de los del resto de la isla.

A pesar de la reducida extensión que ocupa s’Albufera y sus entornos –en principio eran unas 3.000 Ha que representan menos de un 1% de la extensión de Mallorca, de las cuales hoy queda aproximadamente la mitad–, la excepcionalidad de su ecosistema y su función de acogida en las grandes migraciones de aves, rebasa su importancia en relación en el espacio insular y se tiene que valorar en el contexto de las escasas áreas húmedas del Mediterráneo occidental.

S’Albufera puede ser analizada en diferentes escalas, considerando las diferentes velocidades con que se han producido los cambios, desde diferentes áreas de conocimiento que se interesan en sus realidades, pero nunca se tiene que olvidar, la estudie quien la estudie, que tiene una unidad, la de su ecosistema, que se ha ido transformando naturalmente o por la presión de las actividades humanas que han querido aprovechar sus recursos.

S’Albufera es una cuna del agua que es su protagonista, la que hace posible una flora y una fauna que con su diversidad y especificidad le dan el gran valor que tiene para las ciencias de la naturaleza. Todos estos elementos físicos y bióticos constituyen unos recursos aprovechables por el hombre, pero a la vez contienen unos elementos repulsivos. S’Albufera, como tantas áreas húmedas del Mediterráneo, fue un foco de paludismo: ya en 1799, Alexandre de Canterac decía en su Memoria para desecar todas las áreas embalsadas de Mallorca que *“Alcudia est un séjour pestifére pendent l’eté. La Puebla ne manque guères”*. Ésta es la razón que aduce para justificar su proyecto, a la cual añade, también, el interés agrario. No olvidemos que la iniciativa política de 1847 que conducirá a la concesión de las obras de desecación

de 1870 –que financiaron Bateman i Hope y llevaron a cabo a los ingenieros Waring y Grün–, partía de un principio poblacionista que pretendía conseguir un mejor estado sanitario –en nuestro caso la erradicación del paludismo– y una mayor producción de subsistencias.

Muy posteriormente se ha visto que ambos objetivos se podían conseguir por caminos que no eran el de la destrucción del área embalsada. Y aquí empieza otra visión de s’Albufera: la naturaleza como víctima sometida a los intereses humanos que desde las bonificaciones de Sa Marjal en el siglo XVII hasta las últimas ocupaciones turísticas, han reducido y degradado buena parte de su espacio y configuración originales. Pero en este proceso de perversión natural, otras personas más interesadas en los valores del saber y en el bien común, asumieron la responsabilidad de su conocimiento y trabajaron para su conservación tanto desde el estudio como desde la contestación y la política. Gracias a ellas hoy lo que nos queda dé s’Albufera, se encuentra protegido y gestionado, y los trabajos que se han hecho han enriquecido nuestro conocimiento y la ciencia, y han fomentado el aprendizaje y el sentido de responsabilidad que, queramos o no, todos tenemos –o tendríamos que tener– hacia el medio que nos rodea.

La naturaleza ha dado a s’Albufera una notable capacidad de resistencia hacia la agresión por parte del hombre, de manera que éste nunca ha conseguido dominarla completamente, a pesar de perder en esta lucha parte de su espacio periférico, el más vulnerable. El establecimiento de Sa Marjal supone la transformación de un espacio ganadero en un espacio agrícola, la desecación proyectada por Alexandre de Canterac en 1799 no llega a iniciarse, pero inspira el proyecto de Bateman –las coincidencias son evidentes y las relaciones sociales de Bateman en Mallorca le hicieron posible el acceso al documento de Canterac en el archivo dels Amics del País–, que fracasa, como también lo hizo el intento de extender el cultivo del arroz o la fabricación de papel utilizando el carrizo. Más “éxito”, desgraciadamente, ha tenido la ocupación turística iniciada con la implantación de un hotel y un campo de golf en el año 1934 y que se intensificó posteriormente con el boom turístico más reciente, que han consolidado la desaparición del Estany Gran, la degradación del Estany des Ponts (hoy Lago Esperanza) y la urbanización de una buena parte de la restinga que la separa de la Bahía de Alcúdia.

S’Albufera ha transmitido a los municipios que participan de su territorio unos rasgos culturales especiales que se manifiestan a través de la práctica de las actividades encaminadas a la utilización de sus recursos, creando entre sus habitantes un carácter, una laboriosidad y una capacidad de trabajo destacables en el contexto mallorquín. La caza, la pesca y el cultivo del arroz están presentes en una gastronomía propia, a la vez que en su práctica se han utilizado técnicas y rituales, en buena parte hoy desaparecidos, de gran riqueza antropológica. Eso también pasa

con el aprovechamiento de otros recursos como el de la enea, el cáñamo, el esparto o el lino, que mantuvieron a un artesanoado que hoy se nos muestra de forma testimonial, en el Museo de Muro. Viejas historias y tradiciones, canciones, *glosats* y anécdotas, las encontramos recogidas en las publicaciones locales como son su Marjal (Ciudad de Mallorca 1909-1923; Sa Pobla 1924-1928), Vialfas (Sa Pobla 1957-1963) y Algebéli (Muro 1962-1970), revistas donde se inició su conocimiento.

Presentación de la Monografía S’ALBUFERA DE MALLORCA (1995), de la Sociedad de Historia Natural de las Baleares

Bartomeu Barceló i Pons

Catedrático de Geografía Humana de la UIB, Miembro del Institut d’Estudis Catalans, Miembro de Honor de la Junta Rectora del Parque.

S’Albufera de Mallorca, ¿una gran desconocida?

Antes de la declaración de Parque Natural en 1988, el Govern Balear adquirió la mayor parte de los terrenos que se protegieron entonces. Fue en mayo de 1986 cuando se abrieron al público las barreras de este paraje, hasta entonces sólo accesible a los propietarios y a sus conocidos, a algunos pescadores y cazadores; y curiosamente, a unos pocos clientes extranjeros de algunos hoteles explotados por los mismos propietarios de s’Albufera. Hoy podemos decir que más de 1.600.000 personas han visitado s’Albufera a lo largo de estos últimos veinte años.

¿Quizás fueron estos hoteleros los precursores de las actuales campañas de promoción turística y desestacionalización? El hecho es que ya hace más de veinte años, muchos visitantes extranjeros se alojaban en estos establecimientos para poder disfrutar del privilegio de visitar la zona húmeda.

Además, la protección de este espacio ha supuesto que un mínimo de casi trescientos mil mallorquines y mallorquinas (288.098, el 24% de los visitantes registrados desde 1988 en el centro de recepción) han podido pasear por caminos y malecones, rompiendo así cierto aire de misterio que rodeaba este lugar; quizás por tantos años de acceso restringido (por desgracia, hecho todavía presente en otros sitios emblemáticos de nuestras islas), quizás por la presencia del agua en una isla donde el clima mediterráneo y la sobrepoblación la convierten en un bien escaso, quizás por las criaturas que viven, algunas, como el águila o las aves migratorias, de curiosas formas y costumbres, que la sabiduría popular ha convertido en leyendas y que ahora, gracias al trabajo de aficionados e investigadores, conocemos mucho mejor.

En mucho mayor número han pasado por el parque centenares de miles de visitantes extranjeros, la mayoría

de Alemania y del Reino Unido (841.800, el 70% del total registrado en el centro de recepción). Los hay que desconocen su existencia e importancia hasta que la pisan por primera vez, y los hay que año tras año y a lo largo de las estaciones, la incluyen como elemento indispensable en sus estancias en la isla, atraídos por el vuelo de la pescadora, la belleza de la orquídea, o sencillamente por la tranquilidad y el silencio de los caminos que la recorren.

Finalmente, querría citar a los que durante todo este tiempo nos han visitado asiduamente, incluso diariamente, creando nexos que van más allá de la estricta relación entre visitantes y trabajadores de un parque.

Aun así, hoy todavía hay quien me pregunta sorprendido:

“¿Ah, pero se puede visitar?”

Alexandre Forteza Pons,

informador del Parque desde 1988.

“Album del temps”

S’Albufera, definida frontera de la indefinición entre la tierra y el mar, era llanura llena de vida, de miedos legendarios y misterios fabulosos y, en sí misma, incógnita y fascinante, imperio sensorial de dimensiones inconmensurables.

Alexandre Ballester,

“Album del temps”. Sa Pobla, 2000.

Compartir Sa Bufera

La práctica totalidad de mi experiencia laboral se ha desarrollado en *Sa Bufera*, y me costaría mucho decir que me habría gustado hacer otra cosa; en especial por los compañeros y los amigos hechos, por las experiencias y conocimientos que me ha ofrecido y por las personas que he conocido compartiendo sus singulares vivencias y sabiduría. A finales de 1988 me parecía bastante más inhóspita que ahora, con más secretos y misterios, más grandiosa, me acerqué con respeto, a ella y a su gente, con ganas de aprender y también de compartir...

La visión que hoy tenemos de ella es el reflejo de la acción de sus vecinos (¡habitantes ha tenido pocos!), de sus usuarios, la han configurado las personas que han compartido en diferentes formas Sa Bufera: los marjaleros y marjaleras, los segadores, los pescadores y cazadores, los pastores y campesinos, los ingenieros ingleses (o no), los guardas, los especuladores, los hoteleros, los turistas, los ecologistas, los escolares, los científicos... los visitantes en general; pero también nosotros, trabajadores y trabajadoras de plantilla que hemos puesto (¡ponemos!), esfuerzo y ganas en esta “nueva” obstinación por la conservación del Parque... Pero también ha sido (¿es todavía?) un histórico conflicto de intereses entre la naturaleza y las ganancias materiales... ¡y eso siempre ha tenido su peso!

Los veinte años del parque han supuesto dos escenarios diferentes y contradictorios al tiempo: uno de mejora constante de su biodiversidad dentro del ámbito de la zona protegida, beneficiada por las diversas actuaciones de gestión, y el otro, de resentimiento de la calidad ambiental de su entorno inmediato; el Parque se encuentra rodeado ahora, además de la central térmica con su vertedero de cenizas, de más urbanizaciones litorales, de un polígono industrial, de depuradoras de aguas residuales caracterizadas por su mal funcionamiento, y de la zona de agricultura intensiva más extensa de Mallorca. Esperemos no tener que añadir también un campo de golf.

He tenido la suerte de trabajar con gente especial, que abrió el camino a los nuevos “encargados” y compartió nombres de lugares, de plantas, de animales y de cosas que venían de tiempos lejanos. Gente de palabra, fiel y trabajadora como ninguna otra... Aquellas gruesas manos aferradas al bastón, aquel purito junto a los labios, aquella indumentaria característica y el bullicio matinal de su *“motorino”* forman parte del mi imaginario ... ¡Gracias, *l’Amo en Llorenç*, por compartir aquellos años!

La época de los terratenientes, de las desecaciones y las construcciones faraónicas, de las cacerías y pesquerías, la del arroz, la sal y el papel pertenecen al pasado, junto con las vidas miserables, los trabajos incansables y los sueños de las personas que serían protagonistas y que nos han aleccionado. Estos veinte años del Parque Natural han consolidado un nuevo periodo, que se prevé largo, de esta intensa historia de Sa Bufera, de su protección, restauración y conservación. Han sido 135 las personas que han trabajado “oficialmente”, y muchas más las que han participado como voluntarios o colaboradores científicos o académicos. Durante estos años, todas y todos han dejado sus huellas, más o menos profundas, pero muy importantes, compartiendo las más singulares y variadas experiencias... ¡Queda todavía mucho por hacer en Sa Bufera! Para los veteranos y para los más noveles, para los de hoy y para los de ayer... felicidades por este vigésimo aniversario... Y ya lo decía un pescador por Sa Punta d’Es Vent ... “treinta, cuarenta ... ¡y no hemos llegado nunca!” (¡O algo similar!).

Biel Jeroni Perelló i Coll,

geógrafo, trabajador del Parque desde 1988.

04 RAICES

1959

1959... Un niño de cinco años visita s’Albufera de la mano de su padre, que ocasionalmente tenía el privilegio de cazar allí. Llegamos de noche, por pistas de tierra, y recuerdo decenas de bñhos. A la mañana siguiente, el milagro: centenares de garcetas, de fochas, de patos, miles de ranas... Una águila cae como una piedra delante de la barca y vuela con un pez. Vida exuberante por todas partes, que supone para el niño una de las impresiones más trascendentales de su vida...

1988... Casi treinta años más tarde, aquel niño tiene el privilegio de invertir toda su ilusión en la puesta en marcha del primer parque natural de las Baleares, de intentar recuperar el patrimonio natural, estropeado por décadas de abandono y abusos, de una albufera amputada por la urbanización. Había que proteger la fauna, abrir aguas libres, motivar a la gente a conocer aquel espacio y aquella vida, habilitar itinerarios y observatorios de aves, escribir folletos, comunicar la estimación por el parque, sus animales y sus plantas. Para conseguirlo, un equipo humano mínimo, pero entusiasta; un presupuesto muy limitado, pero la ayuda de los voluntarios y de los mecenas (Pat Bishop, Pere Serra y centenares de pequeñas aportaciones); falta de experiencia, pero una gran dosis de coraje y la ayuda de asesores de otros países. Visitas de expertos de la Camarga, del Véneto, de Inglaterra, con consejos a veces contradictorios.

Los mallorquines habían abusado de s’Albufera durante siglos de caza intensiva, pesca esquilmodora, drenaje y desecación, urbanización y vertidos de aguas sucias. El cambio es radical: ahora hay que restaurarla, cuidarla, mostrarla y disfrutarla. S’Albufera, los parques, no deberían ser islas dentro de la Isla, sino el referente para un cambio general de nuestra actitud hacia el país.

Joan Mayol, biólogo.

Primer director del Parque (1988-1998).

Actualmente jefe del Servicio de Protección de Especies de la Conselleria de Medi Ambient.

Mis primeras visitas a s’Albufera

Mis primeras visitas a s’Albufera eran casi clandestinas. Era terreno privado y de cazadores. Sólo de vez en cuando osábamos traspasar una barrera o conseguíamos la autorización de los garrigueros. Recuerdo que iba sobre todo en invierno. Éramos Jesús, Joan, Lluc, Tonyo, algún otro. Nos iniciábamos en la ornitología de campo. La primera guía de campo, los prismáticos casi primitivos. Descubrimos poco a poco que una albufera es un espacio de prodigios. Y que teníamos una en la isla (y s’Albufereta y el Salobrar y las balsas de Sa Vall y de Cala Mondragó). Deteníamos el coche en la carretera (frecuentemente inundada) y caminábamos como podíamos entre juncos y cañas y boga, hasta que un canal de agua nos impedía el paso definitivamente. Entonces, mirábamos –y yo estaba muy lejos– durante horas la lámina del agua. Con suerte veíamos –los pájaros eran muy esquivos– unas pocas fochas, unos ánades reales, unas cercetas inquietas... Pasaban grandes grupos de estorninos. Una garza. Un aguilucho dibujaba curvas en el aire como una cometa sin hilo, y desaparecía empujado por el viento. ¡Placeres fugaces! Lo anotábamos. Hacía frío. Quizás lloviznaba. Soñábamos que aquel lugar se convertiría algún día en un sitio protegido como los que conocíamos de nuestras primeras lecturas proteccionistas

europeas. Era un sueño. Una quimera. Nos insultaron más de una vez. Nos expulsaron más de una vez. Y nos amenazaron con pegarnos un tiro más de una vez. Regresábamos, sin embargo. De eso hace más de treinta años. Más. No puedo evitar recordarlo –e inevitablemente: acordarme– cuando ahora visito (no tan a menudo como quisiera) el parque natural y veo tanta gente –trabajadores del parque o visitantes– que ya lo aman.

Miquel Rayó.

Escritor.

Ornitólogos de campo y pluma

A principios de los setenta, éramos un puñado de iluminados. ¡Querer salvar las Islas de la balearización, Jesús! En aquellos tiempos s’Albufera ya era nuestro tótem, junto con la Sierra de Tramuntana, todo hay que decirlo. También lo era de los roedores de la Tierra, que exactamente tenían planificada la conversión de toda la gran zona húmeda en una “Venecia de Mallorca” deplorable. No los dejamos, sí, sí, tal y como suena: no los dejamos. ¿Por qué sino celebraríamos los veinte años del primer parque natural del archipiélago?!

Ahora tengo que escribir unas líneas de algún recuerdo mío, alguna anécdota... ¡Casi nada! ¿Qué puedo decir de un lugar que ya en 1975 me mostró un pájaro “visto por primera vez en el Archipiélago”?, el sueño de todo ornitólogo. En el camino des Senyals vi a un escribano cabecinegro que nunca antes se había visto en las Islas, y que casi quedó como una alucinación mía que jamás se ha tenido en cuenta y, sin embargo, más de veinte años más tarde -1996 y 1998-, se ha vuelto a ver, con todas las bendiciones, esta vez en Bòquer. Así que, al fin y al cabo, aquel día no había esnifado nada.

Aún así, recuerdo muy al principio, antes del tema del pajarito, que un día, de sopetón, los roedores, que nunca descansan, empezaron a desecar y llenar un nuevo pedazo precioso, con estanques, canales y manchas y malecones de salicornial. Lo llenaban todo muy rápido con cenizas todavía calientes de la central de Alcanada, en una patética procesión de camiones y camiones que iban volcando aquel material yermo que nada dejaba vivir; los *ecólós* o “cotorritas verdes” –mote que nos puso un periodista, decían que ilustre–, íbamos como muy desanimados, digamos que bien alicaídos, y yo sentí la debilidad de hacer como de James Bond: ¡me vestí lo mejor que pude con colores Afrika Korps, y, noche cerrada, con los cachivaches de hacer fotos, ja s’Albufera se ha dicho! Al amanecer ya estaba en mi sitio, bien escondido entre montañitas de ceniza y de otros materiales, con polvillo grisáceo hasta las cejas, y cuando llegaron los camiones a cumplir con su tétrico trabajo, di gusto al dedo, muy nervioso. Lo hice durante un par de días, y a pesar de no ser la primera vez, ni de lejos, que se vertían cenizas en s’Albufera ni que se desecaba

una zona húmeda en España, aquellas fotos de denuncia de lo que se estaba haciendo salieron publicadas en muchos medios nacionales y fueron, un poco, uno de los inicios de una campaña continuada que ya no se detendría hasta la declaración de parque. No, a la naturaleza y a nosotros nunca nos han regalado nada en Baleares.

Qué más hubiéramos querido que hubiera sido la única agresión en el sagrado territorio. Todavía faltaba la mejor e impactante, la central de Es Murterar. ¡Otro sitio no encontraron los roedores para montarla! Vencidos una vez más por el Progreso unidireccional, me propuse que todo el mundo vería crecer la central, así que ingenié un sistema para fijar mi filmadora, de un formato que se llamaba “súper-8” –posterior a los hermanos Lumière, no creáis–, siempre exactamente en el mismo lugar, y lo armé en el monte de Sant Martí, la cima más meridional. El plan era filmar el crecimiento “día a día” de la central, tomando unos segundos de imágenes siempre a la misma hora y exactamente desde el mismo punto, cada quince días: de nuevo salía de noche desde Palma, yo solito; al llegar, s’Albufera disfrutaba de una iluminación perfecta... y el solar de la central, donde iba hinchándose el monstruo, también. Una corta filmación y hasta la próxima, y así un montón de veces. Soñaba con el momento de proyectar los fragmentos juntos para ver en la pantalla cómo surgía de la nada una central eléctrica. En aquellos tiempos, un carrito de película se iba primero a Barcelona, y después a Suiza, donde lo revelaban. Mi primera bobina partió pero... nunca volví a verla. Iba por mi cuarta película, sobre los humedales de Mallorca, que ya nunca llegué a montar.

Aún así, habíamos ganado la batalla. Ya no se hablaba de s’Albufera sino del Parque de s’Albufera, rodeada de impactos, pero protegida al fin y al cabo. Habrá más batallas, pero la más decisiva sigue pendiente: que toda la gente de la isla –o casi toda–, valore todos nuestros tesoros y no tan sólo los que la miopía traduce al negocio de la depredación del territorio.

Jesús R. Jurado.

Ornitólogo de campo y pluma.

Veinte años del Parque Natural de s’Albufera de Mallorca

El Parque Natural de s’Albufera de Mallorca nació como muchos otros (sa Dragonera, Mondragó, Salinas de Ibiza, Albufera des Grau, etc.) como consecuencia de la presión popular.

Entonces, 1985. Yo era Jefe de servicio del SECONA (el antiguo ICONA Provincial transferido). Ante la necesidad de conservar tan emblemático pantanal, diseñamos una estrategia. El objetivo era adquirir el máximo de territorio para entonces intentar la declaración de parque; el precio de los terrenos, entonces edificables desde sa Roca hasta el mar, imposibilitaba ningún tipo de iniciativa. Se encargó a la Universidad un estudio

con el fin de evaluar la importancia del humedal. El estudio presentado al Ayuntamiento permitió la desclasificación de una gran parte del territorio como urbanizable, y abrió el camino a la negociación a tres bandas: propietarios, Conselleria d’Agricultura y el ICONA.

El resultado fue la adquisición por parte del Govern Balear de 800 ha., y de otras 400 por parte del Estado Español. El camino para la declaración de Parque Natural estaba abierto. Y así se continuó, no sin dificultades, dada la afección de algunas fincas privadas al Parque.

Así nació el primer Parque Natural de Baleares, antes incluso de la salida de la Ley estatal 4/89 que regula la declaración y gestión de los espacios naturales protegidos, y el primer Director fue una de las personas que más lucharon por su conservación: Joan Mayol.

Mateu Castelló y Mas.

Ingeniero de montes y licenciado en derecho. Jefe de servicio de SECONA

S’Albufera, los buenos recuerdos

Tenemos la suerte de pertenecer a una especie que tiene la ventaja de poder recordar. Además, en términos generales, nuestro singular taxón, esta formado por especímenes lo suficientemente astutos como para en su capacidad de recuperar situaciones pasadas, mantener la habilidad de seleccionar mayoritariamente las experiencias mas gratas.

Es por ello que no cuesta en demasía, al tratar de rememorar la interrelación personal y profesional con s’Albufera, dejar pasar por alto los duros comienzos de este Parque Natural, derivados de la inicial incomprensión y contundente oposición de las fuerzas ¿vivas? de su entorno a lo que fue la creación del primer espacio natural protegido del archipiélago balear.

Bien al contrario, se agolpan en la memoria, como trazos superpuestos de nuestras vivencias en s’Albufera, aquellos instantes que nos han permitido disfrutar de las más extraordinarias sensaciones que proporciona contemplar la naturaleza. Desde la primera vez que ves, a simple vista, el rayo azul celeste de un martín pescador zambulléndose hasta lograr su presa o hasta aquella otra ocasión en que se te presenta la oportunidad de “tocar” con la punta de los dedos la poderosa figura de una *peixetera* a través de la indiscreta óptica un potente catalejo.

Uno de estos brochazos, colmados de intensas y magníficas experiencias, lo vivimos en una ya lejana jornada de primavera. Un grupo de voluntarios se desplegó a media mañana desde el pie de la central de Es Murterar, hacia el interior del humedal. Habíamos sido convocados por Joan Mayol, que ya había asumido la comprometida labor de dirigir la puesta en marcha del Parque.

De haber sido vistos en aquellos momentos por algún ciudadano, éste se habría visto obligado de inmediato a avisar al puesto mas cercano de la guardia civil con el requerimiento de preparar un buen

número de plazas en el psiquiátrico de Palma.

En calzones o bañador, con o sin camisetas (como siempre, atiborradas de las más variopintas reivindicaciones conservacionistas), y con toda una curiosa y diversa colección de alpargatas y calzados playeros, aquel animoso grupo de jóvenes se lanzaba al agua para recorrer un buen número de hectáreas. Les reunía el afán de realizar un primer censo visual de nidos de garza imperial, tratando de localizar y, en su caso, hasta anillar los polluelos que se tuviera la fortuna de encontrar. Pretendían avanzar desde Es Colombars, hasta una vez atravesado el canal Ferragut, lograr alcanzar terreno firme en el sacatierra de Sa Siurana.

El despliegue, que ni la mejor de las guerrillas sería capaz de emular, superó los primeros escalofríos al andar/caer/nadar/ chapotear/sumergirse en las escasamente templadas aguas de s’Albufera y, tras los recelos provocados por los primeros “chof-chof”, comenzó un cansino avance por terrenos de aguas y fangos cada vez más profundos. Luego, empezó la tarea de esquivar y atravesar la permanente y tupida masa de *canyet*, que tan eficazmente protegía y daba resguardo a nuestro objetivo ornitológico.

Por fin, logramos alcanzar la zona donde se preveía se concentraba la colonia. Y empezaron a aparecer los nidos, con un nivel de camuflaje y mimetismo espectaculares. A veces incluso más cerca de lo deseable. Te topabas con una plataforma desde la que, con mirada penetrante y con el más amenazador de sus gestos, te observaba un pollo armado con un terrible y certero punzón de mas de 30 cm. de largo y más afilado que la mejor puntilla de matarife.

Menos mal, que entre nuestra muy escasa impedimenta contábamos con gruesas gafas de buceo. Impedían los peligrosos efectos que, en su defensa, cualquiera de estos fieros y robustos polluelos es capaz de provocar cuando se siente amenazado.

Tras lograr peinar el área de la colonia y con la misión prácticamente cumplida, las pequeñas unidades de rastreadores, con sus respectivos conteos y valiosos croquis, fuimos llegando hasta Sa Roca.

Como la época de los portátiles, GPS, cámaras digitales, móviles, etc., todavía ni siquiera se barruntaba, pues, el recuento final se fue haciendo según se reponían fuerzas, se entraba en calor, se iba superando la cola para ducharse y se compartía el almuerzo.

La tarea fue buena, la experiencia valiosa, los resultados de mucho interés, pero como siempre lo realmente importante era la profunda sensación de compartir el esfuerzo con un excepcional grupo de personas que día a día de forma anónima y desinteresada contribuían, una vez más, a mejorar el conocimiento del patrimonio natural de estas islas, a apoyar la protección de sus recursos ambientales más relevantes y a

facilitar una gestión activa para la conservación de algunas de sus especies silvestres y hábitats más singulares y representativos.

Quizás por ello, por esos compañeros que tanto han hecho por preservar s’Albufera, que son la clave del recuerdo, aunque algunos de ellos desgraciadamente ya no nos acompañan, resulte tan espontáneo este ejercicio de “re” (de nuevo) y *cordis* (corazón), este placentero “volver a pasar por el corazón” aquellos paisajes que se aprecian, aquellas cosas que se valoran, los seres vivos que nos acompañan y muy especialmente a las personas que se quieren.

Luis Berbiela.

Antiguo jefe del ICONA en Baleares. Actualmente jefe del Servicio de Gestión Forestal y Protección del Suelo de la Consejería de Medio Ambiente.

S’Albufera y la Educación Ambiental

¡Parece que fue ayer y ya han pasado treinta años! Éramos profesores universitarios novatos; uno de Geografía y otro de Pedagogía. Nos apasionaba discutir sobre las bases epistemológicas de nuestras disciplinas, y siempre llegábamos a la conclusión de que los fundamentos de una no eran mucho más sólidos que los de la otra. Pero todavía nos gustaba más la acción. Franco había muerto hacía poco, el paso de la Dictadura a lo que, después, se denominó la Transición Democrática se ponía en marcha, y pensábamos que teníamos la obligación de cambiar el mundo, al menos nuestra parte. Eran los años de lo que se denominó “renovación pedagógica”; grupos de profesores, de todos los niveles, buscábamos alternativas a una escuela que de la educación había hecho adoctrinamiento. La educación ambiental –un movimiento que en aquellos años empezaba a desarrollarse por todo el mundo– nos pareció idónea para satisfacer nuestras manías. Era un punto de encuentro de la Pedagogía con la Geografía, y entre sus principios se señalaba la necesidad de abrir las aulas al entorno. La educación ambiental dío satisfacción, perentoria, a nuestras necesidades de redimir a la humanidad. Evidentemente, nos tiramos de cabeza y publicamos, es cierto, algunos de los primeros artículos teóricos sobre el tema.

Necesitábamos, sin embargo, tocar con los pies en la tierra; salir de las aulas de Son Malferit, donde entonces estaban los estudios de la Facultad de Filosofía y Letras, y contribuir al cambio de nuestras escuelas, relacionándolas con el medio ambiente. Conseguir que los jóvenes conocieran y amaran uno de los lugares más emblemáticos de Mallorca –s’Albufera– nos pareció un buen objetivo. Así, junto con Pere Ríos, terminamos la elaboración de unos materiales didácticos que “La Caixa” editó en el año 1986, dentro de su proyecto “La Caixa a les escoles”: *Itineraris de les Balears*.

El de “S’Albufera de Mallorca” estaba formado por un *Libro del Maestro* –con formato de programación didáctica–, un *Cuaderno para el alumno* –con informaciones y propuestas de actividades– y cuarenta diapositivas. Todo ello, uno de los primeros recursos de educación ambiental de Baleares, con s’Albufera como destino. Planos y perspectivas geomorfológicas, las dunas y la vegetación de la barrera litoral, la parada en el puente dels Anglesos y la historia de la transformación humana de s’Albufera, sa Marjal y el bosque de ribera, el águila pescadora, la gambusia o el largo viaje de las anguilas... llevaban a una red trófica –que nos costó mucho trabajo resolver– para una mejor comprensión del ecosistema.

Nuestros “encuentros educativos” con s’Albufera han tenido continuidad. Pero quizás, así como un beso de novios vale por mil de casados, nuestra relación con el Parque Natural no ha sido tan apasionada como cuando el objetivo era conseguir esta figura de protección. Pero nunca hemos dejado de serle fieles. Siempre, con más o menos intensidad, la manía por s’Albufera ha estado presente en nuestros trabajos sobre educación ambiental. A la hora de elaborar materiales didácticos, a la hora de poner ejemplos de servicios educativos en espacios naturales protegidos, a la hora de estudiar los usos de los equipamientos didácticos, a la hora de salir con nuestros alumnos de Educación Social o de Didáctica de la Geografía, s’Albufera ha sido contenido u objeto de conocimiento.

Revivir posee, sobre vivir, las ventajas de la reflexión, de la posibilidad del análisis sosegado. Revivir nuestra relación “educativa” con s’Albufera nos llena de satisfacción. Y más aún cuando, en uno de los últimos estudios que hemos dirigido, hemos podido comprobar que s’Albufera es, con mucha diferencia, el espacio natural protegido más emblemático para los mallorquines. También es cierto que más del 60% de los habitantes de Mallorca no conoce ninguno. Quiere eso decir que, de trabajo, todavía queda mucho.

Climent Picornell / Jaume Sureda.

Profesores de la UIB.

Deseo sin realizar

Ha sido un honor y una experiencia única poder presidir la Junta Rectora del Parque Natural de s’Albufera desde su creación. Creo que este primer parque natural de Baleares ha sido y es un referente de una labor conservacionista destacable en una de las escasas áreas húmedas de nuestro entorno mediterráneo. Gracias a la visión de futuro y a los medios económicos dedicados por los sucesivos consejeros responsables del Govern Balear, se ha conseguido evitar una muerte segura de este ecosistema, aunque seguirá necesitando estar en una “unidad de vigilancia intensiva”, dadas las

amenazas de su entorno próximo y del cambio climático que afectan a su base biológica: las aguas superficiales y subterráneas. Por otra parte, se ha convertido en un reclamo turístico para la zona y en un lugar de libre visita ciudadana.

La sociedad balear y gran parte de los expertos en medio ambiente de España y de Europa son hoy conscientes de la importancia ecológica de nuestra Albufera, y por eso estoy seguro de que la excelente tarea que está realizando el personal del parque seguirá siendo debidamente protegida. Una pieza valiosa de este sistema de gestión y protección la constituye nuestra Junta Rectora, que, si bien es sólo un órgano consultivo, ha dedicado tiempo y reflexión al control y valoración de las medidas puestas en marcha o planeadas por la Consejería. Querría agradecer a todos los miembros, pasados y presentes, su compromiso leal y desinteresado a favor de la conservación de este paraje natural. Mi tarea como Presidente, y como Presidente Delegado del Consejero, ha estado menos difícil de la esperada, dado el excelente nivel de corrección de sus miembros en todas las sesiones. Creo que la Junta ha emitido generalmente juicios positivos para la salud del parque, y ha colaborado con espíritu constructivo con la Consejería. Es necesario conservar su representatividad actual y su nivel de independencia.

Para acabar, pido un deseo sin realizar después de muchos años de intentarlo: la visita al parque del jefe del Estado Español, S. M. el Rey. Sería el broche de oro para la celebración de este vigésimo aniversario.

Esteve Bardolet.

Presidente Delegado de la Junta Rectora del Parque.

Pasear sin cámara

Siempre me he sentido atraído por s’Albufera. Desde los primeros años, cuando yo era un jovencito fascinado ante aquella extensión impresionante de carrizo que esconde, celosamente, sus tesoros. Me preguntaba, y todavía ahora lo hago, dónde cría el aguiliucho lagunero, dónde se esconde la garza imperial, de dónde sale toda esta agua... Mientras tanto, disfrutaba observando toda aquella vida con mis prismáticos. Pero pronto, eso no fue suficiente. Un buen día decidí empezar a retratar todo aquel mundo exuberante. Tuve que aprender muchas cosas que para mí eran nuevas; como que debía adaptar mi horario al de los animales de s’Albufera. Empezaron los madrugones. Y entonces, casi por casualidad, descubrí los colores de s’Albufera. El efecto mágico de los primeros rayos de sol que pintan aquel paisaje, aquellas criaturas. El agua, teñida de colores vivos, que refleja la vida incesante del humedal. Aquello fue una revelación.

También se amplió y enriqueció mi abanico de amigos. Fotógrafos como Pere, Joan Mario, Llorenç, entre otros, y Climent,

añorado, que me decía cosas como: “Todo el mundo utiliza *Kodachrome*, pruébalo.” Como casi siempre, tenía razón. También mucha gente que trabaja o ha trabajado aquí. Sin ellos, el placer de visitar y retratar s’Albufera no habría sido lo mismo.

También entendí que, a veces, para poder acceder a este mundo hay que pagar un pequeño peaje. Como cuando mis pies se quedan trabados en el barro devorador. O cuando, a oscuras y con paso inseguro, atravieso un brazo de agua y los peces dibujan líneas inquietantes a mi alrededor. O cuando los bueyes, con sus cuernos, pasan a pocos centímetros de mi cuerpo, protegido sólo por una débil tela. Pero la recompensa siempre es generosa. Aquellos momentos de intimidad con los pájaros, aquellos colores eléctricos de los insectos, aquellas formas abstractas de la vegetación reflejada dentro del agua...

Y todavía hay gente que me dice: “¿A s’Albufera? Si sólo hay mosquitos y carrizal...” Yo, a escondidas, me río. Y es que, por una parte me considero un privilegiado por conocer algunos de los secretos de este lugar; y por otra, pienso que, a todos los que amamos s’Albufera, nos queda todavía una gran tarea para acercar a la gente de la calle la riqueza, los valores y el atractivo de este espacio único, que ha podido sobrevivir al paso a menudo turbulento de los siglos. De vez en cuando me encanta hacer un viaje en el tiempo, pasearme sin cámara por las orillas, esconderme detrás del carrizo... Es inútil, los avisadores ya me han visto y se ponen a gritar para delatar mi presencia. Tal y como hace veinte años. Y me siento de nuevo como aquel jovencito, disfrutando de aquellos paseos.

Así que nos queda un deber ineludible: intentar que las próximas generaciones puedan también experimentar las sensaciones intensas que nosotros mismos hemos podido descubrir en este lugar mágico.

Sebastià Torrens.

Fotógrafo de naturaleza.

05 NAVEGACIONES

La suerte y la herencia

Mi relación con s’Albufera ha estado siempre marcada por la suerte. Fue obra de la fortuna que mis padres, siendo yo pequeño, compraran una casa junto a s’Albufera, lo cual propició que mis juegos de niño acabaran a la fuerza (¡y por placer!) en algunos de los canales más próximos.

Siempre recordaré las primeras fochas –negras y esquivas– que vi, o las primeras ranas que oí cantar. Pero sobre todo, tendré para siempre grabadas dentro de mí las sensaciones que me transmitieron los olores del cañizo, del agua *buferera* y del barro. Estos perfumes,

repulsivos para algunos, resultan para mí evocadores y agradables como pocos.

Y fue todavía una suerte mayor que uno de mis primeros trabajos como naturalista pudiera realizarlo en este espacio único, cuando el parque tenía todavía muy pocos años de vida. La tarea de buscar y contar los primeros calamones y patos colorados que regresaban, después de siglos de ausencia, a habitar s’Albufera, no era en realidad un trabajo sino un enorme privilegio, ¡un premio inmerecido que me había tocado a mí!

Mi relación actual con s’Albufera quizá no sea tan romántica. Veo más papeles que ánades reales, pero, aún así, tener el despacho rodeado de carrizo y pollas de agua, de tamarindos y mariposas, de olmos y halcones de Eleonor, no es sólo una inmensa fortuna, es todo un lujo que puedo disfrutar –¡qué privilegio!– a diario. ¿Es posible, con estos condicionantes, no amar s’Albufera como si fuera mi casa? ¿Como si fuera parte importante de mi vida?

Siempre se ha dicho (y es muy cierto) que la actual Albufera es una consecuencia de su pasado agridulce. Las desecaciones –asociadas a enfermedades endémicas y a obstinaciones agrarias– primero, y el voraz proceso urbanizador –usurpador y destructor– después, conforman la parte amarga de la historia heredada. La parte dulce y emotiva de esta herencia es la que han escrito en letras de oro todas las personas que han estado vinculadas a s’Albufera durante estas dos últimas décadas. Gracias a todas ellas, s’Albufera está considerada un ejemplo restaurador y conservacionista a nivel balear, español e internacional. Me toca ahora a mí formar parte del equipo que tiene que seguir con el proceso y, si es posible, mejorarlo. Los resultados que se están obteniendo, a nivel ecológico, nos hablan de algunos fracasos (¡pocos!) y muchas alegrías.

Cuando, como parte de mi trabajo diario, me encuentro con unas gráficas que muestran que las mil y pico aves acuáticas invernantes que tenía s’Albufera antes de ser protegida se han convertido en doce mil, veinte años después, sólo puedo pensar: “Gracias, Albufera, gracias por ser tan agradecida,” y sobre todo: “¡Gracias, trabajadoras y trabajadores del parque, vuestro sacrificio e ilusión durante estos veinte años ha tenido el fruto deseado!”

El milagro ha sido obrado, ahora nos toca a todos saberlo disfrutar, administrar y, por encima de todo, conservar como se merece.

Maties Rebassa.

Biólogo. Director del Parque desde el año 2003.

Buferers de veras

S’Albufera es un paisaje de cambios repentinos y radicales. Un incendio o una avenida la desfiguran totalmente para después, poco a poco, volver a su estado anterior. Recuerdo una visita a uno de los manantiales que fue para mí el descubrimiento de un lugar remoto, perdido en medio de un mar de cañizo altísimo.

Llegar al manantial tenía algo de navegación, porque dentro de la vegetación se perdían todas las referencias. Unos meses después, un incendio transformó aquella densidad impenetrable en una llanura ennegrecida, y el manantial se convirtió en un charco que podía encontrarse a simple vista. Pocos meses después, la vegetación había vuelto a crecer, y el manantial había vuelto a hundirse dentro del carrizal, como si no hubiera pasado nada.

Desgraciadamente, mi trabajo no me dejaba demasiado tiempo para contemplar el parque. De la gestión diaria sobre el terreno se ocupaba el equipo del parque, consolidado y con experiencia; yo debía ocuparme de otras cuestiones. Lo primero que hice al llegar al parque es lo que se tiene que hacer en Mallorca cuando uno llega y quiere permanecer: fui a saludar al vecindario, los alcaldes de la comarca. La relación con la comarca fue compleja, con algún momento de tensión, pero siempre encontré cordialidad y calidad humana. Entre papeles y reuniones había ocasiones –pocas– de tomar contacto directo con la realidad, de apoyar al equipo del parque, correr y ensuciarme de barro.

Una era en enero, cuando se realiza el recuento de aves invernantes, que empezaba al amanecer con una chocolatada que espero que se mantenga. Recuerdo especialmente el recorrido con Gustau Fernández, porque aquélla fue la última vez que fuimos juntos a observar aves.

De vez en cuando, Nick Riddiford comparecía con una corte de estudiosos de todas y cada una de las ramas de la biología, y a veces se me hacía partícipe del privilegio de contemplar alguno de los hallazgos.

Las vacas, abúlicas, y los bueyes y los caballos, más inquietos y huidizos, nos entretenían a todos. Las vacas las recogíamos para la pequeña trashumancia anual hasta una finca próxima, con gritos, corridas... y cuando acabábamos había desayuno de *frit*. En estas ocasiones comparecía *l’Amo en Llorenç*, el más genuino de los pobladores de s’Albufera, que siempre era tratado como una autoridad. S’Albufera es un sitio amable para los que vienen de paso, pero son pocos los que llegan a ser *albuferers* de veras.

Juan Salvador Aguilar.

Biólogo. Director del Parque (2000-2003).

Dualidad

Pocas son las personas que tienen plena conciencia de la generosa riqueza y variedad de la vida de *sa bufera*, y a mí me ha tocado la suerte de, a menudo, tener que acompañarlas.

Con la especial tarea diaria de inventariar y evaluar lo que hay, voy recorriendo los caminos y canales de nuestra zona húmeda (muchos de ellos llenos de historias y todavía más llenos de olvidos) para ir rellenando páginas de cifras y datos naturalísticos que

servirán, a otras personas y otros niveles, para determinar si la salud de *sa bufera* es buena, si mejora, si cambia o se mantiene...

Tras veinte años de caminar, me he injertado de ella. Siempre, esté donde esté, puedo detenerme un instante y sentir el aliento de *sa bufera*, porque en las manos tengo el recuerdo vivo del tacto seco del cañizo de diciembre, mis oídos guardan el respirar aullante del avetoro en medio de la oscuridad matinal, y mis ojos tienen grabados los colores encendidos de los atardeceres de otoño... Todo ello en un instante, en unos segundos. Y he aprendido que, en ella, todo es dual: verde y amarillo, fuego y agua, tierra y cielo, pluma y escama, vida y muerte, frío y calor... Como el vuelo de las chispas de las hogueras de Sant Antoni en una noche helada a mediados de enero...

Yo ya soy parte de ella. Estoy lleno del canto del cortón, del calor pegajoso del mes de agosto... y del olor a seta, olor a tierra empapada de octubre, de cepa de olmo muerta y húmeda... del chasquido del águila pescadora cuando pesca, cada mañana, en las lagunas salobres del Cibollar...

Pere Vicens i Siquier.

Naturalista del Parque.

Camino por recorrer

Sería de personas poco juiciosas no reconocer los valores ambientales y humanos de s’Albufera, y fueron estos valores los que anunciaron a gritos su protección, ¡ahora hace veinte años!

Desde los inicios, la Educación Ambiental ha constituido uno de los pilares para la gestión y conservación de s’Albufera; de hecho, los primeros programas de educación ambiental en los espacios naturales protegidos de las Baleares se gestaron aquí, y desde el año 1988 más de setenta y cinco mil escolares han tenido la oportunidad de aprender experimentando la naturaleza; especialmente los escolares de la comarca que, además, nos han transmitido las vivencias de sus mayores con Sa Bufera. La pasión y sensibilidad llegaría de la mano de los voluntarios ambientales que, año tras año, regalan su tiempo, desarrollando acciones encaminadas a la conservación y la promoción de actitudes solidarias con el medio.

Pero a la protección de s’Albufera le queda camino por recorrer; educativa y ambientalmente avanzamos, sí, pero lentamente, y es demasiado habitual que surjan sacudidas que atentan su integridad en nombre de un “interés general” que aplaude el beneficio inmediato de unos pocos y ofende los valores éticos de muchos. Es, sin duda, una participación ciudadana comprometida la que se convierte en clave en la estima y protección de los espacios naturales.

Mª Àngels Ferragut.

Geógrafa y educadora ambiental del Parque (1991-2007).

Un lugar para la naturaleza

En el año 1970 fui de vacaciones a Mallorca por primera vez con el objetivo de observar aves, y me enamoré del área que se conoce como s’Albufera, que en aquellos tiempos se encontraba amenazada por la especulación urbanística. Regresamos a Mallorca para instalarnos allí. Mi marido, Eddie Watkinson, que desdichadamente ya no está con nosotros, era uno de los representantes de la *Royal Society for the Protection of Birds* en el Reino Unido, trabajo que yo asumí durante unos años después de su muerte. Conocimos grupos de observadores de aves, mantuvimos reuniones, proyectamos películas, y mucha gente vino de Europa y de Estados Unidos para disfrutar de la historia natural de la isla.

S’Albufera se convirtió en la joya que es y, unos años después, se declaró Parque Natural. Vimos con orgullo cómo iba tomando más relevancia en el ámbito internacional. Se descubrieron nuevas especies, gracias a los científicos y expertos de todo el mundo que se sintieron atraídos por s’Albufera, debido a su potencial y excelentes instalaciones.

Ha sido para mí un placer y un orgullo dar apoyo económico a algunos proyectos, y mi familia y yo estamos especialmente orgullosos del *Dennis Bishop Laboratory*, que lleva el nombre de mi segundo marido. Espero que s’Albufera siga siendo un lugar básicamente para la naturaleza —y no para la gente. A todo el mundo le atrae su paz y belleza natural. Es un paraíso para la fauna y un tesoro para Mallorca. Es la historia de un éxito que debe seguir protegiéndose para las futuras generaciones. Siento no poder estar con vosotros, pero siempre os tengo presentes, ya que s’Albufera y sus trabajadores, comprometidos y leales, que la apoyan ¡siempre tendrán un lugar especial en mi corazón!

Pat Bishop

Miembro de honor de la Junta Rectora del Parque.

El apoyo internacional

Max Nicholson me telefoneó en 1988 para preguntarme si estaba libre para viajar a Mallorca en mayo de 1989 con el fin de supervisar un proyecto de Earthwatch Europe que se basaba en s’Albufera. Pregunté si primero podía ver el lugar, y fui con Max en octubre del año 1988. Es un sitio maravilloso, y tengo que decir que fue una idea juiciosa por parte del Govern Balear, que demostró tener la suficiente previsión de futuro, declararlo Parque Natural. El RSPB tenía un firme interés, que venía de lejos, en esta área, y el finado Peter Conder había diseñado una estrategia para su gestión. Eddie y Pat Watkinson, ambos involucrados con el RSPB, no sólo apoyaban al Parque, sino que eran unos importantes benefactores. Cuando Eddie murió y Pat se casó con Dennis Bishop, las contribuciones económicas continuaron y aumentaron. Max Nicholson consiguió movilizar un apoyo internacional considerable por el Parque. Con

respecto al apoyo mallorquín, cuando yo estaba involucrado, se centraba en la figura de Joan Mayol, cuya contribución era científica, administrativa y política.

El primer proyecto de Earthwatch Europe transcurrió durante todo el mes de mayo de 1989, seguido de un proyecto de menores dimensiones durante octubre del mismo año. En todos los proyectos participaron voluntarios mallorquines, además de voluntarios de otros lugares de Europa, de Estados Unidos y de todo el mundo. Los proyectos de primavera y otoño continuaron, y años después el proyecto que estaba dirigido por Nick Riddiford tomó cierto peso, y Earthwatch se retiró.

Mis visitas son cada vez menos frecuentes, en parte debido a otros compromisos y en parte porque sabía que el Parque Natural de s’Albufera y los proyectos del TAIB estaban en buenas manos, gracias a la dedicación y al excelente trabajo de los trabajadores del Parque, y a la supervisión de la impresionante base de datos hecha por Nick Riddiford. Mientras tanto, junto con mi mujer Jo y nuestra amiga Dinah McLennan, y con el apoyo de Pat Bishop, publicamos un excelente libro de plantas, los beneficios del cual irán a parar al Parque.

Ni hay que decir que tuvimos buenas y malas épocas. Sabíamos que no sería fácil gestionar esta gran área, reconciliar objetivos que a veces entraban en conflicto. Tengo la certeza de que el Parque, con el apoyo del Govern Balear, sabrá mantener y realzar su estatus como área de conservación importante del Mediterráneo. Deseo a todos que el acontecimiento del 26 de enero vaya muy bien.

Palmer Newbould

Profesor emérito de ciencias ambientales, Universidad de Ulster.

Como en casa

Corrían los años ochenta cuando visité por primera vez s’Albufera, guiado por un amigo fotógrafo de naturaleza. Aquel paraje de canales y lagunas, inhóspito a simple vista, tan diferente al resto de lugares que conocía de Mallorca, me cautivó, y desde entonces una parte de mi vida late al ritmo de Sa Bufera, al ritmo tan desconocido de los espacios húmedos.

Me gusta entrar y salir discretamente del parque, sin que nadie pueda saber cuánto tiempo he pasado. Necesito intimar con Sa Bufera, con este “mar pequeño”. Necesito andar por sus caminos y malecones con los pies húmedos; avistar la llegada de algún ave migradora; alentar el aire húmedo recorriendo olores conocidos; poder sorprender una comadreja esquivo; ver de muy cerca a una libélula, una serpiente de agua o una anguila; echarme en el suelo para mirar una orquídea; contemplar una puesta de sol reflejada dentro del Gran Canal; cerrar los ojos y escuchar el canto lejano del miedo de Sa Bufera... con una cámara fotográfica en las manos.

Después de muchos años fotografiando Sa Bufera siguen

emocionándome muchos de los espectáculos naturales que los ciclos estacionales nos ofrecen. Sa Bufera, a diferencia de otros lugares de Mallorca, esconde una ingente diversidad biológica que no deja indiferente a ningún aficionado a fotografiar la naturaleza. En una extensión relativamente pequeña, es posible embobarse fotografiando invertebrados, anfibios o reptiles; fotografiando paisajes únicos y una flora cautivadora; y, sobre todo, intentando conseguir las mejores fotografías de pájaros.

S’Albufera todavía esconde un valor mucho más importante: la calidad humana de las personas que durante estos últimos veinte años han hecho de este parque natural un emblemático lugar de acogida para los fotógrafos de naturaleza isleños. Los trabajadores y trabajadoras del parque han hecho de este espacio natural protegido un lugar —cómo hay muy pocos— donde ha sido perfectamente compatible la conservación y la restauración del patrimonio natural con la práctica de la fotografía de naturaleza. En Sa Bufera, además de haber tomado miles de imágenes, tengo amigos, amigos de los imprescindibles, con los que comparto mucho más que la pasión por la fotografía y por la naturaleza. Gracias a ellos, en Sa Bufera siempre me he sentido como en casa, estamos en casa.

Miquel Àngel Dora

Fotógrafo de naturaleza.

06 SECRETOS

El nombre de las cosas

Lo primero que me sorprendió al empezar a trabajar en s’Albufera, fue el sentimiento de **desconfianza** o **temor** que mostraban los *bufeners* hacia el Govern, el nuevo “amo” de s’Albufera: la querían tanto que temían que se estropeará aún más.

Transmitían un **respeto** casi reverencial al contar historias o rascar en la memoria. Más de una vez vi secar gruesas lágrimas al evocar los recuerdos de s’Albufera que conocieron.

Este es su **bagaje**, haces de conocimientos y sabiduría que se pierden día a día. Por eso mismo me sentí **cautivado** desde el primer día por la gente de esta comarca. Me cautivó especialmente su **léxico**, palabras propias y dichas con propiedad; nombres de cosas, de trabajos, de herramientas y el manejo de un registro naturalístico inmenso. Nombres de plantas: **ussores**, **ussorins**, **corconies**, **colasses**, **paperines**, **arpelles**, **junces**, **orelles de llebre**, **coa de mart**, **reboles** y **gatasses**; de peces: **nàccia**, **jonquetó**, **moixó**, **agut**, **llobarro**, **pellasso**, **cabot**, **anguila de llevat** o **correguda**, **borda** o **estiuenca**; de pájaros (ahora académicamente incorrectos): **grisa collerada**, **burella**, **polla de ropit**, **queca**, **cel-lot**, **pigarda**, **moixeta**, **rossa**, **capblau**, **cuer**, **farruell**, **cegall de mossón**, **quequí**, o para dar nombre al ámbito, a la tierra, a su cosmos: **liser**, **trespel**, **ullal**,

prim, **marjal**, **veles**, **taulell**, **carrera**, **turó**, **mota**, **purgant**, **malecó**, **regana**, **parança**, y a los trabajos propios: **crossa**, **fester**, **buidadors**, **espadar**, **rompinyons**, **goig** (de arroz), **escurar**, **bagatge** (de carricera y cañal), **cucada**, etc...

Las cosas por su nombre

Lejos de idílicas estampas de tiempos pasados, la dura realidad de la explotación agrícola de s’Albufera se refleja en fotografías de gran valor documental del año 1941. En la Mallorca franquista de los años cuarenta las condiciones laborales de los marjaleros y marjaleras eran de **explotación** sin ambages.

Las mismas condiciones de explotación inhumana que se describen en un documento de principios del siglo pasado: “...y *teniendo en cuenta que la mujer es un elemento importantísimo de trabajo, tanto por la baratura de su jornal como por su carácter humilde y trabajador, hasta el punto que hemos observado desempeñaban a maravilla las faenas más rudas, tales como la siega de arroz y otras, hay que presumir que no habrán de escasear los brazos necesarios para las faenas agrícolas de La Albufera...*”

...”*El carácter del bracero de la región que nos ocupa es igualmente dócil y humilde, y su laboriosidad y sobriedad no tienen límites. El precio máximo del jornal del bracero es de 2’23 pesetas para la penosísima faena de limpieza y monda de canales, en la cual hemos tenido ocasión de verlos con agua al pecho pasar el día entero en esta ruda tarea, exceptuando los pequeños descansos (de media hora) a que el límite de resistencia de su constitución de individuos de sangre caliente y respiración pulmonar les obliga. Y conste que lo mismo realizan este trabajo en verano que en invierno*”.

1. Memoria descriptiva de la finca agrícola Albufera de Alcudia (en la Isla de Mallorca). Redactada por los ingenieros agrónomos D. Enrique Cremades y D. Luis Beneyto para la Sociedad Agrícola Industrial Balear, compañía anónima establecida en Madrid y Palma de Mallorca. 1901

Francesc Lillo Colomar.

Geógrafo y primer “guarda forestal” del Parque.

Los secretos de s’Albufera

El agua de la sierra llega y sigue su camino hacia el mar, las semillas de las plantas son traídas por el viento, y las aves y las personas cruzan las fronteras de diferentes países para visitarla. S’Albufera está abierta a todo y a todos.

No sólo es la zona húmeda más importante de las Islas, sino que también es la que tiene más proyección internacional. En el año 1989, s’Albufera de Mallorca fue declarada Zona Húmeda de Importancia Internacional (zona Ramsar); aquel mismo año, un equipo de científicos británicos y un grupo de la Universidad de Londres empezaron conjuntamente lo que se ha convertido en uno de los programas de seguimiento a largo plazo más antiguos del Mediterráneo. Este año hará veinte años que un

equipo multidisciplinar e internacional repite su viaje año tras año, como un grupo de aves migratorias, con el fin de estudiar la flora, la fauna, la hidrología y los efectos de la acción humana sobre los ecosistemas acuáticos. Así nos han revelado muchos de los secretos que s’Albufera guarda escondidos y que sólo ha desvelado a aquellos que le dedican tiempo y esfuerzo.

Uno de los secretos mejor guardados de s’Albufera es la existencia de la mayor población europea de la orquídea de prado norteafricana en Son Bosc, un lugar cerca del parque que estará ocupado —si no se impide— por un nuevo campo de golf, del todo innecesario y que amenaza la supervivencia de la zona húmeda. Los principales organismos internacionales de conservación de la naturaleza ya se han movilizado y han pedido la protección urgente de la zona, mientras que los responsables políticos favorecen el campo de golf o miran hacia otro lado. Es necesario y urgente asegurar la supervivencia de esta zona y de los numerosos valores y servicios que ofrece. Con una buena gestión y evitando masificaciones, Son Bosc es un recurso potencial de primer orden para el turismo de naturaleza y el uso educativo. El reto está ahora más claro que nunca para los responsables de las decisiones: estar a la altura de un futuro de progreso o quedar anclados en el pasado más rancio de la degradación ambiental.

Pere Tomàs Vives

Biólogo y ex-Director General de Biodiversidad.

TAIB, 2018

Cuando llegué a s’Albufera en marzo de 1989, no imaginaba que todavía estaría visitándola con regularidad veinte años después. La intención de aquel año era poner en marcha un proyecto multidisciplinar diseñado para realizar un seguimiento del cambio climático en s’Albufera, mientras que, al tiempo, se quería proporcionar información y consejo que pudiera contribuir a la gestión efectiva de la zona húmeda por parte del parque natural recientemente inaugurado. Otros objetivos incluían la formación de biólogos y gestores de áreas protegidas baleares e internacionales, así como la generación de material interpretativo y datos para los visitantes del parque.

El proyecto fue una idea original del gran conservacionista y visionario Max Nicholson, y se fundó a través de la, entonces, nueva organización conservacionista de voluntariado Earthwatch Europe. El profesor Palmer Newbould, un eminente ecologista recién retirado, fue reclutado para hacerse cargo del proyecto como investigador principal. Mi papel entonces era asegurarme de que todo funcionara bien como encargado de la logística. El proyecto se bautizó informalmente como “Proyecto s’Albufera de Earthwatch Europa” (*Earthwatch Europe Project s’Albufera*) y, más formalmente, “Seguimiento del Cambio Climático: un Modelo en el Mediterráneo” (*Monitoring for Environmental Change: a Mediterranean Model*).

Earthwatch dio apoyo al proyecto hasta 1997. Por lo tanto, se

ha podido continuar adelante gracias a la generosidad de mucha gente y al entusiasmo de un equipo internacional de científicos —*The Albufera International Biodiversity group* (TAIB)—, que han aportado de manera voluntaria su tiempo y esfuerzo al proyecto.

Max Nicholson estableció algunos objetivos muy ambiciosos. A estas alturas, el proyecto —que se conoce como *The Albufera Initiative for Biodiversity*— ha sobrepasado incluso su visión. La lista de objetivos alcanzados es enorme. Científicos de renombre de un amplio espectro de disciplinas biológicas, de gestión de la conservación y de ecología han participado en el equipo formador. Y esta formación ha llegado a gente de cuarenta países diferentes, provenientes de seis continentes, que han participado en el proyecto y han regresado a su lugar de origen con nuevos conocimientos, y habiendo aprendido técnicas de gestión útiles para su tarea. Un buen grupo de jóvenes recién graduados de Baleares y de la Península ha pasado también por el proyecto. Muchos de ellos están ahora trabajando en temas de conservación y medio ambiente, también a nivel internacional, y marcando una diferencia a la hora de cuidar del mundo natural. Con el tiempo, algunos se han unido al equipo científico, equilibrando la composición de expertos locales e internacionales.

Los especialistas internacionales han revolucionado el conocimiento de la importante zona húmeda y los ecosistemas dunares que conforman el parque, así como de la gran biodiversidad que acoge tanto la zona protegida como el área adyacente. En el año 1989, sólo en el parque se conocían cinco veces más especies de mariposa nocturna que en el conjunto de las Baleares. En el 2006 se realizaron estudios intensivos sobre el grupo de los dípteros que añadieron 175 especies a la lista de biodiversidad del parque; 170 de estas novedades lo eran también para las Islas Baleares. En total, el TAIB ha añadido 330 especies de dípteros a la lista de las Baleares, jcién de las cuales son también nuevas para España! También se han registrado especies nuevas para Europa e incluso especies nuevas para la ciencia. Los estudios del TAIB han puesto de relieve que s’Albufera es tan importante internacionalmente por sus plantas e invertebrados del cañizal o de las dunas como lo es por sus pájaros.

Se han publicado artículos científicos y divulgativos, así como libros de diferentes temáticas que ilustran el valor y la importancia de s’Albufera y de las Islas Baleares en general. El TAIB, en colaboración con el parque, ha participado en estudios piloto dirigidos a publicaciones de consulta para el seguimiento de las zonas húmedas del Mediterráneo, la conservación de la biodiversidad y temas similares. Se han establecido participaciones conjuntas con universidades y otras instituciones que han permitido realizar estudios más extensos y especializados en la zona. *The Albufera Initiative for Biodiversity* es hoy bien conocida por todo el Mediterráneo y se encuentra implicada en iniciativas de esta región y también del continente africano. Vemos, pues, que se ha conseguido dar al parque un perfil internacional. El Parque Natural

de s’Albufera ha llegado a ser sobradamente conocido como lugar adonde pueden ir gestores de la conservación internacionales para aprender buenas prácticas de gestión de una zona protegida.

En el mundo hay pocos espacios naturales protegidos que hayan sido estudiados de manera tan intensiva como s’Albufera, y así se ha podido obtener una extraordinaria cantidad de conocimientos sobre su biodiversidad, sus ecosistemas y sus valores. El pueblo balear tendría que estar orgulloso de este lugar maravilloso y apreciar su importancia internacional, no sólo por el hecho conservacionista sino también por el enriquecimiento que aportan las visitas de los millares de turistas que vienen a s’Albufera cada año.

El Parque Natural de s’Albufera no es una isla, sino que interacciona con su zona de influencia y es afectado por todo lo que ocurra en la misma. Es preciso estar atentos para garantizar que las cualidades tan claramente demostradas de s’Albufera no se pierdan o sean estropeadas por actividades inadecuadas más allá de sus límites formales. Todos tenemos una responsabilidad de cara a implementar las medidas adecuadas que garanticen que s’Albufera sea tan fascinante y rica en el 2018 como lo es hoy día.

Nick Riddiford.

Investigador Principal, TAIB.

La esencia de una entrega al mar

En la montaña, las aguas tienden a crear estructuras convergentes; el agua disuelve en canalillos paralelos los rastillos que acabarán formando regueras. Las regueras se juntan en ángulos agudos, y las microcuencas continúan sumando convergencias, con ángulos más abiertos, mientras que se va perdiendo un poco la energía potencial, pero finalmente el agua va partiendo y esculpiendo los paisajes sublimes hasta llegar al llano.

En el llano, los torrentes toman las formas sensuales de las curvas abiertas y crean pasillos fluviales, paisajes de caducifolios, verdes en verano, cuando todo está seco, y amarillos en otoño. Bosquecillos de ribera, paisajes de energía tranquilizada, con almeces entre tierra y roca, en los lugares visitados por las aves, donde el torrente joven todavía es aceptor dominante de agua y la inundación del suelo muy poco probable. Después, en el llano, donde se hace dominante la función dadora de agua del torrente y donde la tierra puede quedar empapada por periodos más o menos prolongados, los flejes, olmos y chopos van vistiendo las riberas, con alguna higuera y granado volandero, creando los paisajes plácidos de los primeros románticos, el paisaje pintoresco de Constable y los Ruisdale o de las paredes pintadas de las salas de la balconada del casal de Alfàbia. Estos bosquecillos son la última frontera en la erosión física de la tierra, el espacio de humedad estratégica que se conserva hasta el final de la primavera, sobre todo en los torrentes que drenan el llano blanquecino y poco permeable de la isla. Finalmente, en las últimas ondulaciones, llegan a las lagunas litorales, en la frontera perimetral, donde los tamarindos toman el relevo a los chopos.

Al acercarse al litoral, las aguas tienden a ocupar la máxima

superficie, divagando perezosamente o meandrosamente, hasta llegar al mar. El gradiente se maximiza con el tiempo, aumentando la superficie de contacto entre el medio acuático y el terrestre, como en un proceso de alveolización de los sacos pulmonares, y la creación de microhàbitats con diferente quimismo permite la presencia de una alta biodiversidad de productores primarios, por lo tanto un alta diversidad de recursos alimenticios y de hàbitats que serán ocupados por una alta biodiversidad de consumidores y depredadores, desde bacterias anoxigénicas y primigenias hasta vertebrados y flora, y a todo eso tenemos que añadir los organismos migradores, que explotan eficientemente los pulsos de productividad que a menudo caracterizan estos espacios. Eso es s’Albufera, se ve bien en el mapa de López, la esencia de una entrega al mar.

S’Albufera me atrae porque es Parque Natural artificial. No todo es tan poético como lo que he contado hace un momento, pero el ecosistema funciona. Absorbe energía con unas buenas coberturas, secuestrando carbono atmosférico que acaba formando la turba del cañizal y recicla los nutrientes, almacenándolos dentro de biomasa activa y en los sedimentos, incluso el nitrógeno es satisfactoriamente depurado. Las salidas, salvo situaciones más bien catastróficas, son aguas libres de concentraciones altas en sedimentos. El sistema artificial trabaja gracias a las piezas de biodiversidad, que colonizan el espacio. Este ecosistema artificial, o tal vez tendríamos que decir domesticado, tiene una capa de historia y de humanidad que lo transforma en un paisaje sugestivo y ejemplarizante, un paisaje donde parte de la producción primaña fue desviada hacia el hombre, mientras que un caudal significativo de la producción se mantenía y se mantiene a disposición de la biodiversidad que coloniza la Albufera. La vida de sus humanos está reflejada en las piedras, las velas, los canales, los puentes, los norais de Pollentia. Mestre Pep “Alls” y Bateman y López y muchos otros, también los representantes políticos que hicieron el mal negocio de dejar construir en altura sobre la franja dunar. Todos forman este paisaje, como lo formaremos nosotros más adelante.

No todo lo que hay presenta una bondad ambiental, ni todo lo que hay demuestra una sensibilidad educada, pero eso se puede ir solucionando mediante la rehabilitación de algunas formas divagantes, la recuperación de los bosquecillos de ribera –tan estropeados por el hombre y las plagas–, la creación de espacios de seguridad en los alrededores del parque, el diseño de rutas de conexión ecológica y la rehabilitación de la franja costera, tanto la natural como la afectada por la incultura urbanística y la falta de conocimiento. Trabajar dentro de s’Albufera no es delicado; el sitio tiene energía, agua, nutrientes y una mayoría de especies con estrategias bien preparadas para situaciones catastróficas más o menos imprevisibles. La rehabilitación en estos lugares siempre es agradecida si se hace cuando toca, donde toca y con conocimiento de la biología de las especies. El sistema dunar es más delicado, pero también existe la tecnología para hacerlo y los recursos humanos para hacerlo bien. Finalmente, trabajar sobre las construcciones desproporcionadas también es imprescindible, porque finalmente las cosas mal hechas no tienen futuro, y si además son ostentosas no tienen perdón;

duelen en toda Mallorca. Y a fin de que s’Albufera sea algo más que un museo de procesos ecológicos y biodiversidad, sus torrentes se tienen que recuperar y rehabilitar, y como si el parque fuera una gran ciudad de biodiversidad, tenemos que diseñar los pasillos ecológicos dentro de una matriz rural ambientalmente amigable, donde los excedentes de s’Albufera puedan campar sin miedo, devolviendo parte de la energía que se lleva la gravedad. Eso es lo que deseo para s’Albufera, sus habitantes y sus espíritus.

Antoni Martínez Taberner.

Profesor del Área de Ecología, de la UIB.

Importancia y conservación de los sistemas playa-duna de s’Albufera

En el entorno de la Albufera, la región conocida popularmente como Es Braç (el Brazo) constituye lo que desde una óptica geomorfológica se denomina una restinga. Esta formación, hecha de sedimento arenoso, constituye la presa, la esclusa que cierra el contacto directo del mar con la zona *albuferenca*. Es Braç de la Albufera es una joven formación que empezó a evolucionar como una flecha litoral, ahora hace tan sólo unos seis mil años, anclada en el sustrato rocoso de Can Picafort. La parte primogénita de la restinga, la zona d’Es Comúa de Muro, es la que ha adquirido mayor anchura, al tiempo que presenta el mayor número de dunas holocenas y también las de mayor volumen. La flecha litoral, con el tiempo, se prolongó hacia el norte, reduciendo progresivamente su anchura y las dimensiones de las dunas que se formaban encima. Acabó su avance cuando topó con una costa rocosa a la altura del Port d’Alcúdia, dando lugar al total cierre de la actual Albufera.

Hoy, la fachada marítima de la restinga constituye un sistema playa-duna, con una contrastada pero superpuesta dinámica sumergida y subaérea, llena de relaciones y dependencias entre lo que constituye el mundo biótico y el mundo abiótico. La restinga y sus dunas, además de los altos valores ecológicos que ya tienen por sí mismas, constituyen el elemento clave en la estabilidad de la línea de costa. La arena que hoy forman el conjunto de dunas de la restinga es el contingente de sedimento real de que dispone la dinámica litoral para hacer frente a las embestidas de los grandes temporales marítimos y a la progresiva subida del nivel del mar que actualmente vivimos. Por otra parte, la diversidad de la cobertura de vegetación que las cubre, es la defensa de este sedimento del viento, posibilitando además, en el futuro, los mecanismos de transferencia. Todo, y a pesar de no estar de acuerdo con el uso antrópico –urbano– que se ha dado a El Braç desde la segunda mitad del siglo pasado, el disfrute y la explotación del hombre de s’Albufera, pasa de forma irremediable y urgente por la conservación integral de toda la restinga. Hay albufera porque hay restinga dunar.

Jaume Servera.

Geógrafo.

Hablando de invertebrados

Si hablamos de invertebrados, tenemos que sumergirnos en un mundo casi infinito. En el mundo, los invertebrados artrópodos representan un poco más del 60% de la biodiversidad global.

De las aproximadamente 1.300 especies animales citadas de s’Albufera de Mallorca, más del 90% está constituido por estas especies de tamaño modesto que son los invertebrados. Los grupos mejor representados son las mariposas (*Lepidoptera*), las moscas (*Diptera*) y los escarabajos (*Coleoptera*). Estos tres grupos zoológicos de insectos representan más de la mitad de las especies animales conocidas en este reducido ambiente. La importancia de los invertebrados es capital, pues el otro porcentaje, el de los vertebrados (el 10% restante), vive o acude a s’Albufera para alimentarse de esta elevada productividad.

Su biodiversidad, su papel en las redes tróficas, su elevada productividad, el papel ecológico trascendental en procesos de polinización de plantas o diseminación de semillas, etc., hace que sean elementos clave dentro del ecosistema.

También encontramos algunos ejemplos de singularidad: los endemismos. Especies que sólo se conocen en un área geográfica concreta, y, en algunos casos, hoy por hoy sólo en s’Albufera. Entre los insectos endémicos destaca la familia de los Tenebriónidos, unos escarabajos negros y robustos que debido a sus características no voladoras (ápteras) se han convertido en unas auténticas reliquias biogeográficas.

Sin ningún tipo de duda podemos hablar de s’Albufera de Mallorca como del mayor centro de biodiversidad o “punto caliente” de las Islas Baleares.

Guillem X. Pons.

Profesor del Departamento de Ciencias de la Tierra, de la UIB.

Velar por la conservación

Después de veinte años de protección y gestión, sin duda han sido muchos los avances realizados dentro del espacio protegido de s’Albufera, progresos que probablemente tenemos que agradecer más a los profesionales que han llevado a cabo la gestión cotidiana del parque que a los políticos responsables en última instancia de la conservación de nuestro patrimonio natural. Sin embargo, desgraciadamente, estos veinte años de evidente progreso en la conciencia conservacionista de la sociedad isleña no han servido para solucionar una compleja problemática que, generada en el exterior del parque, tiene sin embargo un impacto negativo evidente sobre la superficie protegida.

Por poner algunos ejemplos, las aguas del parque siguen igualmente cargadas de nitratos a causa de la agricultura intensiva de sa Pobla y Muro; de vez en cuando siguen llegando vertidos de

aguas residuales a través de los torrentes; la estación impulsora de las Salinetes sigue vertiendo aguas fecales periódicamente y de forma “controlada”; se ha construido un polígono industrial adyacente al parque, y en el momento de escribir esta nota está a punto de otorgarse licencia para la construcción de un campo de golf en Son Bosc, igualmente lindando con el parque.

La zona húmeda de s’Albufera es, de hecho, también una isla, rodeada (más bien asediada) por una problemática importante e incluso creciente desde su declaración. Éste es un magnífico ejemplo de los riesgos que supone proteger espacios sin actuar sobre su entorno y el resto del territorio.

El papel del GOB a lo largo de estos años ha sido el de denunciar esta situación casi siempre en solitario, como desgraciadamente es habitual. La Junta Rectora del Parque, como instrumento de participación social, ha sido un foro que hemos utilizado para manifestar nuestras denuncias, aunque no podemos decir que este órgano consultivo haya ejercido nunca con mucha vehemencia su tarea de “velar por la conservación del espacio natural”.

Antoni Muñoz, miembro del GOB.

Representante de las Asociaciones de Conservación de la

Naturaleza en la Junta Rectora del Parque.

La Guía de las Plantas

Fui a Mallorca por primera vez en el año 1989 para ayudar en el proyecto Earthwatch, que se estaba iniciando en s’Albufera.

Con el objetivo de ayudar a los voluntarios, que en principio eran mayoritariamente americanos y sin formación en botánica, preparamos un herbario de las plantas que se encontraban en el Parque. Ello facilitó que los voluntarios pudieran comprobar e identificar las plantas que recogían, y además proporcionaba una experiencia en lo que se considera el procedimiento botánico correcto.

Mi amiga y colega en las tareas botánicas, Dinah McLennan, con estudios superiores y un doctorado en ciencias, me ayudaba en todo ello, además de hacer un inventario de las plantas dentro del área del Parque. Estoy muy contenta de saber que los estudiantes de la Universitat de les Illes Balears continúan utilizando y manteniendo el Herbario.

Al Parque acuden muchos visitantes ocasionales, tanto locales como extranjeros, incluyendo a los amigos del gran número de observadores de pájaros que vienen de todo el mundo. Cuando Dinah y yo hacíamos el inventario de las plantas, los visitantes a menudo se detenían para preguntarnos los nombres. Pronto nos dimos cuenta de que existía la necesidad de hacer un librito sencillo y breve donde se pudieran identificar las plantas fácilmente. Con la aprobación y aliento de Biel Perelló, escribimos *La Guia de les Plantes (Plants of Paths,*

Marsh and Meadows), en catalán y en inglés. Como el libro va dirigido a personas sin estudios en botánica, las características específicas aparecen en las ilustraciones, mientras que sólo utilizamos los términos técnicos cuando realmente hacía falta. En el libro aparecen en forma tabular algunos datos, como la floración, la altura de la planta y su uso, tanto en el ámbito farmacéutico como práctico. Incluimos el nombre en latín y la familia a la que pertenece, pensando en los botánicos que consulten el libro y en todos aquellos que quieran saber algo referente a la flora. Nuestra intención siempre ha sido que todos los beneficios obtenidos por la venta del libro vayan destinados al Parque Natural de s’Albufera... No obstante, a día de hoy las ventas siguen siendo escasas.

Desdichadamente, mientras preparaba el libro hubo un cambio en el equipo gestor del Parque, y se cortaron muchas flores silvestres al borde de los caminos. Los caminos ya no eran tan interesantes visualmente. Por suerte, bajo otro equipo gestor las flores vuelven a crecer con su fauna asociada. Había cierto temor por el futuro de las orquídeas en el Turó de ses Eres. Las inundaciones que tuvieron lugar en el año 1990 aniquilaron la población de conejos en el Turó, y el resultado fue que algunas plantas, especialmente la *Euphorbia terracina*, crecieron tanto que las orquídeas empezaron a estar amenazadas. Se llevó a cabo un seguimiento del área, y el TAIB está dejando constancia de ello.

Otros compromisos en Inglaterra, tanto personales como relacionados con la botánica, me han mantenido apartada de s’Albufera en los últimos años, pero estoy encantada de saber que los estudiantes de las islas se muestran tan activos, y que junto con los voluntarios que trabajan para el TAIB continúan con el trabajo de Biodiversidad, en el que tuve el privilegio de participar en los primeros años de la existencia del Parque Natural de s’Albufera.

Josephine P. Newbould.

MSc.

Parque Natural de s’Albufera: veinte años de un lugar dinámico

Mi primera estancia en s’Albufera fue en el año 1999, cuando hice un estudio sobre los impactos de la agricultura y el turismo en el sistema acuático. La toma de datos mensual de la calidad del agua (de 1994 hasta hoy) muestra un sistema muy dinámico, lejos de una situación estable. No obstante, a mi entender, realizar este seguimiento no sólo es importante para observar cambios, sino también para formular objetivos para el manejo de s’Albufera que tienen en cuenta el valor de alta variabilidad interanual entre el ecosistema y el clima mediterráneo. Además, es importante tener constancia de la probabilidad de cambios abruptos en la zona húmeda cuando se encuentra en umbrales ecológicos.

Es muy difícil hacer el seguimiento de cambios globales del ambiente en un ecosistema tan manipulado como s’Albufera; de hecho, los efectos globales se relacionan mutuamente y con cambios a escala local y escala regional en patrones multidimensionales, difíciles de comprender. No obstante, la comunidad científica internacional interpreta el diagnóstico de la vulnerabilidad a escala regional para cambios globales como un método alternativo para entender relaciones complejas sobre causa y efecto. En este sentido, s’Albufera nos provee de una base de datos de veinte años que es única y multidisciplinar a escala regional.

La interpretación y selección del conocimiento científico con respecto a los impactos humanos y al gran valor de s’Albufera, es parcialmente un ejercicio normativo dentro de la política de Mallorca. Por eso, la transparencia en este ejercicio tiene la misma importancia que la mejora del conocimiento científico. La presentación pública de incertidumbre científica y social también es un desafío importante para programas de seguimiento a largo plazo como el del TAIB. Después del año 1999 he regresado cinco veces más a s’Albufera, y cada vez mi curiosidad ha ido aumentando a causa de las novedades en el manejo de la zona húmeda. Ello demuestra el carácter dinámico de esta área única, lo cual nunca debe considerarse aburrido. Finalmente, impresiona ver la resistencia ecológica de esta área protegida a pesar de la presión humana, un logro impresionante del personal del parque.

Jeroen Veraart,
Wageningen University.

Libélulas con... aceitunas

Me gustaba ir en bicicleta por s’Albufera, equipada con mi dispositivo, a la búsqueda de libélulas durante todo el día. Observaba a través de los prismáticos, identificaba y contaba todas las libélulas que veía. En algunas ocasiones, cuando estaba sentada junto al estanque, respiraba profundamente el aire del Mediterráneo. Lejos, en la distancia, había garcillas buayeras persiguiendo búfalos —así era como solía pasar el día en Mallorca durante mi estancia, mientras preparaba el proyecto para sacarme el Máster en la Universidad de York, en Inglaterra. Decidí pasar este tiempo en Mallorca porque, de hecho, ya había estado en s’Albufera el mismo año en un viaje organizado en primavera por la Universidad de York, y había comprobado que era un área interesante para estudiar la ecología de las zonas húmedas. El instituto de investigación se encontraba justo en medio de la zona húmeda, y conseguí recoger datos muy valiosos de los diferentes tipos de libélulas en s’Albufera. El resultado de mi investigación se publicó más adelante en una revista científica. Esta experiencia me llevó a

seguir investigando —de regreso a Japón, mi país—, la genética de la población de libélulas en Japón para mi doctorado. Los trabajadores de s’Albufera fueron amables, y me lo pasé muy bien charlando con ellos. Normalmente, tenía la costumbre de cenar a las seis de la tarde —la hora habitual en que se cena en Japón, pero no en s’Albufera— y ellos me preguntaban cada día si aquello era la comida o la cena. Estoy muy agradecida a los trabajadores de s’Albufera por todo su apoyo. Añoro a esa gente, con tanta calidez humana, los paisajes bellos y las aceitunas tan sabrosas que comí aquí.

Mayumi Sato.

Opositora al doctorado en el Centro de Investigación Ecológica en la Universidad de Kyoto, Japón.

Deseo de Albufera

¿Qué es lo que los lleva a recorrer tantos kilómetros, a trasladarse desde su tierra al norte de Europa para venir a Mallorca y justamente a s’Albufera? No es sólo el sol, ni la playa. Llegan durante la primavera y el otoño, cuando las playas casi están vacías y el buen tiempo no está ni mucho menos garantizado. Lo sabemos, vienen atraídos por las aves. Sabemos que las aves viajan por necesidad, para evitar las condiciones climáticas extremas y la falta de alimento. En cambio, a los amigos de las aves les mueve principalmente un deseo. La ilusión de unos instantes que quizás ni siquiera se producirán. Casi seguro que sí, pero quizás no en la medida que habían imaginado. Hace falta mucha imaginación, mucha necesidad de volar, un deseo extraño de pureza que buscan entre el lodo pesado y oloroso de s’Albufera: la región más maldecida por la literatura de todos los tiempos es, también, el teatro del aire. Y las antiguas cacerías se han convertido en meticulosas observaciones, anotaciones y registros.

Identifican el canto, el temblor del aleteo, la chispa de los colores. Se mueven en silencio, visten ropa militar, cargan pesadas mochilas. Despliegan los trípodes con ansia y enfocan el telescopio. No tomarán ninguna fotografía. Durante unos segundos, miran al pájaro que todavía se demora un momento siguiendo su camino, indiferente. La precisión de la óptica conecta el ojo y la mente del observador con el gesto ligero del pájaro. No hay nada más que este instante huidizo. Un instante que no podemos detener con una cámara fotográfica sin que pierda la magia, porque no es sólo una imagen; también es música, tiempo.

Para mí, los observadores de aves son uno de los tipos humanos más interesantes de s’Albufera de hoy, junto con los campesinos de su marjal o los pescadores búlgaros. Por eso,

he orientado mi trabajo fotográfico casi como un documento etnográfico centrado en la nueva relación entre las personas y la naturaleza que el Parque va configurando.

Quiero dar las gracias a las personas que se han dejado retratar. A Gerhard Voegele, turista alemán que visitaba s’Albufera por cuarta vez, a la familia Venables de Inglaterra, a la familia Neven, holandeses residentes en Irlanda y a M. Runchman y su compañero, de Inglaterra; todos ellos pasaron por s’Albufera un mismo día de este año de aniversario. También quiero dar las gracias a los inmigrantes búlgaros y rumanos que pescan sueños y carpas en los torrentes de Muro y de Sant Miquel, a las afueras del Parque. Y a los campesinos de su marjal, el espíritu de los cuales he perseguido por toda la región. Evidentemente, también a todo el personal del Parque y a todos los que, un día u otro, en estos veinte años, hemos caminado juntos por s’Albufera.

Miquel Frontera Serra.
Biólogo y fotógrafo.

ENGLISH TEXT

01 PORTICO

Presentation

The celebration of the twentieth anniversary of a natural park in the Balearic Islands marks a memorable occasion. But it is all the more remarkable when the park in question is s’Albufera since this is the natural area par excellence and one of the most emblematic places in Mallorca. Its natural richness, its environmental value, its biological function and its scientific relevance has led this park to be known internationally and is now an area where the main flora and fauna species are preserved. It is also a very important tourist magnet for the north of Mallorca as is shown in the fact that more than 125,000 annual visitors, mostly Germans and English, take a stroll around the park.

The environmentalist and scientific mobilization at the end of the 1970s made the public administration aware of the fact that it was time to open up a great extension of this valuable wetland area to the public and subsequently declare it as a natural park. Mallorcan society has persevered in its efforts to maintain s’Albufera as a privileged natural site where environmental protection has ensured it remaining unspoilt. The area covers approximately 1,650 hectares of rich biodiversity that has been of great use, bestowing a unique landscape on our island.

S’Albufera is a landscape, but it is an atypical landscape since the presence of water accords it a uniqueness that contrasts with the rest of the scenery in Mallorca. It is this singularity that draws some of the most remarkable flora and fauna species to s’Albufera. The Balearic Islands’ welfare depends on tourism; therefore the preservation of our land remains an essential issue if we want to preserve our main source of wealth. S’Albufera has played an important and invaluable role, which has been of great relevance due to its environmental qualities.

Book in hand you will be able to read about the history, the life and richness of s’Albufera told by its protagonists -the staff members, researchers and visitors- describing every detail. It would have been impossible to preserve s’Albufera as we know it today without their collaboration, their dedicated work and attachment to this emblematic place. It is a comprehensive and invaluable book whose aim it is to pay homage to all these people and to s’Albufera itself, which is one of the most important natural habitats in the Mediterranean basin.

I would like to express my warmest gratitude on behalf of all the residents of this land to all those people who for one reason or

another have done their bit so that s’Albufera remains our model natural park. Firstly I would like to thank staff members who have worked there over the last twenty years; secondly my thanks go to volunteers; lastly to researchers and scientists. They have all contributed in the making and the enjoyment of s’Albufera.

Lastly, I would like to congratulate all those people who have taken part in the publication of this book. They have undertaken a formidable task showing a great attachment to s’Albufera, my thanks go to them.

Let’s enjoy s’Albufera now. It is worth it!

Miquel Àngel Grimalt i Vert.

Minister of the Environment of the

Balearic Islands’ autonomous government

02 PATHS

... We have to consider s’Albufera as the object of scientific research and as a didactic element. Knowledge of this site can be placed at two levels: on one hand, a constant expansion of what is occurring there, which is the consequence of studies carried out by naturalists, geographers, anthropologists, economists, etc; on the other hand, the repercussions of spreading this knowledge. Therefore, we think that it would be convenient to set up a centre for research in s’Albufera itself where research undertaken there could be related to that carried out in the University. This centre would include a museum for educational purposes, other facilities and media (audiovisual, guides, publications, trails, etc) where all interested parties, especially schools, can acquire some knowledge of s’Albufera and its past.

We have therefore reached the conclusion that the extension that covers s’Albufera and its surrounding area, with the exception of those degraded parts that have been irretrievably damaged, must be preserved in its entirety with the aim of recovering this area and avoiding any kind of legal or economic speculation that could have a negative effect on it. We consider that the Administration should take on this responsibility as this site has a social interest that ranks above any other private interest.

ECOLOGICAL STUDY OF S’ALBUFERA IN MALLORCA,
Geography Department of the University of Palma de Mallorca (December, 1980)

S’ALBUFERA: TWENTY YEARS OF MANAGEMENT

Before s’Albufera was designated as a Park, people saw it merely as a source of useful products: fishing, hunting, reed and reedmace... or the land itself, converted to agricultural or urban use.

However, 1988 saw the culmination of a conservation process initiated years before, first by scientists and later by individuals and groups of people interested in the conservation of this natural space. Already, in 1962, an international scientific convention (the MAR conference) had highlighted the value of s’Albufera and drew attention to the priority need for its conservation. The protests and pressures for the protection of a wetland progressively eroded by a series of urban developments grew and the force of public opinion in Mallorca –thanks a great extent to the efforts of the GOB– Spain and Europe laid the foundations for the political steps which ensured that s’Albufera was preserved.

In 1985 the Balearic Government acquired a substantial part of the area (830 hectares) and this was added to later with the acquisition of 390 hectares by ICONA and 100 hectares by the Balearic Islands Foundation. This led to the declaration of the Park in 1988, with the remit to protect the land against urban development, to conserve and restore its natural values and, at the same time, to promote public use compatible with conservation of the site.

Responsibility for the Park passed into the hands of the Balearic Government’s Ministry of Agriculture and Fishing (and now the Environment Ministry), with the decision-making process guided by a management committee comprising representatives from administrations implicated in the site, scientists, conservationists and other interested parties.

A multi-disciplinary team, provided by the *Conselleria de Medi Ambient* (Environment Ministry) and *Espais de Natura Balear*, undertakes day-to-day tasks as diverse as management, environmental education, providing information to visitors, administration, environmental monitoring, maintenance, and agricultural and pastoral activities.

In s’Albufera the human and economic resources are governed by a high-priority objective: the conservation and restoration of the natural and cultural heritage in a manner compatible with public, educational and scientific use, whilst integrating with the socio-economic needs of the immediate catchment.

These are the major themes in the management of s’Albufera, guided by a long-term management plan and supported by annual assessment plans.

The water

A key priority in wetland management is the control and monitoring of the quality and volume of water. The declaration of the Park implied an improvement in the quality of the water. Waste water that previously emptied into the wetland untreated now passes through the water purification plants of Sa Pobra, Muro and Can Picafort. Every month Park staff collect water

samples to measure a series of physical and chemical factors as an indicator of water quality.

The other objective of the hydrological management is the control of water volume and flow. The canals constructed in the 19th century for the drainage of s'Albufera were designed to allow water to flow directly to the sea. Nowadays the purpose is to maintain the main canal network in good condition for its habitat qualities, its ecological capacity and to ensure that floods do not inundate the bordering agriculture of the *marjals*.

In addition, actions are being taken to improve retention of the fresh water in order to maintain flooded zones and reinstate old lagoons - all without losing contact with the sea, essential for fish populations such as the eel whose importance to the fishermen of the region has already been emphasised.

These objectives are fulfilled by means of a system of sluices, dredging and clearing the canals, ditches and lagoons, and cutting the reed which would otherwise impede the flow of water in the canals. This is done during the winter to avoid disturbance to nesting birds.

Cleaning activities take on a particular importance at times of torrential flows when water entering the Park brings with it all amount of materials and waste picked up outside..

Livestock grazing

In times past, s'Albufera had been grazing pasture, but when this practice was abandoned there was a large increase in area and density of reed beds. This event, coupled with gradual sedimentation of the zone, meant that the shallow open waters, an essential feeding habitat for many birds, virtually disappeared. In order to recover this habitat the decision was taken to act. Discarding the use of machinery and fire, it was decided on extensive pasturing by cattle. The animals adapted for this task are the Mallorcan race of cattle. In some specific areas, Camargue horses and buffalos are also used. They are all animals capable of foraging effectively in wetlands.

In this way, the Natural Park has also contributed to the restoration of a native race. More than a hundred Mallorcan cattle graze the marshes in spring and summer. Then, in autumn they are transferred to the neighbouring mountains where they spend the winter. Monitoring their health, moving them from pasture to pasture, the construction of enclosures etc., are all part of their management and care.

The pasture acts as an excellent fire-break to the extent that reed-bed fires, which until recently affected much of s'Albufera, have now almost disappeared.

Control of the vegetation by grazing has produced spectacular results for the biodiversity of the Park. A large amount of open water has been restored and this has increased the abundance and diversity of birds present in the Park. The number of birds

wintering at s'Albufera has increased by more than 400%. Species which were previously great rarities, such as the Bittern, Cattle Egret and Squacco Heron, now breed; herons are much more abundant. It has also promoted population increases for fish, amphibians, Pond Terrapins and wetland orchids.

The biodiversity

Another step towards restoring the biodiversity has been the reintroduction of species that had disappeared, such as the purple gallinule and red-crested pochard, both of which are now well established and breeding in s'Albufera.

In addition, the presence of invasive species, detrimental to the native flora and fauna, including Florida terrapins, feral cats, carp and a range of exotic plants, has required measures for control.

Some measures have been taken in order to protect and improve the general biodiversity of the Park, especially those habitats that are more fragile or in danger of extinction. Likewise, conservation and habitat management have helped with the breeding of some scarce species.

Because of their danger to birds some overhead wires have been taken down and power lines buried. Restoration of the riparian woodland and orchid conservation are other high priorities.

At the same time, there is an on-going programme of vigilance throughout the Park to eliminate poaching and illegal fishing, to reduce the incidence of fires and to ensure that Park regulations are met.

Traditions

Management at s'Albufera is not just directed at the biodiversity: one of the objectives is also to maintain and re-establish traditional uses, such as the eel fishing, rice growing in the bordering *marjals*, cane and reedmace craftwork. These activities are part of the district's cultural heritage and merit protecting. Equally, the restoration of specific features has benefited the valuable architectural heritage.

Science

A fundamental element in the management of s'Albufera is the Programme of monitoring and research.

A range of monitoring activities is conducted from the Park. There are two weather stations that collect daily information that is sent to the National Institute of Meteorology and the Internet, and incorporated into the Park database.

Monitoring of the water quality is carried out in conjunction with the Directorate-General of Water Resources. Particular attention is given to the levels of nitrates, phosphates and other pollutants present in the Park water.

From 1988 information has been collected systematically on the birds: their populations, migratory movements, breeding, the progress of the reintroduced species... This ornithological monitoring is conducted by means of counts, scientific ringing and an observations log. The contributions made by the visitors are entered here and into the database.

Other monitoring activities include the effects of grazing on the vegetation and trends in public use: the number, origin and the type of visitors are recorded. The Dennis Bishop laboratory is well equipped with scientific instruments at the service of the Park and to other entities undertaking research here. More than twenty research groups and numerous scientists from universities and institutes, both national and foreign, have carried out studies on botany, zoology, geology, ecology, etc., in collaboration with the Park.

Most of the investigation activities are made within the framework of TAIB, The Albufera International Biodiversity group, a multi-disciplinary team of scientists drawn from several European countries. From 1989 they have undertaken continuous monitoring of the biodiversity, ecology, environmental change and effects of management at the Park. The results are to be found in diverse publications and on the "web". A key synthesis of their findings has been published in the inventory of biodiversity at s'Albufera, which gathers into one list the nearly 3,000 species of animals, plants and fungi known to be present in the Park.

The Natural Park's contribution to science is an essential part of its role, but its most important contribution remains the conservation of the species and the ecosystems.

The visitors

S'Albufera de Mallorca Natural Park is as much a place for people as it is for science: tourists, families, naturalists, photographers, schoolchildren, indeed anyone who enjoys nature.

Some 120,000 people visit the Park every year. The number visiting grew spectacularly during the early years of the Park but has now stabilised. About 80% come from abroad, particularly Germany and the United Kingdom.

Facilities designed to enhance the visit include a new reception centre, a permanent exhibition, a number of trails, bird hides, observation platforms and towers, education and information staff, and publications in several languages.

One specially targeted group is the schoolchildren. Within the framework of the Park's education programme, guided walks are provided by the education team for about 4,000 students every year.

Activities are also organized for the public generally in the form of guided walks, open days, bird-watching, audio-visual presentations, workshops demonstrating traditional skills, etc.

The intention of all these activities is to enhance people's

understanding of s'Albufera's flora, fauna, history and traditions etc., to help them appreciate the requirements of management and to improve their respect for the environment. Visitors are required to follow some minimum rules of conduct in order to avoid disturbance to the wildlife and inconvenience to other visitors, including respecting the opening hours, circulating only on foot or by bicycle, following the waymarked routes quietly, and not collecting any plants or animals.

Those who wish can get involved in the conservation work by participating in voluntary work camps and other activities. The Park gives training and support to the various groups undertaking tasks which meet the needs of management.

The local neighbourhood

S'Albufera is not an island disconnected from the region in which it lies: this is an agrarian, rural and tourism region in which the Park must play an energizing and relevant part.

The attraction of s'Albufera for tourists has had one of the most significant socio-economic repercussions, because it has added value to the zone and this has resulted in tourism of a higher quality. The volume of visitors to the Park peaks in spring and autumn, contributing to an extension of the tourism season beyond just summer.

The integration of neighbouring communities in the conservation process at s'Albufera is a priority objective. Continuous contact is maintained with the district councils of Muro and Sa Pobla, as well as leisure organisations, hunting groups, firms and other local associations to avoid impacts, to find common ground and even to organise joint activities.

The Park regularly organizes a diary of events designed to inform and involve, which is especially directed at local communities. In addition the education programme specifically targets education outlets in the immediate districts in order to enhance perception and pride towards s'Albufera for those living nearby.

S'Albufera de Mallorca Natural Park is water, life and culture, a set of values which has to be preserved. But it is also much more than that. Wetlands are fundamental to the conservation of the biodiversity of the entire planet. And in our islands the Natural Park has a key role in our advance towards sustainability.

Adapted text on the "Guide for visitors" by Aina Llauger and Biel Perelló.

03 BONDS

Tenacity

Tenacity and imagination: we need and have them both.

Tenacity in order to believe in s'Albufera, when many thought it was a lost cause.

Imagination to shape and mould it once more, to form and restore a landscape that should never have looked the way we thought it did.

S'Albufera: a space waiting to be shaped, a landscape waiting to be invented.

Because from immemorial times Man has been an ecological factor. Some were there to destroy, others to build.

Ramon Folch i Guillen.

An entry in the Park's visitors book from 1992

Landscape. That is what s'Albufera is. But this is a very different landscape compared to other sceneries in Mallorca that are defined by their arid climate conditions; here physical, biotic and anthropic elements related to water present some distinct features highly differentiated from the rest of the island.

Despite the reduced extension of s'Albufera and its surrounding area it formerly accounted for some 3,000 hectares that represent less than 1% of the territory in Mallorca, of which approximately half remains to this day -, the exceptional nature of its ecosystem and its being the recipient of great bird migrations, surpasses its importance in relation to the space it occupies on the island and it has to be valued within the context of the scarcity of wetlands existing in the western part of the Mediterranean basin. S'Albufera can be analysed at different levels taking into account the changes that have occurred at a different pace, it can be assessed from the different branches of knowledge that evaluate the facts, but above all what really matters is its ecosystem which forms a unity, which has gradually changed naturally or through the pressure of human activities that have drawn on its resources.

S'Albufera is a source of water and is the main protagonist displaying flora and fauna whose diversity and specificity confer a great value on it from the point of view of natural science. All these physical and biotic elements are resources that man can take advantage of, but at the same time they contain some pernicious elements. S'Albufera, like many other humid areas in the Mediterranean, was a source of malaria: as early as 1799 Alexandre de Canterac stated in his project draft to drain all the humid areas in Mallorca that "*Alcudia est un séjour pestifere pendant l'ete. La Puebla ne manque gueres*". This is the reason he furnishes to justify his project, to which he also adds its agrarian interest. We must bear in mind that

the political scheme of 1847 that would lead to the draining works in 1870, financed by Bateman and Hope and carried out by the engineers Waring and Grun, was based on a population settlement which aimed at improving sanitary conditions- in this particular case the eradication of malaria- and an increase of its farming production.

It has been acknowledged much later that both objectives could have been achieved in other ways that would have prevented its destruction. Hence another line of thought arose concerning s'Albufera: nature seen as a victim subjected to senseless human interests, which since the improvements of Sa Marjal in the seventeenth century to the last tourist encroachments, have reduced and degraded a considerable part of the original extension and configuration. However, in the course of this natural perversity, other people who showed a much more respectful disposition and took an interest in its common welfare, assumed the responsibility of acquiring knowledge on s'Albufera and worked in favour of its conservation through research, denunciation and politics. It is thanks to these people that what remains of s'Albufera is protected and managed, projects have been undertaken that have enhanced our knowledge and contributed to science, and have promoted environmental science learning and responsibility towards nature.

S'Albufera has shown a high degree of resilience when it comes to withstanding aggression perpetrated by man to the extent that he has not been able to conquer the forces of nature completely, despite losing a part of its peripheral area in the battle, the most vulnerable. The establishment of Sa Marjal saw the transformation of a cattle-raising community to an agrarian way of life; the drainage scheme put forward by Alexandre de Canterac in 1799 would be rejected, but would inspire Bateman's project -the parallels are obvious and Bateman's social contacts meant that he gained access to the Canterac document in the Amies del Pais archive-, that fell through too as did the attempt to implant rice growing or manufacturing paper from reedbeds. Unfortunately, the tourist trade has been more successful, beginning with hotels and golf courses being opened in 1934 and which would later increase with the more recent tourist boom, leading to the disappearance of the Estany Gran ("Big Lake"), the degradation of the Estany dels Ponts (today known as Lago Esperanza) and the urban development of a considerable part of the coastal bar that separates it from the Bay of Alcudia.

The surrounding municipalities have inherited some cultural features peculiar to this area, which are revealed through the kind of jobs that have been undertaken that consist mostly in taking advantage of these resources, awarding a certain character to its inhabitants, who show a great capacity

for work and notable industriousness that are quite striking. Game, fish and rice are part of a unique cuisine, using techniques and methodologies of great anthropological value, a good proportion of which have disappeared. Other resources such as reedmace, hemp, esparto grass or flax suffered the same fate and have a testimonial presence at the Museum of Muro. Old stories and traditions, songs, rhymes and anecdotes are compiled in local publications as in Sa Marjal (Ciutat de Mallorca 1919-1923; Sa Pobla 1924-1928), Vialfas (Sa Pobla 1957-1963) and Algebeli (Muro 1962-1970), and through these magazines knowledge about s’Albufera was spread.

Presentation of the monograph S’ALBUFERA DE MALLORCA (1995), from the Society of Natural History of the Balearic Islands

Dr. Bartomeu Barceló i Pons.

Human Geography Professor at the UIB (University of the Balearic Islands), Member of the Institute of Catalan Studies (Institut d’Estudis Catalans), Member of Honour of the Governing Body of the Park.

S’Albufera in Mallorca, a complete stranger?

Before the Natural Park was designated as such in 1988, the Balearic Government acquired most of the terrain that would later be protected. It was in May 1986 when the gates of this site were opened to the public, which previously had only been accessible to the owners and their circle of friends, a few fishermen and hunters; and curiously enough to a handful of foreign holidaymakers who were staying in some of the hotels whose proprietors also had an ownership stake in s’Albufera. Today we can report that more than 1,600,000 people have visited s’Albufera in the last twenty years.

Could it be that these hoteliers were the precursors of the current tourist campaigns that promote holidays extending beyond the traditional hot season? The fact is that for more than twenty years many foreign visitors have chosen to stay at these establishments with the aim of enjoying the privilege of visiting the wetland.

Furthermore, the protection of this site has meant that around three hundred thousand Mallorcans (288,098; 24% of the visitors recorded since 1988 at the reception centre) have been able to wander freely along the paths, clearing up the aura of mystery in which this site was shrouded; perhaps the reason was that its access had been restricted to only a few (unfortunately, this occurs in other emblematic sites of our islands), perhaps because of the amount of water on an island where the Mediterranean climate and over-population mean water is a scarce commodity, perhaps because of the creatures that inhabit it, some like the eagle or migrating birds of curious shapes and habits, which

folklore has turned into legends and that we now have a greater knowledge thanks to amateurs and scientific researchers.

However, the number of foreign visitors has surpassed by far those from the island and they can be counted in hundreds of thousands, most of whom come from Germany and the UK (amounting to 841,800 visitors, 70% of the total number recorded at the reception centre). There are those who ignore its existence and importance until they visit it for the first time, and there are those who year after year include it as part of their itinerary during their stay on the island, attracted by the flight of the osprey, the beauty of the orchids, or simply the peace and quiet of the site.

Finally, I would like to mention those who throughout all this time have visited us regularly, even daily, creating bonds that go beyond the strict relationship between visitors and staff members of a park.

But, there are still those who ask me with surprise: “Ah, so people can actually visit?”

Alexandre Forteza Pons.

Park guide since 1988.

S’Albufera, a defined border of imprecision between land and sea, was a plain full of life, legendary fears and baffling mysteries, unrevealed and fascinating in itself, a sensorial empire of incommensurate dimensions.

Alexandre Ballester.

“Album del Temps”, Sa Pobla, 2000

Sharing Sa Bufera

My work experience has been virtually linked with s’Albufera, and I can’t say that I would have liked to do any other job; especially when it comes to my colleagues and friends I’ve made, the experiences and knowledge that it has furnished me with and the people I’ve met, with whom I’ve shared their singular accounts and wisdom. At the end of 1988, it seemed to me a much more inhospitable place than it is now, more secretive and mysterious, more impressive. I looked at it with respect, both s’Albufera and its people arousing in me a thirst for knowledge and a desire to share...

The Albufera we see today is a reflection of the activities of its neighbours (it has had very few inhabitants!), those who visit it, those who have made some particular use of s’Albufera: marjalers, waterway maintenance men, fishermen and hunters, shepherds and farmers, English engineers and others, wardens, speculators, hoteliers, tourists, ecologists, schoolchildren, scientists... and visitors in general; but that also includes us as staff members who have made an effort and still do in this new

and exciting venture which is focused on the conservation of the Park... But it has been (I wonder if it still is) a historic conflict of interests between nature and material profit... and this has always been a burden!

Two different and contradictory scenes have arisen at the same time in the twenty-year period of the functioning of the Park as such: one has been the constant improvement of the biodiversity within the protected area, which has benefited from different management skills that have been put into practice, the other has been the negative environmental impact that affects the surrounding area of s’Albufera; at present the Park is surrounded by a power station where ash is dumped, more urban developments, an industrial estate, a water treatment plant characterized by its malfunction and the most extensive farming area in Mallorca. Let’s cross our fingers and hope that we won’t have to add a new golf course to the list.

I have been very fortunate to be able to work with special people, by those I mean experienced wetland labourers who delivered it to the new managers and shared their knowledge of words: names of places, animals and things that had been used from time immemorial. People who were reliable, loyal and hard-working like no other... Those rough and thick hands resting on his walking stick, that cigar on one side of his lips, the typical way he dressed and his noisy moped are part of my memories... Thank you *l’amo en Llorenç* for sharing those years!

The era of landowners, drainage and overambitious constructions, hunting and fishing, rice growing, salt and paper belong to the past and so do those miserable lives, gruelling tasks and the dream of those people who witnessed all this and led to a lesson that we all learnt from. These twenty years in which the Natural Park has been running have marked a new long-running period in the intense history of s’Albufera, which encompasses its protection, restoration and conservation. There have been 135 people who have worked “officially”, and many more have participated as volunteers as well as scientific and academic collaborators. Throughout these years every single person has left an imprint, some more visible than others, but they have all been important, sharing their singular and varied experiences... There is still a lot to do in s’Albufera!

Here’s a toast to the senior and junior staff members, to those who are here with us today and those who were in the past... many happy returns for this twentieth anniversary!. There was once a fisherman from Sa Punta d’Es Vent who used to say: “thirty, forty... we’re not there yet!” (or something similar).

Biel Jeroni Perelló i Coll.

Geographer and staff member of the Park since 1988

04 ROOTS

1959

1959... A five-year-old boy visits s’Albufera with his father, who occasionally enjoyed the privilege of hunting there. It is night when we arrive, along country tracks, and I remember tens of owls. The next day, a miracle: hundreds of cattle egret, coots, ducks, thousands of frogs... An osprey drops like a stone in front of the boat and flies off with a fish. Luxuriant life everywhere, which would leave one of the most profound impressions in his life...

1988... Almost thirty years later that child would have the great privilege of setting up the first natural park in the Balearic Islands whilst trying to restore its natural heritage, damaged after being abandoned and ravaged for decades, an area that had been amputated by urban development. There was an urgent need to protect the fauna, allow open waters to flow freely, encourage people to come and discover that particular habitat and wildlife as well as to restore trails and observation platforms, produce leaflets, share our love for this Park, its animals and plants. To achieve our goal, we relied on a small but enthusiastic team; we had a very tight budget, but there were volunteers and benefactors - Pat Bishop, Pere Serra and a flood of small contributions. We lacked experience but there was no shortage of courage added to which we received the aid of advisors from other countries. Experts from the Camargue, Veneto, England, all came to visit us, giving us contradictory advice at times.

For centuries Mallorcans had allowed a devastating use of s’Albufera permitting extensive hunting and fishing, drainage, urban development and waste waters to flow into the site. The change would be dramatic: it was now absolutely necessary to restore it to what it had been, look after it, show and enjoy it. Parks like s’Albufera should not be islands within islands, but they should play an essential role in changing our attitudes towards our territory.

Joan Mayol (biologist).

First director of the Park (1988-1998) and now head of the Protection of Species for the Conselleria de Medi Ambient (Environment Ministry) in the Balearic Islands.

My first visits to s’Albufera

My first visits to s’Albufera were virtually clandestine. In those days it was private property and the realm of hunters. Very seldom did we dare trespass a gate or did the wardens allow us in. I recall that we went mostly in winter. There were usually five of us: Jesús, Joan, Lluc, Tonyo, myself and perhaps someone else came along. We were in the early stages of field

ornithology: a primitive field guide, antiquated binoculars. We gradually discovered that wetlands are prodigious sites and here on this very island we had one (along with s’Albufereta and Salobrar, and lagoons in Sa Vall and in Cala Mondragó). We would pull up our car on the road -very often flooded- and stumble through rushes, reeds and reed mace until a canal prevented us from going further. Then, we would stare for hours, always at a distance across the sheets of water.. We were lucky if we saw a few coots, mallards or some restless teals... Large flocks of starlings flew past; or a heron. A marsh harrier swirled back and forth in the sky like a kite without a string, then vanished on a gust of wind. A fleeting pleasure! We wrote it all down. It was cold; perhaps it was drizzling. It was our sincere hope that one day the area would be protected, as we had learned from conservation articles was happening in other European countries. It was a dream, an ambition. They swore at us and threw us out a few times. On more than one occasion they threatened to shoot. We returned no matter. This happened more than thirty years ago. Or more. These memories rush to my mind when I visit the Natural Park (not as much as I’d like) and I see so many people, staff members and visitors, who now love it.

Miquel Rayó, writer

Ornithologists in the field and with the pen

In the early seventies we were a handful of utopians. To save the Balearic Islands from urban development, my God! In those days, s’Albufera was already our totem; the Serra de Tramuntana too, I have to add. It was also the era of the land “rodent”, exploiters who planned to convert the wetland to a deplorable “Mallorcan Venice”. We didn’t let them, no indeed we did not, and I’ll say it once again loud and clear: we did not let them. Otherwise we would not now be celebrating the twentieth anniversary of the first natural park in the archipelago?

I would like to write a few lines to evoke a story or anecdote... almost nothing springs to my mind! What can I say about a place that already in 1975 had shown me a bird “new to the Archipelago”?, the dream of any ornithologist. I saw a black-headed bunting in camí des Senyals, a bird never before seen in the Balearic Islands. Was it some kind of hallucination? No, some twenty years later -in 1996 and again in 1998- there were, thank goodness, two more sightings, this time in Bòquer. Proof, at last, that I was not on anything at the time!

However, before the story of the bird sighting took place, I remember that suddenly one day very much in the early stages, the “rodents”, who never took a break, started to drain a precious new stretch of territory full of lakes, canals and saltmarsh. They

hurriedly filled it up with burning ashes from the Alcanada power station, in what was a deplorable procession of lorries unloading waste which killed all form of life; while we were dubbed by a renowned journalist as being ecolós (= “eco-lunatics”) or green parrots. All this depressed us and an idea took shape in my mind: I was going to emulate James Bond, so I dressed accordingly; I put on a suit in the guise of the Afrika korps colours, slung my camera over my shoulder and when it was pitch dark I headed straight to s’Albufera! At the crack of dawn I was already well positioned, hidden among mounts of ashes and other materials and covered from head to toe in a grey dust. When the lorries arrived to accomplish their hazardous mission I started to take photos non-stop; I was a bundle of nerves. I did the same thing for a couple of days, although this was not the first time, believe me, that ashes were dumped in s’Albufera, nor the first time that a wetland area was drained in Spain. Those denouncing photographs were published in many national papers and they were, in a way, the beginning of an intensive campaign that would go on until the Park was designated as a Natural Park. We certainly have had to put up a fight in the Balearic Islands as nothing has come for free.

How we would have wished that this were the only aggression inflicted on the territory. The worst and most shattering was still to come: Es Murterar power station. The “rodents” found no better place to set it up! Overwhelmed once again by the unilateral progress I was determined that everyone should see how the power station was being built. So I came up with a method. My film camera - it had a “super-8” format, after the Lumiere brothers, believe it or not - was positioned always in the same spot, on the southernmost peak of Sant Martí mountain. My plan was to film the development of the power station on a “step-by-step” basis, filming images for a few seconds always at the same time and from the same vantage point every fortnight. At night I left Palma on my own. On arriving, the light at s’Albufera was perfect... and the building site too, where the power station monster grew progressively bigger and bigger. I would film for a short while and return repeatedly; this went on for quite some time. I dreamt of the moment when all the pieces would be put together and we would be able to see how the power station emerged out of nothing on the screen. In those days, a film was first sent to Barcelona, then transported to Switzerland where it was developed. My first film was sent off but never returned. My fourth film, on the wetlands of Mallorca, never saw the light of day for the same reason.

Nonetheless, the battle had been won. It was no longer termed s’Albufera, but S’Albufera Park, surrounded by ugly constructions, but after all protected. There will be more battles to be fought, and the most decisive is still to come: the aim being that everyone on the island or the vast majority comes to value

our heritage instead of adopting the short-sighted view that everything is a business transaction, with the subsequent territory devastation that notion brings.

Jesús R. Jurado.
Ornithologist of field and pen

Twenty years of s’Albufera as a Natural Park in Mallorca

The Natural Park of s’Albufera in Mallorca came into existence like many others -such as sa Dragonera, Mondragó, Salines d’Eivissa, Albufera des Grau, etc- as a consequence of relentless public pressure.

In 1985 I was Head of the SECONA Service (the former Provincial ICONA). Acknowledging the need for preserving such an emblematic wetland we drew up a plan. Our aim was to purchase as much land as we could so as to have it designated as a Park. Unfortunately, the price of the plots of land from Sa Roca right to the sea was high because of their availability for building development, making it unfeasible to carry out our plan. The University was commissioned to assess the importance of the wetland. The study was then submitted to the Council which declared a great swathe of the land ineligible for building and paved the way for negotiations to get underway. Three parties were involved: the landowners, the Ministry of Agriculture (*Conselleria d’Agricultura*) and ICONA.

As a result the Balearic Autonomous Government purchased 800 hectares and the Spanish Government another 400 hectares. The path towards the designation of the Natural Park was only a question of time. There were some obstacles in the way due to the proximity of some private fincas to the Park.

This is how the first Natural Park in the Balearic Islands came into existence, even before the Spanish Bill 4/89 was approved, which regulates and manages protected natural areas, and Joan Mayol, the first director, was one of the people who strove most to successfully attain its conservation.

Mateu Castelló i Mas.
Forestry engineer and law graduate.
Head of the SECONA Service (1985-1998)

The good memories of s’Albufera

We are quite fortunate to belong to a species that has the faculty of memory. Moreover, on the whole our distinctive taxon is formed by specimens whose capacity for recalling past experiences reveals an ability to usually select the most pleasant of those experiences.

Therefore, on looking back over the personal and professional interrelation with s’Albufera, it is easy to overlook the fact that we had difficult beginnings with regard to this

natural Park derived from the initial lack of understanding and the vehement opposition of living(?) forces in the background of what would eventually lead to the creation of the first protected natural site in the Balearic archipelago.

By contrast, we cherish many fond memories that are like superimposed etchings of our experiences in s’Albufera, those moments that have provided us with extraordinary sensations derived from contemplating nature. When you see the vivid blue streaks of a kingfisher that comes into sight plunging into the water in an attempt to catch a prey, or when opportunity presents itself and you can touch with the tip of your fingers the powerful figure of an osprey through the indiscreet and powerful lens that afforded us a bird’s eye view.

One day in spring we experienced one of those moments that are full of intense and wonderful sensations. Mid morning a group of volunteers set off from Es Murterar power station towards the interior of the wetland. Joan Mayol, who had already embarked upon the challenging task of getting the Park off the ground, organised this outing.

Had we been spotted by a passer-by, he or she would have thought we were mad and would have rushed to the nearest police station to report us and request that places be found for us in a Palma mental asylum. Wearing our trousers or swimming trunks, with or without t-shirts displaying various conservationist logos and sporting all sorts of strange, diverse espadrilles and beach footwear; that was the enthusiastic group of young people who covered a fair amount of water-filled hectares. Their eagerness to undertake the first visual census of purple heron nests had brought them together in an attempt to track the chicks and ring them, that is if they were fortunate enough to find them. Their plan was to go into Es Colombars until once they had crossed the Ferragut canal they would reach the solid ground of Sa Siurana footpath.

The deployment, which not even the best guerrillas would be capable of emulating, overcame the first cold shivers on walking, slipping, swimming, splashing about, diving into the not too warm waters of s’Albufera, and after surmounting their initial unease derived from the first water splashing, a tedious progress was made through marshy and muddy waters that were getting deeper and deeper. Then began the task of dodging and crossing the constant, thick mass of reedbeds which protected and guarded so efficiently our ornithological objective.

Eventually we succeeded in getting to the area where we thought the colony must have settled. Nests started to come into sight revealing a spectacular camouflage and mimicry ability. At times we appeared to be closer than was desirable. We came across a platform from which a big chick with a penetrating look and armed with an intimidating and precise beak, sharper than the best knife in a slaughter house and more than thirty

centimetres in length, mixed stares with threatening gestures.

Although we were poorly equipped, we were providentially wearing thick diving goggles. They protected us from the dangerous effects that those wild and robust chicks are capable of provoking when feeling threatened.

After having combed the area of the colony and having almost accomplished our mission, the small units of trackers made their way to Sa Roca with their respective counts and valuable sketches.

As the age of laptops, GPS, digital cameras, mobile phones etc. had not even been devised at the time, the final total was established in different stages, once we regained our strength, warmed up, queued to take a shower and shared lunch.

The task was worthwhile and a good experience. The results were very interesting, but what was really important was the profound sense of a shared effort with an exceptional group of people who anonymously and selflessly contributed once again to improve the knowledge of our natural heritage, supporting the protection of the most relevant environmental resources and facilitating an active management to preserve some of the most singular and representative wild species and habitats.

That is why I recall so vividly all those colleagues who have done so much to preserve s’Albufera, who live on in my memory, although some have sadly left us. By evoking these memories I have come to value those things that really matter: precious landscapes, those people who become our friends in life and especially those whom we love.

Luis Berbiela.
Former head of ICONA in the Balearic Islands.
He currently holds the post of Head of Forestry Management Service and Land Protection for the Balearic Ministry of the Environment (Conselleria de Medi Ambient).

S’Albufera and environmental education

It seems like yesterday, but thirty years have already gone by! At the time we were junior professors: one in the field of geography, the other pedagogy. We would discuss passionately the epistemological bases of our disciplines, and we always arrived at the conclusion that the basic essentials of both were roughly on a par. But what we really liked was action. Franco had just died, the dictatorship led to what would be later known as the Democratic Transition, which was then getting under way, and we thought it was our obligation to change the world, at least in our field. Those were the years of “pedagogic renewal”; educationalist groups of all levels were in search of alternatives to a school of thought that restricted education to indoctrination.

Environmental education, a movement that was starting to develop worldwide, seemed to us just right in order to pioneer

our ideas. It was where Pedagogy and Geography met, and one of its principles was the need to make environment part of the school syllabus. Environmental education gave us the peremptory satisfaction of the need we felt to save humanity. We obviously didn’t think twice about it and went on to publish some of the first theoretic articles on the subject.

We needed, however, to have our feet on the ground, get out of the lecture rooms in Son Malferit, where the Faculty of Humanities was at the time and contribute actively to the change in our schools, establishing links with the environment. Our aim was that students should know and love one of the most emblematic sites in Mallorca, s’Albufera. Thus, together with Pere Rios, we produced some didactic materials that “La Caixa” published in 1986 within its project entitled “La Caixa in the classroom: Routes in the Balearic Islands”. The one devoted to “S’Albufera in Mallorca” comprised a Teacher’s Guide -which had a didactic programme format-, a student’s notebook -including information and worksheets- and forty slides. All in all, it was one of the first environmental education resources in the Balearic Islands, with s’Albufera as a target. Maps and geomorphologic perspectives, dunes and coastal vegetation, the Pont dels Anglesos landmark and the history of human transformation in s’Albufera, sa Marjal and the riverside woodland, ospreys, the mosquito-fish or the long journey made by eels... led to a trophic network -that involved tremendous work- with a view of understanding the ecosystem better.

Our educational trips to s’Albufera have gone on uninterruptedly. But, perhaps the passion we first had for s’Albufera, like when a couple first meets, has turned into a sort of routine and our relationship with the Natural Park dwindled when it became protected. But we have always remained faithful and s’Albufera has always been present in our projects on environmental education. When the time has come to elaborate didactic materials, set examples of educational services in natural protected sites, study the uses of didactic equipment, set off with our students whose subjects comprised Social Education or Geography Didactics, s’Albufera has been part of the syllabus or the object of knowledge.

Evoking memories has the advantage of reflection, in-depth analysis. To look back on our educational relationship with s’Albufera engenders a feeling of profound satisfaction. This is enhanced by one of our latest studies in which we have been able to establish that s’Albufera is by far the most emblematic natural protected site for Mallorcan people. However, it is also true to say that more than 60% of Mallorca’s inhabitants are unfamiliar with it. That means that there is still a long way to go.

Climent Picornell | Jaume Sureda.
Lecturers at the University of the Balearic Islands (UIB).

Unfulfilled wish

It has been an honour and a unique experience to preside over the governing body of the Natural Park of s’Albufera from the very day it was created. I believe that the first Natural Park of the Balearic Islands has been and still is an outstanding conservationist model, which is situated in one of the scarce wetlands in the Mediterranean basin. Thanks to a farsighted view and economic funding made by successive councillors of the Balearic government, it has been possible to avoid the certain destruction of this ecosystem, although it will still have to be put into an intensive care unit given the threats posed by those lands in the proximity and climate change that affect its biological base: surface and ground water. On the other hand, s’Albufera has become a tourist attraction for the area and a place where visitors feel free to wander.

Balearic society and most environmental experts in Spain and Europe are now aware of the ecological importance of s’Albufera and therefore I am sure that the excellent job carried out by the staff of the Park will ensure that the Park will continue being well protected. Our governing body remains a key element in the way the management and protection system work, and although it is just a consultative body, it has devoted much time and thought to supervising and assessing those measures that have been proposed or adopted by the *Conselleria*. I would like to thank all former and current members for their loyal and selfless commitment in favour of the conservation of this natural site. My job as a President and as a government delegate for the Balearic Councillor has been less difficult than was to be expected, given the great consideration shown by all the members in all the sessions. My view is that the governing body has expressed positive views concerning the Park, and has collaborated with the Balearic Autonomous Government with an open mind. It is necessary to preserve its current representativeness and its independence from the *Conselleria*.

Lastly, after having tried for many years without success, I would like my wish to come true: that King Juan Carlos of Spain should visit the Park. The celebration of the twentieth anniversary would be complete.

Esteve Bardolet.
Delegate President of the Governing Body of the Park.

Taking a stroll without a camera

I’ve always felt fascinated by s’Albufera. From the very early years, when I was a young boy I was greatly impressed by the sheer extension of the reedbeds that zealously concealed its treasures. Where the marsh harrier bred, where the purple heron hid, where all this water came from set me wondering... whilst enjoying all this wildlife through my binoculars. Soon that would

not be enough. One fine day I decided to photograph this lush scenery. I had to learn many new things such as the need to adapt to birds’ habits in s’Albufera. I started to get up at the crack of dawn. It was then that I discovered almost by chance the colours of s’Albufera. The magical power of the first sunrays that etch that landscape, those creatures, the water, dyed in vivid colours, reflecting the busy life of meadows. That was a revelation. It had another effect, and that was that my circle of friends widened. Photographers such as Pere, Joan Mario, Llorenç, among others, and Climent, whom I miss and who used to tell me: “Everyone is using Kodachrome, you’ve got to try it”. He was usually right. Staff members whom I also count as being my friends, some of whom still work in the Park. My pleasure in taking pictures of s’Albufera would not have been the same without them.

I also understood that, at times, in order to gain access to this realm there is a small price to pay, such as when my feet get stuck in the swampy mud. Or, when at night I wade across a stretch of water feeling my way and fish reveal disquieting silhouettes as they surround me. Or, the times when oxen go past revealing their horns just inches from where I am, protected by my flimsy garments. I am always generously rewarded. Those instants that afford the close privacy of birds, the bright colours of insects, the abstract shapes that vegetation takes reflected in the water...

There are people who still wonder and say to me: “S’Albufera? You’ll only find mosquitoes and reedbeds there...”

I chuckle to myself. On one hand, I consider myself to be privileged to know some of the secrets of this site; on the other hand, as someone who loves s’Albufera, I think that a lot of work lies ahead of us if we want to bring closer the wealth, the values and the beauty of this unique area to the population in the broad sense of the word, it is a place which has managed to survive the often ravaging activities that have occurred in the course of history.

Now and again, I really enjoy looking back in time, taking a stroll without a camera along the banks, hiding behind the reedbeds... It’s useless; I’ve already been spotted by the warning voices, which start to shrill loudly to make my presence known. Just the same as twenty years ago. I feel that I am that young boy once more taking pleasure in those walks.

Therefore, we have a necessary duty: our aim is that the next generations will be able to experience the intense sensations that we have already discovered in this magic place.

Sebastià Torrens.
Nature photographer.

05 NAVIGATION

Luck and inheritance

My relationship with s’Albufera has always been marked by luck. When I was a child it was good fortune that my parents should have bought a house bordering s’Albufera, a fact that naturally disposed me to playing childhood games in some of the nearest canals.

I will always remember the first coots, elusive and black, that I saw or the first frogs I heard croaking. But above all what remains etched on my memory are the smells from the reedbeds, the wetland’s marshy waters and the mud. These aromas, repulsive to some, are to me evocative and pleasant.

And luck kept smiling on me when one of the first jobs I had as a naturalist happened to be in this unique site in the early years of the Park as such. My job consisted in tracking down the first purple gallinules and red-crested pochards, as well as counting those that were returning to settle in s’Albufera after an absence of centuries. I did not see it as a job but a great privilege, as if I had been awarded an undeserved prize and it was me who had won it!

Perhaps my current relationship with s’Albufera is not so romantic. I see more papers than mallards, but the fact that my office is surrounded by reedbeds and coots, tamarisks and butterflies, elm trees and Eleonora’s falcons is quite a luxury that I enjoy every day -I cannot but wonder at my privilege! Is it possible with all these determining factors not to love s’Albufera as if it were my home? As if it were an important part of my life?

I have always maintained, and I’m sure it is quite true, that s’Albufera as we know it today is the result of its bittersweet past. Its drainage associated in the first place to endemic diseases and unmanageable ideas on farming and secondly to the devastating and usurpative effects of urban development, encompasses the bitter part of this inherited history. The sweet and emotional part of this heritage remains at the hands of those who have had some connection with s’Albufera over the last two decades. Thanks to all these people s’Albufera is considered a restoration and conservation model for the Balearic Islands, Spain and internationally. I am now part of the team whose task it is to continue with this process and improve it as far as we can. The results we are obtaining on an ecological level reveal a few failings, admittedly, and many successes.

When I come across tables showing that little more than a thousand water birds wintering in s’Albufera before it was protected have risen to twelve thousand twenty years later, I think: “Thanks Albufera, thank you for being so grateful” and on top of that: “My warmest thanks to you, staff members; your hard work and enthusiasm over these twenty years have borne the desired fruit!”

We have witnessed a miracle and now it is time to enjoy it, manage it, and above all, preserve it as it should be.

Maties Rebassa. Biologist.

Director of s’Albufera Natural Park (2003 to the present).

Genuine buferers

S’Albufera presents a landscape that is full of sudden and dramatic changes. A fire or floods will disfigure it completely only to return gradually to its former condition. I remember a visit once to one of the pools, which was like discovering a remote place, lost amid a sea of very high reedbeds. Reaching the pool felt like sailing a boat because walking in this vegetation one lost all sense of direction. A few months later a fire transformed that impenetrable vegetation into a blackened plain, and the pool became a puddle that could be spotted at a glance. After several months some vegetation had started to grow once again, and the pool had become submerged in the reeds as if nothing had happened.

Unfortunately, my work did not allow me much free time to enjoy and observe the Park. The daily management of the Park was in the hands of a consolidated and experienced team; I was in charge of other matters. The first thing I did on arriving at the Park was to go and meet the neighbours and the mayors of the neighbouring municipalities. The relationship we established with the municipalities was complex, giving rise to some tensions, but they were always affable and kind.

Having to deal with a lot of paperwork and meetings there were times -few, I must say- when I was brought back to reality, when I became involved actively with the Park team, running and deep in mud.

One of these outings was in January, when the wintering species count takes place, which started very early after drinking hot chocolate - I hope this custom will be maintained. I remember going on this tour with Gustau Fernandez because that was the last time we went birdwatching together.

Nick Riddiford would turn up from time to time with a group of experts from all the branches of biology and sometimes I was given the privilege of surveying some of their findings.

The impassive cows, the oxen and horses, more restless and distrustful were a source of entertainment to all of us. We brought the cows together shouting and running to make the annual transhumance and take them to new pastures... and when we had accomplished this task, we sat and ate “*frit mallorquí*”. On these occasions, *l’amo En Llorenç*, the most genuine inhabitant of s’Albufera, would turn up and we always treated him as an authority. S’Albufera is a nice place for those who pass by, but very few become genuine buferers.

Juan Salvador Aguilar.

Biologist and former Director of the Park (2000-2003).

Duality

There are few people who possess in-depth knowledge of the wealth and variety of life we encounter in s’Albufera, and it has been my great fortune to at least accompany them.

My daily task has been to make an inventory and assess what is to be found, so I walk along the paths and canals of our wetland (many of which are full of histories and many of which have fallen into oblivion) filling sheets with figures and informative data about s’Albufera, which will enable other people to determine whether s’Albufera is in good health, improves, changes or remains in the same condition...

Having walked the Park for twenty years it has become a part of me. No matter where I am I can always stop for a moment and taste the atmosphere of s’Albufera whether the dry sensation of the reeds in my hand in December, the sharp intake of breath of the bitterns in the obscure early dawn, or the imprint of the vivid colours of autumn sunsets in my mind’s eye... all coming to me in a flash. And, I have learnt that there is a duality in it all: green and yellow, fire and water, earth and sky, feather and scales, life and death, cold and heat... just like the sparks from the Sant Antoni wood fires on a freezing January night.

I am now part of it. I am steeped in the chirping song of the cricket in the sultry heat of August, the smell of mushrooms, the scent of wet soil in October, the odour emanating from a dead and damp elm stump and the yelp of the osprey as it fishes the brackish waters of es Cibollar every morning...

Pere Vicens i Siquier. Park Naturalist

We still have a way to go

It would be totally absurd not to acknowledge the environmental and human values of s’Albufera, and these values were the ones that led to its protection twenty years ago.

From the outset, environmental education has been one of the pillars for the management and conservation of s’Albufera; in fact, the first environmental education programmes in natural protected spaces in the Balearic Islands originated here and since 1988 more than seventy-five thousand schoolchildren have had the opportunity to learn everything related to nature by experiencing it; especially students from the neighbouring towns, who have told us stories related to sa Bufera that have been handed down by their forebears. Year after year environmental volunteers would show their enthusiasm and sensitiveness by devoting their time and undertaking actions towards conservation and promoting attitudes of solidarity concerning the environment.

However, there are still things that need to be done in order to protect s’Albufera; from an educational and environmental stance we are certainly making progress, but at a very slow pace, and we all too often come up against obstacles that

threaten its integrity in the name of general interest that yields an immediate profit to a few whilst insulting the ethical values of many. It is undoubtedly a committed participation by our citizens that remains essential in the valuation and protection of natural spaces.

Maria Àngels Ferragut. Geographer and environmental

educator at the Park (1991-2007)

In 1970 I first came to Mallorca, on a bird-watching holiday, and fell in love with the area known as s’Albufera, which was then under serious threat of development.

We returned to Mallorca to live. My late husband, Eddie Watkinson, was a representative of the U.K. Royal Society for the Protection of Birds - a position I took for a few years after he died. We met groups of birdwatchers and had meetings and film shows and many people came from Europe and USA to enjoy the natural history of the island.

S’Albufera became recognised as the jewel it is and, after some years, we saw it designated “Parc Natural”. We watched with pride as it grew to be of international importance. New species were discovered thanks to scientists and world experts who were attracted to s’Albufera because of its potential and excellent facilities.

It has been my pleasure and privilege to financially support some projects and I and my family are particularly proud of the Dennis Bishop Laboratory, named after my second husband.

I hope s’Albufera will be kept primarily for nature, not for people. Everyone is attracted to the unspoilt beauty and peace. It is a heaven for wildlife and a treasure for Mallorca. It is a success story to be protected for future generations.

I am sorry I cannot be with you, but you are in my thoughts as s’Albufera and its dedicated staff and loyal supporters will always have a special place in my heart!

Pat Bishop.

Honorary Member of the Governing Body of the Park.

Max Nicholson phoned me in 1988 to ask if I would be free to go to Mallorca in May 1989 to supervise an Earthwatch Europe project based on the Albufera. I asked to see the area first and visited it with Max in October 1988. It is a marvellous place and it was a wise and far-sighted decision of the Balearic Government to designate it as a Natural Park. The RSPB had a long term interest in the area and the late Peter Conder had prepared a management strategy. Eddie and Pat Watkinson, who were both involved with the RSPB, were not only supporters of the Park but significant benefactors to it. When Eddie died and Pat married Denis Bishop the benefactions continued and increased. Max Nicholson was able to mobilise considerable international

support for the Park. The Mallorcan support for the Park, at the time I became involved, centred around Joan Mayol whose contribution was scientific, administrative and political.

The first Earthwatch Europe project ran throughout May 1989, followed by a smaller project in October of the same year. All projects involved Mallorcan volunteers as well as volunteers from Europe, USA and indeed worldwide. The pattern of spring and autumn projects continued and after several years the project, led by Nick Riddiford, gathered its own momentum, and Earthwatch withdrew.

My own visits have become less frequent, partly because of other commitments and partly because I knew the Parc Natural S’Albufera and the TAIB projects were in good hands, thanks to the commitment and hard work of the Park staff and Nick Riddiford’s supervision of the impressive TAIB database. Meanwhile my wife Jo and our friend Dinah McLennan, supported by Pat Bishop, published the excellent plant book, proceeds from which will go to the Park.

Of course there have been ups and downs. It was never going to be easy to manage this large area so as to reconcile conflicting objectives. I am confident that the Park, with the support of the Balearic Government, will maintain and enhance its status as a major Mediterranean conservation area. I wish you all a successful event on January 26 th.

Prof. Palmer Newbould.

Emeritus Professor of environmental science, University of Ulster.

Feeling at home

In the eighties I visited s’Albufera with a nature photographer friend for the first time. The place itself with its canals and lagoons which seemed desolate at a first glance, so different from the rest of the Mallorcan landscape that I knew, captivated me and ever since a part of my life keeps pace with s’Albufera, with the unknown rhythm of wetlands.

I like going into the Park and going out of it with the knowledge that no one knows how long I’ve been there. I need to commune with s’Albufera, this “little sea”. I need to walk along its tracks and paths with wet feet; to witness the arrival of some migrating bird; to breathe the damp air laden with distinct smells. I like to surprise an elusive weasel. I like to observe at close quarters a blue-tailed damselfly, a water snake or an eel. I like to lie on the ground in contemplation of an orchid. I like to watch the sunset, its shaft of light reflecting on the Gran Canal. I like to close my eyes and listen to the distant boom of the bittern, the “dread” of s’Albufera... with a camera in my hands.

After many years of photographing s’Albufera I am still moved by the many natural spectacles that seasonal cycles offer us.

S’Albufera, unlike many other places in Mallorca, conceals

abundant biological diversity that cannot fail to impress anyone who is keen on taking pictures of nature in a relatively small area; it is easy to lose track of time whilst photographing invertebrates, amphibians or reptiles as well as a unique landscape and captivating flora; and, above all, when trying to get the best bird snapshots.

S’Albufera conceals yet another very important value:

its warm-hearted people who over the last twenty years have turned this Park into a welcoming and emblematic place for local nature photographers. The Park staff have succeeded in making this natural protected site a place matched by few, where conservation and restoration of the natural heritage has been perfectly compatible with nature photography. In s’Albufera, I have made friends as well as taking thousands of pictures. These friends have become close and I share with them much more than just my passion for photography and nature. It is thanks to them that I have always felt at home there. In s’Albufera, I am at home.

Miquel Àngel Dora.

Nature photographer.

06 SECRETS

Naming things

The first thing that surprised me when I started working in s’Albufera was the feeling of distrust or fear that the buferers experienced towards the Government, the new owner of s’Albufera: they loved it so much that they were apprehensive that it might become even more damaged than it was. They showed deep respect when it came to telling stories or bringing back memories. Quite a number of times I witnessed tears shed in evoking memories of the Albufera they knew.

This is their cultural baggage, their store of knowledge and wisdom that is gradually dying out; that is why from the very first day I was totally enchanted by these people. I was especially captivated by their vocabulary, words of their own which expressed ownership; the names of things, jobs, tools as well as mastery of an immense registry of naturalist terms. Names of plants: *sussores, sussorins, corconies, colasses, paperines, arpelles, junces, orelles de llebre, coa de mart, reboles and gatasses*; of fish: *naccia, jonqueto, moixo, agut, llobarro, pellaço, cabot, anguila de llevat or correguda, borda or estiuença*; names of birds, if nowadays academically out of favour: *grisa collerada, burella, polla de ropit, queca, cel-lot, pigarda, moixeta, rossa, capblau, cuer, farruell, cegall de mosson, quequi*; names for the environment, the earth and the cosmos: *liser, trespel, ullal, prim, marjal, veles, taulell, carrera, turo, mota, purgant, maleco, regana, paranga*;

and for jobs peculiar to them: *crossa, fester, buidadors, espadar, rompinnyons, goig* (rice), *escurar, bagatge (d'esquerra i canyet), cucada*, etc, ...

To call a spade a spade

Far from an idealistic vision of the old times, the harsh farming reality of s'Albufera is reflected in photographs from 1941 that are of great documentary value. In the 1940s Mallorca was under the Franco regime and work conditions for marjalers were downright exploitative. The same exploitative and inhuman conditions are recorded in a document at the beginning of the last century: "... and bearing in mind that women are undoubtedly an important factor because they represent cheap labour, and at the same time they are submissive and hard-working to the point that we have been able to observe how they fulfilled marvellously the most arduous tasks such as rice harvesting among other activities, so it is to be assumed that there will be no trouble in securing enough hands to carry out these farming tasks in s'Albufera..."

... "The farm labourers" character is also submissive and humble and their industriousness and reliability has no limits. The highest wages a labourer earns is 2.23 pesetas to carry out the painstaking task of cleaning and trimming the canals, where we have had the opportunity to see them with water up to their chests, spending the whole day executing this gruelling job, only stopping for short breaks that last half an hour; these hot-blooded individuals reveal that this was their limit of endurance and that was what they needed to replenish their lungs. And let me tell you that they do this job in all seasons".

1. A descriptive account of the farming finca in Albufera de Alcudia (Mallorca). Written by the agronomists Enrique Cremades and Luis Beneyto for the Balearic Agricultural and Industrial Society, a limited liability company set up in Madrid and Palma de Mallorca. 1901

Francesc Lillo Colomar.

Geographer and the Park's first warden.

The secrets of S'Albufera

The water from Serra de Tramuntana reaches it and then flows into the sea, the wind spreads plant seeds there, and birds and humans cross borders to visit it. S'Albufera is open to all.

It is not only the most important wetland area in the Balearic Islands, but it is the most renowned internationally. In 1989 s'Albufera de Mallorca was designated as a Wetland Area of International Importance (Ramsar site); that year, a team of British scientists teamed up with a group of researchers from University College London to embark on what has become one of the most long-running programmes in the Mediterranean basin. This year will mark the twentieth anniversary in which a multidisciplinary and international team make the same journey year after year, like a flock of migrating birds, in order to study

the flora, fauna, hydrology and the effects of human action on water ecosystems. In this way, they have come to reveal many of the closely-guarded secrets of s'Albufera which are only disclosed to those who devote their time and effort.

One of the best-guarded secrets of s'Albufera is the fact that the greatest number of the otherwise North African robust orchid is found at Son Bosc, a site bordering the Park whose new occupier will be a golf course if no action is taken to stop it - a totally unnecessary development which will also pose a threat to the ecological integrity of the wetland area.

The main international organisms for the conservation of nature have already mobilised in opposition this plan and have demanded urgent protection of the area, despite which the political authorities remain in favour of the golf course or prefer to turn a blind eye. It is absolutely necessary to protect this area, not least for the numerous advantages and services it offers. Under good management, including of public use, Son Bosc is a potential resource for ecological and educational tourism.

The challenge is very clear to those who make the decisions: to move with the times or remain trapped in the dim and distant past of environmental degradation.

Pere Tomàs Vives.

Biologist and former General Manager of Biodiversity.

TAIB, 2018

When I arrived at s'Albufera in March 1989 I had no idea that I would still be visiting on a regular basis 20 years later. My role in 1989 was to set up a multi-disciplinary project designed to monitor environmental change at s'Albufera whilst at the same time providing advice and information which would help the new Park to manage the wetland effectively. Additional objectives included capacity training of Balearic and international biologists and protected area managers, and provision of interpretive materials and data for visitors to the Park.

The project was the brainchild of the great conservationist and visionary Max Nicholson and was funded through the new conservation volunteer organisation, Earthwatch Europe. Professor Palmer Newbould, an eminent, newly retired ecologist, was recruited to take charge of the project, as Principal Investigator. My role was to ensure the smooth running of the project as the logistics officer. The project was informally called Earthwatch Europe Project S'Albufera, and more formally Monitoring for Environmental Change: a Mediterranean Model.

Earthwatch supported the project until 1997. Subsequently, the project has been kept going through the generosity of many and the enthusiasm of an international team of scientists -The Albufera International Biodiversity group (TAIB)- who volunteer their time and effort freely to the project.

Max Nicholson set some very high goals. Yet the project -now known as The Albufera Initiative for Biodiversity- has surpassed even his vision. The project's list of achievements is huge. Renowned scientists from a wide range of biological, conservation management and ecological disciplines have joined the training team. People from more than 40 countries and six continents have received training and returned to their country with new knowledge and management techniques. A stream of young Balearic and Spanish post graduates has passed through the project. Many are now working in conservation and the environment, including at the international level, and making a difference in safeguarding the natural world.

Some have joined the scientific team, making TAIB a balanced combination of local and international expertise. International specialists have revolutionised knowledge of the Park's important wetland and dune ecosystems; and of the rich biodiversity of the Park and its adjacent catchment. The Park alone harbours five times the number of moth (Lepidoptera) species know for the whole of the Balearic Islands in 1989. Intensive studies of the Diptera in 2006 added 175 species to the Park's biodiversity list; 170 of them were also new to the Balearic Islands. In all, TAIB has added 330 fly species to the Balearic list, 100 of which are also new to Spain! A number of new species for Europe have been recorded and even new species for science. TAIB studies have demonstrated that s'Albufera is as internationally important for its reed bed and dune plants and invertebrates as it is for its birds. Papers, articles and books have been published on a range of subjects, illustrating the importance and value of s'Albufera and the Balearic Islands in general. TAIB, in partnership with the Park, has participated in pilot studies leading to advisory publications on the monitoring of Mediterranean wetlands, biodiversity conservation and similar issues. Partnerships have been established with universities and other institutes which have allowed studies to be extended and further expertise brought to the site. The Albufera Initiative for Biodiversity is now well known throughout the Mediterranean and involved in initiatives there and in Africa. The international profile of the Park has been raised too. The Parc Natural de s'Albufera has become widely known as a site where international conservation managers can come and learn about good practice in the management of a protected area.

Few protected areas in the World have been subjected to such intensive study as s'Albufera and an extraordinary amount of knowledge has been gained of its biodiversity, ecosystems and values. The Balearic people should be proud of this wonderful site and appreciative of its international importance, not just for conservation but also in enhancing the quality of visit for tourists. S'Albufera is not an island. It interacts with its

catchment and is affected by what goes on there. Care must be taken to ensure that the qualities so clearly demonstrated for s'Albufera are not lost or damaged by inappropriate activities outside its formal boundaries. We all have a responsibility to enact the right measures to guarantee that s'Albufera is as wonderful and rich in 2018 as it is now.

Nick Riddiford.

Principal Investigator, TAIB

The essence of the deliverance to the sea

Water tends to create converging structures in the mountain: water forks into small parallel canals that will end up forming irrigation channels. Irrigation channels come together at acute angles, and microbasins keep converging with more open angles whilst potential energy diminishes a little, but the water eventually divides and shapes the sublime landscapes stretching as far as the plains.

On the plains, *torrents* (=winterbornes or seasonal streams) take on sensual shapes revealing open curves and create fluvial corridors, deciduous woodlands, green in summer when everything is dry and yellow in autumn. Riverside copses, peaceful and calming landscapes where nettle-trees grow between soil and rocks visited by birds and where the young *torrent* is still the main recipient of water with flooding highly unlikely. Then, on the plains, where *torrent* water plays an important role and where the soil can be saturated for quite long periods, ash trees, elms and white poplars occupy the banks along with an unexpected fig or pomegranate tree, creating the placid landscapes of the first romantic painters, evoking picturesque scenes found in Constable's and Ruisdale's pictures and on the painted walls of the rooms in the Alfabia stately house. These small woodlands remain the last defence to the physical erosion of the land, a strategically moist buffer that holds out well into late spring, above all in those torrents that drain the whitish and permeable plains of the island. They go on to make their last journey to the coastal lagoons, the perimeter border, where tamarisks take the place of the poplars.

When waters advance towards the coast they tend to occupy the maximum surface drifting languidly, languishing until they reach the sea. The gradient is maximised in time, increasing the contact area between water and terrain as in a process of alveolation of the pulmonary sacks, and the creation of microhabitats with a different chemical process giving rise to a high biodiversity of primary producers that leads to a great diversity of food resources and habitats that will be occupied by a great biodiversity of consumers and predators, ranging from anoxigenic and primigenic bacteria to vertebrates and flora as well as migrating organisms that profit by feeding on the high

degree of productivity that often characterise these areas. This is s'Albufera, it is well-defined in Lopez's map, the essence of a deliverance to the sea.

I am attracted by s'Albufera because it is an artificial Natural Park. Not everything is so poetic as it sounds from what I have just been describing, but the ecosystem works. It absorbs a great deal of energy trapping atmospheric carbon that ends up forming the reedbed peat and recycling the nutrients, storing them in an active biomass and in sediments; even nitrogen is effectively purified. The water outlets, with the exception of catastrophic situations, are free from high concentrations of sediments. The artificial system works thanks to biodiversity particles, which colonise the area. This artificial ecosystem, or perhaps we should call it domesticated, goes a long way back in history and humanity being transformed into a stimulating and exemplifying landscape, where a part of its basic production was for man's use whilst another significant part of its production was -and still is- for the biodiversity that has established itself at s'Albufera. The life of those people has left an imprint on the stones, soil, canals, bridges and the bollards of Pollentia, among these people we have to mention Pep "Alls", Bateman and Lopez and many others, as well as political authorities responsible for agreeing on bad deals when they allowed urban developers to build tall buildings on the dune fringe. They have all contributed to the formation of the landscape, as we will in the future.

Not everything that appears in sight is environmentally friendly, nor shows a sensitive attitude, but this can be reversed in time through the restoration of some sites, the recovery of riparian woodlands so damaged by man and pests, the creation of security zones in areas surrounding the Park, the layout of ecological corridors and the rehabilitation of the coastline, both the unspoilt part and that affected by urban ignorance and senselessness.

Working in s'Albufera is not a delicate task; there is energy, water, nutrients, and most species are well-equipped to cope with disastrous situations deemed unforeseeable. The recovery of these sites is effective provided it is done at the right time, the right place drawing on the solid knowledge of the biology of the species. The dune system is more fragile, but we also apply the technology we have at our disposal and human resources to do it appropriately. Lastly, we must tackle the issue of disproportionate and disparate buildings urgently because in the end those things that have been badly done have no future, and are all the more difficult to forgive when they are ostentatious. They have a damaging effect on the entire island.

The *torrents* in s'Albufera have to be recuperated and rehabilitated so that it is something more than just a museum of ecological processes and biodiversity. If we look at it as if it

were a big biodiversity city then we have to design the ecological corridors within an environmentally-friendly rural matrix where the surplus from s'Albufera is free to meander naturally, returning part of the energy absorbed by gravity. This is my wish for s'Albufera, its inhabitants and its spirits.

Antoni Martínez Taberner.

Lecturer of the Ecology Department of the University of the Balearic Islands (UIB).

Importance and preservation of the beach-dune systems in s'Albufera

S'Albufera's seaward border, known as es Braç (the Arm), is geomorphologically speaking a sandbar. This formation, composed of sandy sediment, constitutes a barrier preventing direct contact between the sea and s'Albufera itself. Es Braç de s'Albufera is a young formation that started to evolve as a coastal spit some six thousand years ago, anchored in the rocky substratum of Can Picafort. The first part to develop, occupying the area known as Cornu de Muro, is the widest. It also contains the greatest number of Holocene dunes and the largest in terms of volume. In time the coastal bar advanced northwards, progressively decreasing in width and in the size of the dunes that were formed on top. It stopped advancing when it reached the rocky coast of Port of Alcudia and that is where the present Albufera ends.

Today the sandbar's interface with the sea constitutes a beach-dune system with contrasting but superimposed submerged and sub aerial dynamics, with high levels of interdependency between the biotic and abiotic world. The sandbar and its dunes, apart from the ecological importance they have per se, play a key role in the stability of the coastline. The sand that now forms the coastal bar and dunes plays a key role in the littoral dynamics by providing the body of real sediment which acts as a buffer against assaults by fierce maritime storms and the progressive rise in sea level that we are currently experiencing. In addition, the diversity of vegetation cover acts as a defence against the wind without irrevocably ruling out mechanisms of sediment transfer in the future.

Irrespective of whether or not one laments - as I do - the anthropic use of es Brac, by which I mean urban development, -during the second half of the last century, the reality is that if we want to enjoy s'Albufera in the future, then there is an inevitable and urgent need for the whole sandbar to be conserved. Neither S'Albufera nor the dune sandbar can exist without the other.

Jaume Servera.

Geographer

Talking about invertebrates...

When we start talking about invertebrates we enter an almost infinite world. Arthropod invertebrates represent over 60% of global biodiversity.

Out of the approximately 1,300 animal species recorded in s'Albufera in Mallorca, more than 90% is made up of these species of modest size that are the invertebrates. The best-represented groups are butterflies and moths (Lepidoptera), flies (Diptera) and beetles (Coleoptera). These three zoological groups alone represent more than half the animal species known in this small environment. The importance of invertebrates is crucial, since the remaining 10%, the vertebrates, lives or is drawn to s'Albufera to feed on this high productivity.

Their biodiversity, their role in the food chain, their high productivity, their major ecological role in plant pollination or seed dispersal, etc. make them key elements within the ecosystem.

We can also find some unique forms: the endemisms. Endemisms are biota confined to a specific geographic area, and there are some which as far as we know have only been found in s'Albufera. Among the endemic insects, the tenebrionid family is the most striking. These black, robust beetles have become genuine biogeographical relics, as they cannot fly (apterous).

Undoubtedly we can talk of s'Albufera de Mallorca as a major centre or "hot spot" for biodiversity in the Balearic Islands.

Guillem X. Pons.

*Lecturer in the Department of Earth Sciences,
University of the Balearic Islands.*

Keeping watch on conservation

After twenty years of protection and management we have undoubtedly made a lot of progress within the protected area of s'Albufera. We probably owe it more to staff members who have carried out the day-to-day management of the Park than politicians whose job it is to guarantee the conservation of our natural heritage. Unfortunately, these twenty years of evident progress, which have left a mark on the conservationist conscience of Balearic society, has not been enough to solve complex problems that occur outside the Park, but which have an obvious negative impact on the protected area.

To mention just a few examples, the waters from the Park continue to be full of nitrates due to intensive farming in Sa Pobla and Muro; from time to time waste is dumped and infiltrates into the torrents; sewage waters are periodically disposed of in a so-called controlled way by those who promoted the Salinetes station; an industrial estate has been built adjacent to the Park; and whilst I am here scribbling away, a licence for the construction of a golf course is about to be awarded to the detriment of the Park.

The wetland area of s'Albufera is, in fact, also an island with a whole range of problems that are important and have been growing ever since it was first designated as a Park. This is an excellent example of the risks involved in protecting sites without acting on the surrounding areas and the rest of the territory.

The role undertaken by GOB throughout these years has consisted in denouncing this situation; unfortunately, as a lone voice most of the time. The Governing Body of the Park, as an instrument of social participation, has been used as a forum for voicing our protests, although we cannot state that this organ of consultation has ever exercised its task of "safeguarding the conservation of the natural area" within any vigour.

Antoni Muñoz.

GOB member, representative for the associations of Nature Conservation in the Governing Body of the Park.

I first came to Mallorca in 1989 to help with the "Earthwatch" project which was starting in s'Albufera.

For the benefit of the volunteers who, in the first instance were mainly American and non-botanists, we set up an Herbarium of the plants which occurred in the Park. This helped the volunteers to check the identities of the plants they were collecting and also provided experience in a well-recognised botanical procedure.

My friend and botanical colleague, Dinah McLennan, BSc.,PhD., was assisting me with this as well as the recording of the plants throughout the Park. It is especially pleasing to know that students from the University of the Balearics are continuing to use and maintain the Herbarium.

There are many casual visitors, both local and from abroad, to the Park including friends of the many birdwatchers who come from all over the world to this very important site. When Dinah and I were recording plants visitors often stopped us to ask the names of the plants. We quickly realised that there was a need for a simple, short booklet for easy identification. With the approval and encouragement of Biel Perelló we produced the "Guia de les Plantes" - "Plants of Paths, Marsh and Meadows" in both Catalan and English. As the booklet is intended for the non-botanist the characteristic diagnoses were shown in the illustrations whilst technical terms were kept to a minimum. Some indication of the time of flowering, height of plant, and usage, both pharmaceutical and practical were indicated in tabular form. The Latin Name and Family are included for any botanist who may be using the book and for those who wish to consult a Flora. It was, and still remains, our intention that any profits from the sale of the book should be used for the benefit of the Parc Natural de s'Albufera.

However, to date, sales have been poor. Unfortunately, sometime during the preparation of the book, the

management of the Park changed and many of the wild flowers along the edges of the paths were cut down. The paths became visually less interesting. Happily, under different management, the flowers are returning together with their associated fauna.

Some disquiet was expressed about the future of the Orchids on Turo de ses Eres. The flooding which occurred in 1990 wiped out the rabbit population on the Turo and as a result various plants, especially Euphorbia terracina, increased to such an extent that the Orchids appeared to be in danger. Careful monitoring of the area was established and records are being maintained by TAIB.

Other commitments in England, both botanical and familial, have meant that I have spent less time at s'Albufera in recent years but I am delighted to know that the students from the University of the Balearics are very active now and that, together with volunteers working with TAIB are continuing the Biodiversity work in which I was privileged to participate in the early years of the existence of the Parc Natural de s'Albufera.

Josephine P. Newbould. MSc.

S'Albufera Parc Natural, 20 years a dynamic place

My First stay in s'Albufera was in 1999 when I conducted a study on the impacts of agriculture and tourism on the aquatic ecosystem. The monthly water quality time series (1994-2007) show a highly dynamic water system being far from a static situation. However, in my view monitoring is not only important to observe changes but also to formulate wetland management objectives that take into account the value of high inter-annual variability within the ecosystem and the Mediterranean climate. Secondly, it is important to be aware of the probability of abrupt changes in the wetland when ecological thresholds are met.

It is very difficult to monitor global environmental change in a highly manipulated ecosystem such as the Albufera. Indeed, global effects interact with each other and with local- and regional-scale changes in multidimensional patterns that are difficult to understand. However, the regional vulnerability assessment to global change is seen as an alternative approach by the international science community for unravelling complex cause-effect relationships. From that perspective, s'Albufera provides a unique multidisciplinary regional baseline data set of 20 years.

Interpretation and selection of scientific knowledge regarding the human impacts on the many values of s'Albufera is partly a normative exercise within the Mallorcan policy domain. Therefore transparency in this exercise is of equal importance besides aiming for improved scientific insights. Also the presentation of scientific and societal uncertainties is an important challenge for long-term monitoring programmes such as TAIB.

I have returned to s'Albufera after 1999 some 5 times; every time my curiosity was fed with new surprises in ecology and wetland management. It exemplifies the dynamic character and the uniqueness of this area, it will never be boring. Finally, it is impressive to see the ecological resilience of this protected area despite augmenting human induced pressures, which bears witness to an impressive achievement of the Park staff.

Jeroen Veraart.

Wageningen University.

I would bike along with my research gadget to find my dragonflies at s'Albufera all day long. I looked through binoculars, identified and counted all the dragonflies that came in sight. Occasionally sitting by the pond, I took a deep breath of Mediterranean wind. Far in the distance was cattle egret, following buffaloes - this was my typical Majorcan day during my stay for my Master's project at University of York, England. I decided to dedicate my time in Majorca because I had been in s'Albufera earlier that year during York University's spring field trip and had found it to be an inspiring area to study wetland ecology. The research station was in the heart of the wetland, and I was able to collect valuable data on species assemblages of dragonflies in s'Albufera. The result of my study was later published in a scientific journal. This experience eventually led me to study farther back in my home country, Japan, to pursue study of population genetics of dragonflies in Japan for my Ph.D. Staff members at s'Albufera were friendly, and I really enjoyed talking with them. Notably, I would eat my dinner at 6 pm -usually dinner time in Japan but not in s'Albufera- and they would ask me every day, if the meal was lunch or dinner. I truly thank the staff members at S'Albufera for all of their support. I miss warm-hearted people, beautiful scenery, and the tasty Mediterranean olives there.

Mayumi Sato.

*Ph.D Candidate at Center for Ecological Research,
Kyoto University, Japan*

Wetland wish

What is it that incites them to make such a long journey, so many miles, from their native lands in the north of Europe and come to s'Albufera in Mallorca, precisely this spot? It is not just the sun or the beach. They arrive in spring and autumn, when the beaches are almost empty and good weather cannot be relied on. We know the answer: they come attracted by the birds. Perhaps it is not only because of the birds, but this is the main reason. They act like birds, they travel when birds travel.

However, the difference between birds and humans lies in

the fact that birds travel out of need in order to avoid extreme climate conditions whereas bird lovers are driven by a passion. They entertain the hope of spotting a bird that might just be wishful thinking in the end. Most likely their wish will become true, but perhaps not as they had quite envisaged. One must have an active imagination, a great urge to fly, a strange search for purity amid the thick and fragrant mud: the region most cursed in the literature through the centuries is also a theatre of the air. The hunting bags of old have been transformed into meticulous observations, annotations and recordings.

They identify the song, the beating of the wings and the gleam of their colours. They move silently, clad in military attire and carrying heavy rucksacks. They avidly set up their tripods and focus the telescope. They will not take a single picture. For a few seconds they watch the bird as it pauses a moment from its journey, indifferent. The optic precision connects the eye and the birdwatcher's mind with the swift movement of the bird. This elusive instant is what remains; an instant that we cannot freeze with a camera without losing part of its magic because it is not only an image, but also music and time.

It seems to me that birdwatchers are one of the most interesting kinds of people we encounter in today's s'Albufera along with farmers from sa Marjal or the Bulgarian fishermen. This is the reason why my photographs have become almost an ethnographic document focused on the new relationship between people and nature as it evolves within the Park.

I would like to thank all those people who have allowed me to take a picture of them. My thanks go to Gerhard Voegele, a German tourist who at the time was visiting s'Albufera for the fourth time; to the Venables family from England; to the Neven family from the Netherlands who have settled in Ireland; and to M. Runchman and her partner from England. All of them came to s'Albufera on the same day of this anniversary year for the Park. I would also like to thank those Bulgarian and Romanian immigrants, who fish dreams and carp in the those parts of the torrents of Muro and Sant Miquel situated outside the Park, and who have let me take pictures of them; to the farmers from sa Marjal, whose spirit I have chased unrelentingly throughout the area; obviously to all the staff members of the Park; and to all those who have walked with me through s'Albufera one day or other during these twenty years.

Miquel Frontera Serra.

Biologist and photographer.

**Govern
de les Illes Balears**

Conselleria de Medi Ambient

www.illesbalears.cat

